

Jiho česká univerzita v českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

Oslabení role odpočinku v pracovním procesu

(Nesoulad práce a odpočinku člověka produktivního v životě v současné české společnosti v kontextu vývoje západní Evropy – pohled k české etice)

Vedoucí práce: doc. Jindřich Třápek, Dr. theol.

Autor práce: Bc. Petra Hrobová

Studijní obor: Etika v sociální práci (prezenční forma)

Ročník: 4.

2013

Prohláuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohláuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby touto elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky kolektivu a oponentů práce i záznamy o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

29. 3. 2013

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Jindřichu TMMajerovi, Dr. theol.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 VÝVOJ VNÍMÁNÍ VYVÁŽENOSTI PRÁCE A ODPOVĚDNOSTI INKU V ZÁPADNÍ EVROPĚ	9
1.1. Vývoj vnímání práce a odpovědnosti inku v západní Evropě před průmyslovou revolucí	9
1.2 Vývoj vnímání práce a odpovědnosti inku v západní Evropě po nástupu průmyslové revoluce.....	12
1.3 Postoj západní Evropy k otázce práce a odpovědnosti inku v současné době	14
2 VÝVOJ VNÍMÁNÍ VYVÁŽENOSTI PRÁCE A ODPOVĚDNOSTI INKU NA ÚZEMÍ NAŠEHO STÁTU VE 20. STOLETÍ.....	18
2.1 Vývoj vnímání práce a odpovědnosti inku v Československu v letech 1918-1945.....	18
2.2 Vývoj vnímání práce a odpovědnosti inku v Československu v letech 1946-1989.....	21
2.3 Postoj české republiky k otázce práce a odpovědnosti inku v současné době	25
2.4 Rozdíly a shody v postojích západní Evropy a české republiky k dané oblasti v současné době	29
3 POJETÍ PRÁCE A ODPOVĚDNOSTI INKU Z POHLEDU FIDOVSKO- KŘESŤANSKÉ TRADICE.....	32
3.1 Pojetí práce a odpovědnosti inku ve Starém zákoně	32
3.2 Pojetí práce a odpovědnosti inku v Novém zákoně	34
3.3 Pojetí práce a odpovědnosti inku v sociálních encyklikách	36
3.3.1 Pojetí práce a odpovědnosti inku v encyklice Laborem exercens (O lidské práci)	47
4 DOPAD NEROVNOMĚRNÉHO ROZLOŽENÍ PRÁCE A ODPOVĚDNOSTI INKU NA SOCIÁLNÍ VZTAHY	50
4.1 Vliv práce a odpovědnosti inku na sociální vztahy jednotlivce	50
4.1.1 Týpová společenství	51
4.1.2 Rodina	52

4.2 Vliv práce a odpočinku na jednotlivce.....	54
4.2.1 Workoholismus	54
4.2.2 Syndrom vyhoření.....	56
4.2.3 Psychická a zdravotní rizika	58
5 AKTUÁLNÍ POTÍŽE A MOŽNÉ ZLEPŠENÍ SITUACE PRACUJÍCÍHO	
LOVKA V SOUASNÉ EKÉ SPOLE NOSTI.....	61
5.1 Keskanská východiska a souasná realita na poli práce a odpočinku	61
5.2 Obtílná situace pracovníka a možná východiska pro její zlepšení na úrovni státu.....	64
5.3 Obtílná situace pracovníka a východiska pro její zlepšení na úrovni zaměstnavatele a společnosti.....	67
5.4 Obtílná situace pracovníka a východiska pro její zlepšení na úrovni jednotlivce	71
ZÁV R.....	75
Seznam literatury	77
Seznam zkratk	84
Abstrakt	85
Abstract	86

ÚVOD

Při rozmyšlení nad tématem diplomové práce jsem vycházela ze dvou aspektů. První aspekt představovala má osobní pracovní zkušenost. Při studiu navazujícího magisterského oboru na Teologické fakultě jsem byla dva roky zaměstnána jako brigádnice v jednom malém českobudovickém obchodě. Tuto činnost jsem často prokládala jednorázovými pracemi, za kterými jsem dojížděla do Prahy. Vešchny práce mi velmi bavily a mnohem mi naučily, nicméně měly i svou stinnou stránku. Nežádka jsem se nacházela v hektickém pracovním tempu a postupně jsem zjišťovala, že jífl odpočívání nedokážu a vlastně ani neumím.

Druhým důvodem pro volbu této látky pak byla aktuálnost a důležitost práce v současné době a život jedince. Společnost se zrychluje, životní a pracovní tempo se zvyšuje a nároky na člověka stoupají. Čas na odpočinek se oproti tomu krátí a mnohdy podceňuje. Ústředním tématem pro firmy se stává co nejvyšší zisk a pro zaměstnance co nejvyšší výplata. Přepání nových informací a pozorování mého okolí mi dané jednoznačně potvrdilo.

Cílem mé diplomové práce je tedy reflektovat roli práce a odpočinku v život českého člověka produktivního v současné době. Zaměřuji se na jedince středního věku, na zaměstnance/zaměstnankyni, manžela/manželku a otce/matku, který/á je zodpovědný nejen sám za sebe, ale také za svou rodinu. Potřebná zaplacení a s tím spojené náklady na život jsou vysoké, není je tomu u svobodného jedince a často tedy rodičekra uje standardní dobu práce danou českými zákony a přijímá pracovní podmínky, které by za jiných okolností ani nezavřoval.

Kesanská etika zdrazuje nutnost zajistit pracovních podmínek tak, aby byla zachována lidská důstojnost. Zdrazuje, že měl by mlt být sám schopen zabezpečit rodinu, aby se žena mohla plně novat zdravému vývoji dítěte. Na odpočinek pohlíflí kesanské učení jako na nezpochybnitelnou součást lidského bytí. Připomíná, že práce by měla být pro člověka a ne člověk pro práci. Naskytá se otázka, zdali se jedná o nedosaflitelný mravní požadavek a neexistují možnosti k jeho dodržování, nebo zdali jde o platnou etickou součást práce a odpočinku, která zaručuje jedinci spokojený život.

V první kapitole přiblífluji roli práce a odpočinku v západní Evropě v minulých stoletích. S nástupem průmyslové revoluce a kapitalismu se zcela změnil vztah

zaměstnavatelů zaměstnanec a pracovní podmínky s tím spojené. Zlovyka se postupem času stává více nahraditelný šobjektů, pouhý láněk výrobního procesu. Záv r kapitoly pat í reflexi sou asné situace v oblasti práce a odpo inku, kterou lze v západní Evrop pozorovat.

Druhá kapitola s názvem Vývoj vnímání vyváženosti práce a odpo inku na území našeho státu ve 20. století se v nuje situaci, která v eské spole nosti panovala po vzniku samostatného státu v roce 1918. Stejn jako p ede-lá kapitola i tato kapitola zahrnuje krom historického vývoje také zmapování sou asného stavu a sou asných eských pracovních podmínek. Záv r je v nován porovnání soudobých pom r panujících v západní Evrop a v eské republice.

Následující t etí kapitola analyzuje oblast práce a odpo inku z pohledu řídovsko-k es anské tradice, jeřl je nedílnou sou ástí základ evropské spole nosti. Rozdíly i shody pohledu na práci a odpo inek ve Starém a Novém zákon p edchází vyjád ením církve v jednotlivých sociálních encyklikách. Záv r kapitoly je v nován nejvýznamn j-í encyklice zabývající se danou oblastí ó Laborem exercens (O lidské práci) napsanou Janem Pavlem II. roku 1981.

P edposlední tvrtá kapitola reflektuje dopady, které zp sobuje nevyváženost práce a odpo inku. Nejprve je zam ována na sociální vztahy jednotlivce, které jsou taktěřl více i mén ovliv ovány a poté je pohled zúřlen na lov ka samotného, který se v záplav konzumu a kařdodenního shonu m řle snadno dostat do tířlivých řivotních situací. Stru n také p iblířuji zdravotní a psychická rizika, která se objevují řuku v ruce s nesouladem mezi zam stnáním a dobou oddechu.

Poslední pátá kapitola je zam ena na sou asné obtířle a možná východiska z aktuálních pom r . První podkapitola poukazuje na soudobý postoj církve a její vliv na aktuální d ní. Zbylé t i podkapitoly p iblířují stávající situaci a problémové okruhy v oblasti pracovního trhu, a to na t ech úrovních ó na úrovni státu, spole nosti v etn zaměstnavatele a jednotlivce.

P í psaní prvních dvou d jepisných kapitol diplomové práce jsem řerpala p edev-řím z knih autor Stevenson, J., Van Dřlmen, R., Wegs, J. R. a Ladrech, R., Kva ek, R. a Pacner, K. atd. Pojřtkem mezi minulostí a sou asností z pohledu pracovníkových práv byla kniha Galvase, M. *Pracovní právo*. Pohled na práci a odpo inek z pozice řídovsko-k es anské tradice byl napsán na základ P řisma svatého Starého a Nového zákona a sociálních encyklik. Rizika, která skýtá nerovnom řné

rozložení práce a odpovědi, byla založena především na publikacích Kebzy, V. a Křivohlavého, J.. V podkapitolách zabývajících se současnou situací představovala velký přínos databáze analýz Centra pro výzkum veřejného mínění. V oblasti možných zlepšení byly velmi nápomocny publikace Assländera, F., Grüna, A. *Práce jako duchovní úkol* a *Pracovat i žít: napětí mezi profesním a osobním životem*, které poskytly mnoho podnětů nejen pro psaní diplomové práce, ale také pro vlastní soukromý život. Pro celkový náhled na vývoj a zrychlování společnosti považuji za významnou knihu Borscheida, P. *Virus času: kulturní důjiny zrychlování*.

1 VÝVOJ VNÍMÁNÍ VYVÁŽENOSTI PRÁCE A ODPOVĚDNOSTI V ZÁPADNÍ EVROPĚ

První kapitola, zaměřená na vývoj vnímání práce a odpovědnosti v západní Evropě, se dělí na tři podkapitoly. Pro pochopení současné situace, ve které se nacházíme a které je nově zavazena podkapitola, je nutné přiblížit si významný historický mezník maticí vztah práce. Tímto mezníkem označujeme přemyslovou revoluci probíhající v osmnáctém a devatenáctém století. Nejprve se tedy zaměříme na stav ve společnosti a pracovního procesu před přemyslovou revolucí, následovanou podkapitolou o stavu po přemyslové revoluci.

1.1. Vývoj vnímání práce a odpovědnosti v západní Evropě před přemyslovou revolucí

Období šestnáctého a sedmnáctého století neboli období raného novověku, je charakteristické převahou venkovské a pracovní činnosti zaměřenou na zemědělský sektor. Společnost se tradičně skládala ze tří vrstev neboli stavů – duchovenstva a ze stavu dělného, zahrnujícího rolníky a měšťany. Novověká společnost měla podobu pyramidy a jejím hlavním symbolem byla nerovnost.¹ Nejnižší stav zápasil s bídou a jeho příslušníci často nedosáhli ani na úroveň základního hmotného zabezpečení. Podle rozličných kritérií jako jsou doba nebo místo se odhady o počtu lidí na hranici chudoby pohybují od několika procent po polovinu obyvatelstva západní Evropy.²

Dalším projevem nízké životní úrovně byla neschopnost mužů uflivit celou rodinu. Prvním jevem se tedy stala práce žen a dětí. Ženy zastávaly posty služebných a hospody, ale také se podílely například na výrobě zrcadel a plachet v manufakturách. Děti vypomáhaly při sezónních činnostech v zemědělství i v domácnosti při ruční práci. Dítě také nebylo obvykle přístupné školní vzdělání, a tak pomoc rodin bylo jejich přirozeným úkolem. Finanční ohodnocení práce mnohdy kompenzovalo poskytnutí jídla a stěchy nad hlavou.³

¹ Srov. VAN DÜLMEN, R. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. a 17. století) / II.: vesnice a město*, s. 171-174.

² Srov. MUNCK, T. *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*, s. 129.

³ Srov. Tamtéž, s. 123-129.

D lný stav ve své bíd p eřlval z velké ásti pouze o chlebu, ob asných mlé ných výrobcích a mléku. V p ípad ípatné úrody í chorob plodin byl astým jevem hladomor. V nad jí na lep-í řivot se lidé st hovali do m st, zvlá-t pokud nebyli d dící p dy.⁴ Ostatn st hování a cestování nebylo výsadou jen nejchud-ích obyvatel a tulák , ale také jedinc z ad bohatých obchodník , zámořných sedlák , majitel p dy a vysoko-kolsky kvalifikovaných pracujících aj., kte í putovali za nad jí zisku a navy-ování svého bohatství.⁵

Jak jsme již vý-e zmínili, majoritní ást populace pracovala v zem d lství a řila na vesnici (auto í se li-í v p esném rozmezí, Richard van Dülmen uvádí 70ó80 % z celkového po tu Evropan ⁶, Thomas Munck hovo í o 70ó90 % Evropan ⁷). Thomas Munck dále popisuje systém d lení p dy na drobné díly, které m li pronajaté formáln svobodní rolníci a za které odvád li dan vlastník m p dy.⁸

asový harmonogram dne a roku byl na vesnici tradi n pod izován p írod . Rychlost a mnořství práce se odvíjely od dobrého a ípatného po así, od dobré í ípatné úrody a plynulo stejnou rychlostí, jakou rostly zví ata a plodiny. Taktéř pracovní doba závisela na východu a západu slunce. Vesni tí obyvatelé řili pospolu a í p í svých pracovních povinnostech a t řké d in na poli m li dostatek asu udržřovat své sociální vztahy, nap . p í spole né cest na trh.⁹ P stování dobrých sousedských vztah také znamenalo v t-í jistotu pomoci v existen ních krizích v dob ípatných úrod apod. P ebytk v-ak bývalo málo a v t-ina sedlák stejn jako emesník se zam ovala pouze na výrobu zaji- ující p eřití. P esahující ínnost byla považřována za nepat í né st ádání a závod ní s vedlej-ími usedlostmi.¹⁰

P estofe vy-í vrstvy spole nosti p ípou-t ly náro nost selského řivota a zem d lské práce, ozna ovaly sedláky za barbary kulturou nedot ené. Nap íklad francouzský kardinál a vévoda Richelieu adil sedláky na stejnou úrove jako muly, ř které, navyklé na no-ení b emen, více trpí dlouhým odpo inkem neřl prací.¹¹ Faktem v-ak z stává, ře denní no-ení b emen bylo prokládáno astými sváte ními dny

⁴ Srov. STEVENSON, J. *D jiny Evropy: od nejstar-ích civilizací do po átku tisíciletí*, s. 195.

⁵ Srov. MUNCK, T. *Evropa sedmnáctého století 1598ó1700*, s. 130.

⁶ Srov. VAN DÜLMEN, R. *Kultura a kařklodenní řivot v raném novov ku (16.ó18. století) / II.: vesnice a m sto*, s. 13.

⁷ Srov. Tamtéř, s. 130.

⁸ Srov. MUNCK, T. *Evropa sedmnáctého století 1598ó1700*, s. 260.

⁹ Srov. BORSCHIED, P. *Virus asu: kulturní d jiny zrychlování*, s. 17.

¹⁰ Srov. Tamtéř, s. 38.

¹¹ Citace BRAUDEL, F. *Civilization and Capitalism, 15thó18th Century*, byla p evzatá z knihy WANDY CZ, P. S. *St ední Evropa v d jinách od st edov ku do sou asnosti. Cena svobody*, s. 79.

a oslavami, které vyzývaly všechny obyvatele vesnice ke společnému trávení volných chvil. Slavilo se vždy v rámci jedné společenské vrstvy, stavy se mezi sebou nemísily ani v době církevních i svetských svátků. Jak jsme již výše zmínili, práce podléhala přirozenému cyklu a byla tedy libovolně přerušována. Z tohoto důvodu neexistovalo fixní dělení dnů na dobu pracovní a na dobu odpočinku, jak je tomu dnes.¹²

Oproti vesnickému vyzdvihování pomalosti jako symbolu stability, pevnosti a společenského uznání se ve městech začínal klást důraz na časovou přesnost a rychlost. Více práce symbolizovalo odklon od nemístného lenění a především vznikající skupina obchodníků spatřovala v rychlosti zisk a ekonomický prospěch. Se vznikem mechanických hodin se důraz na čas zvyšoval a organizace práce a volného času se zdokonalovala. Již v raném novověku se došlo k otázce o vysokém pracovním nasazení připomínající úspěšný styl dnešní doby, například výpověď vedoucího obchodního domu: *š nedostává se mi času, celých 21 hodin jsem na nohou, a je-ť jsem ani nejedl, ani nepil.*¹³ Rychlost začínala sehrávat roli i v přístupu k bohatství. Kdo dříve naplánoval výrobu (například textilní, stavební) a dříve si uviděl, že se selská stavení představují velké množství potenciálních pracovních sil, jelikož práce na vesnici byla sezónní záležitostí, mohl vcelku snadno vystoupat na společenském špičce ze zaměstnance na zaměstnavatele.¹⁴

Nástup zrychlování začínal být především ve městech zcela patrný. Touha po rychlejších komunikacích, přesnosti informací a po začínající změně životního stylu vedla společnost zcela jasně k mezníku, který nazýváme přemyslová revoluce. Přestože cechovní či emesnické spolky, které sdružovaly a ochraňovaly chudé pracující, shledaly ve strojích symbol ztráty zaměstnání a stále vyznávaly heslo pracovat pomalu rovná se pracovat dobře, pokrok byl nezastavitelný.

¹² Srov. VAN DÜLMEN, R. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století) / II.: vesnice a město*, s. 123–125.

¹³ BORSCHIED, P. *Virus času: kulturní dějiny zrychlování*, s. 40.

¹⁴ Srov. MUNCK, T. *Evropa sedmnáctého století 1598–1700*, s. 130.

1.2 Vývoj vnímání práce a odpoinku v západní Evropě po nástupu prmyslové revoluce

O ekávatelný rozvoj nastoupil spolu s í ením osvícenských my-lenek. Up ednost ování lidského rozumu oproti ví e zm nil pohled na bytí jako takové. Blafenost jifl nebyla záleffitostí v nosti, nýbrfl flivota na Zemi. lov k se odklonil od my-lenky posmrtné spásy a více se soust edil na vybudování ráje b hem svého pozemského flivota. A práv práce mu m la tuto blafenost p inést.¹⁵

Pracovitost se stala symbolem pro získání spole enské prestiže a parní stroj byl zp sobem, jak p ekonat dosud vládnoucí p írodu. Nicmén spole enská prestiž nebyla ur ena v-em spole enským vrstvám neboli t ídám, jak byly od devatenáctého století jednotlivé skupiny obyvatelstva ozna ovány. Oproti p edrevolu nímu rozd lení spole nosti na t i stavy p íbyly v dob technického pokroku dal-í dv t ídy ó námezdní d lníci a majitelé kapitálu, kte í se stali novými nositeli moci.¹⁶ Zem d lský charakter spole nosti tak postupem asu nahradil charakter industriální, prmyslový. P estofle prmysl zvítil, zem d lství stále p edstavovalo zp sob obflivý pro velké mnoflství lidí. Oproti m st m si venkov uchovával svou poklidnou tvá po celé 19. století. Odhadem pro 20640 % obyvatel Západní Evropy p edstavovalo farmá ství zdroj flivobytí je-t roku 1930.¹⁷

Období po prmyslové revoluci dominovalo výrobními továrnami a stroji, které zp o átku usnad ovaly práci, ale postupem asu více a více diktovaly pracovní tempo. Doba v novaná práci se nadále ne ídila východem a západem slunce, nýbrfl fyzickým stavem d lník . asto se tak pohybovala mezi dvanácti a -estnácti hodinami, v závislosti na nastavení jednotlivých stroj .¹⁸ Fyzické vyerpání, nedodrflování bezpe nostních opat ení a -patný stav továrních hal bez erstvého vzduchu a sv tla vedl k vysoké úmrtnosti továrních d lník , mezi které se adily i fleny a d ti.¹⁹ Sv j podíl na mortalit pracujících m ly také ot esné podmínky, ve kterých tato skupina pracujících flila. Z dvodu poklesu významu zem d lství odcházelo mnoho lidí hledat zdroj obflivý

¹⁵ Srov. BORSCHIED, P. *Virus asu: kulturní d jiny zrychlování*, s. 73.

¹⁶ Srov. GILBERT, F., LARGE, D. C. *Konec evropské éry. D jiny Evropy 189061990*, s. 37.

¹⁷ Srov. WANDYCZ, P. S. *St ední Evropa v d jinách od st edov ku do sou asnosti. Cena svobody*, s. 193.

¹⁸ Srov. BEIER, B., BIRNSTEIN, U., GEHLHOFF, B., SCHUTT, E. CH. *Kronika sv tových d jin*, s. 427.

¹⁹ Srov. VAN LOON, H. W. *D jiny lidstva*, s. 249.

do měst, potažmo do městských továren. Na dříve úrodných pívních polích vyrostly slumy, ve kterých se těsně snalo tisíce dělníků. Pracovní vytížení spolu se špatnými hygienickými podmínkami si vybíraly svou daň až do doby první světové války.²⁰ Jak uvádí Stevenson, rozdíl mezi životem na vesnici a ve městě byl natolik výrazný, že roku 1842 byla průměrná délka života průměrného stavu na venkov téměř osm let oproti městskému obyvateli, který umíral mladý v sedmnácti letech.²¹

Akoliv první zmínky o protestech a stávkách dělníků se datují na počátek devatenáctého století, významnějších změn bylo dosaženo až se vznikem odborových organizací, které soustavně nutily zaměstnavatele pracovní podmínky zlepšovat. Jejich hlavními cíli byly zkrácení pracovní doby, omezování práce dětí a zvyšování bezpečnosti práce. Přestože dělníci uzavírali se zaměstnavateli pracovní smlouvu, neměli možnost jakékoli vzájemné dohody. Vše, co bylo ve smlouvě obsaženo, určoval zaměstnavatel sám. Taktéž vlastnil výhradní právo na úpravu podmínek stanovených ve smlouvě, a pokud nebyl s prací dělníka spokojen, mohl kdykoliv od smlouvy odstoupit a zaměstnance z továrny vykázat.²²

Nicméně se tedy v první polovině devatenáctého století podařilo odborovým organizacím dosáhnout prvních úspěšných změn. Nové zákony nařizovaly postupné snížení pracovní doby nejen na deset hodin denně a práce dětí mladších osmi let byla zcela zakázána.²³ Po první světové válce ustanovily vlády pracovní dobu na téměř osm hodin týdně.²⁴ Odlišná situace nastala s dopadem první hospodářské krize roku 1929, kdy palčivým problémem nebyla dlouhá pracovní doba, nýbrž její opak. Krach na burze se projevil krizí průmyslové i zemědělské výroby, což mělo za následek desítky milionů nezaměstnaných a preferování tzv. polozaměstnanosti, kterou lze chápat jako denní práci na zkrácený úvazek.²⁵

Se zkrácením pracovní doby se rozšířila nabídka způsobů, jak trávit čas odpočinku a volný čas. Na rozdíl od nejednoznačného dělení raně novověkého času na čas pracovní a čas rekonvalescence, nalzáme ve vrcholném a pozdním novověku jasné

²⁰ Srov. GILBERT, F., LARGE, D. C. *Konec evropské éry. Dějiny Evropy 1890-1990*, s. 30.

²¹ Srov. STEVENSON, J. *Dějiny Evropy: od nejstarších civilizací do počátku tisíciletí*, s. 306.

²² Srov. HROCH, M. *Dějiny novověku*, s. 101.

²³ Srov. *Investice do rozvoje vzdělávání: průmyslová revoluce* [online]. Olomouc: Gymnázium Olomouc-Hejvík, ©2009 [cit. 2012-10-20] s. 8. Dostupné na WWW: <http://smd.gytool.cz/downloads/5-4_PRUMYSLOVA_REVOLUCE_cb.pdf>.

²⁴ Srov. STEVENSON, J. *Dějiny Evropy: od nejstarších civilizací do počátku tisíciletí*, s. 466.

²⁵ Srov. N. MEC, V. *Světová hospodářská krize, vznik totalitních systémů* [online]. ©1997-2012 [cit. 2012-10-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=022&pod=1>>.

o hrani ení díky ustanoveným zákon m. Volný as mohli pracující trávit jak v hudebních kavárnách a kabaretech, které pat ily k nejoblíben j-ím mořnostem zábavy, tak na výletech. S rozvojem řeleznic a parník bylo zp ístupn no i cestování, by se mnohdy jednalo pouze o krátké vyjífky za hranice m sta. P i del-ích vzdálenostech mohli lidé nav-tívit rostoucí p ímo ská letoviska i zábavní parky. Podstatnou sou ást volného asu tvo il sport, který oproti p edchozím staletím za al být sdruřován do národních a mezinárodních organizací.²⁶

Od po átku pr myslové revoluce do konce druhé sv tové války prob hl v oblasti práce a odpo inku významný posun. P edev-ím za ali lidé dbát nejen na kvalitu pracovního asu ve smyslu snahy o zlep-ování pracovních podmínek a bezpe nosti práce, ale také se do st edu jejich zájmu postavila kvalita volného asu. Ten p estal být pojímán jako nepracovní as napln ěný oslavami. Stále více p edstavoval mořnost úniku z kařdodennosti a to doslova, pomocí zdokonalení komunikací. Roz-i ující se -kála volno asových aktivit a její d leřitost otevírá novou kapitolu v d jinách dvou řivotních sfér ó práce a odpo inku.

1.3 Postoj západní Evropy k otázce práce a odpo inku v sou asné dob

Povále ná západní Evropa elila od poloviny dvacátého století n kolika prom nám. V-eobecn panovalo pov domí, ře zlé asy jifl pominuly a otevírá se zlatá budoucnost. Do jisté míry se o ekávání naplnila a následující dv desetiletí ozna ujeme za éru blahobytu. Vysoké procento zam stnaných lidí v produktivním v ku a rozsáhlé sociální zabezpe ení zalořené na uznání my-řenky sociálního státu vedlo ke zna němu zvý-ení řivotní úrovn Evropan . Ekonomický rozmach byl naru-en ropnou krizí roku 1973, která zasáhla celý západní sv t, v etn Evropy. V d sledku zdrařování této suroviny stoupala úsporná opat ení ze strany státu, po et zam stnaných lidí rapidn klesl a s tím i řivotní úrove západních zemí. Nicmén situace nedosáhla natolik závařného stavu jako p i první hospodá ské krizi roku 1929, jejímř následkem elilo nezam stnanosti celosv tovt icet ař ty icet milion lidí.²⁷

²⁶ Srov. STEVENSON, J. *D jiny Evropy: od nejstar-ích civilizací do po átku tisíciletí*, s. 371.

²⁷ Srov. N MEC, V. *Sv tová hospodá ská krize, vznik totalitních systém* [online]. ©1997-2012 [cit. 2012-10-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=022&pod=1>>.

Další změnu přináší přesun majoritní části pracujících z průmyslového sektoru do sektoru služeb. Průmysl i nadále zastává důležité místo v hospodářském životě, avšak prvenství přebírají moderní technologie, které překračují časové a prostorové hranice. Výši zisku již neurčuje pouze rychlost, ale také dostupnost, kterou tyto technologie poskytují.²⁸ A kolik je tedy pracovní týden uzákoněn na tyto počet hodin týdně a pracovník má nárok na tyto i další týdně placené dovolené, ukazuje se, že mnozí tento nárok opomínají, překračují časové hranice a raději pracují do úmoru, aby dosáhli členství v privilegované rychlostní třídě. Touto třídou má Borscheid na mysli skupinu lidí, kteří usilují o vydání co nejvíce peněz, aby je poté mohli utratit za nejnovější, tj. nejrychlejší typ sportovního zboží jako například koupě nového automobilu či počítače.²⁹ Rychlost již není prý omezena pouze ve strojích, je záležitostí i v lidech a lidé se jí přizpůsobují.

Vedle rychlosti se novými požadavky stávají flexibilita, mobilita a mnohostrannost spolu s požadavkem vzdělaného pracujícího. Přestože pracovní trh zvyšuje své nároky, nenabízí příliš mnoho jistoty v zaměstnání. Rostoucí počet pracovních míst nastává ný pracovní úvazek (statisticky patří u žen), dohodu o pracovní podmínkách, smlouvu na dobu určitou apod. znamená pro zaměstnance starajícího se o rodinu výhodu i nevýhodu v jednom. Za výhodu lze považovat možnost harmonizace pracovního a soukromého času, za nevýhodu poté přetrvávající nejistotu a obavu ze ztráty zaměstnání.³⁰

V rámci poptávky po vzdělaných pracujících je dbáno také na jejich jazykovou vybavenost, přičemž znalost angličtiny je dnes požadována za běžný standard. Tento trend úzce souvisí s vývojem Evropské unie v západní Evropě, především pak s rokem 1993, kdy dochází k přijetí reformy pro vytvoření jednotného vnitřního trhu. Volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob nabízí vyšší a jednodušší možnost pracovního uplatnění v zahraničí a sama Komise EU to dokládá necelými třemi miliony nových pracovních míst vzniklých do roku 2009.³¹ Mezinárodní právní předpisy zakotvené v Chartě základních sociálních práv pracovníků v Evropském společenství zajišťují všem pracujícím ochranu před nespravedlností a vykoisťováním, které

²⁸ Srov. BORSCHIED, P. *Virus času: kulturní a jiné zrychlování*, s. 385.

²⁹ Srov. Tamtéž, s. 405.

³⁰ Srov. KOTÝNKOVÁ, M., NEMEC, O. *Lidské zdroje na trhu práce*, s. 61.

³¹ Srov. Europa.eu: Evropská unie, *Evropa bez hranic (jednotný trh)* [online]. ©1995-2012, poslední aktualizace 8. 10. 2012 [cit. 2012-10-22]. Dostupné na WWW: <http://europa.eu/pol/singl/index_cs.htm>.

v 19. a 20. století ve většině méně mělo panovat.³² Mimo jiné zde nalézáme právo mužů a žen na stejné zacházení a směrnice 75/117 ukládá povinnost stejného odměňování za vykonanou práci bez ohledu na pohlaví. Skutečnost je však jiná a doposud jiný rozdíl mezi mzdou muže a mzdou ženy 17 % v neprospěch žen, jak dokládá i poslední průzkum z roku 2009.³³

Weggs se zmiňuje o 36648 % zaměstnaných žen v evropských zemích v druhé polovině 20. století v protikladu s 19. stoletím, v němž se převládala většina žen (opomeneme-li nejchudší třetinu) v nevala domácím pracím.³⁴ V případě zaměstnaných matek hovoří Evropská komise o 62,4 % oproti 91,4 % zaměstnaných mužů s dětmi.³⁵ Následkem nižší mzdy a částí jejich zkrácených pracovních úvazků proto bývá pro mnoho žen obtížné být ekonomicky nezávislé a část jich se mohou pohybovat na hranici chudoby.

Na druhou stranu pracující západní Evropy žijí v rozvinutých zemích a oproti předprůmyslové společnosti se mohou těžit z padesátinásobně vyššího příjmu a z pestré nabídky zboží, která nezná slovo nedostatek. Tato dvě fakta umocňují zaměřit pozornost na kvalitu života. Van Loon vidí kvalitu života jednak v materiálním blahobytu (do jaké míry je hezké prostředí, ve kterém žijeme), jednak ve volnosti při využívání volného času, v etn jeho množství.³⁶ Stejně jako si vybíráme z bohaté nabídky zboží, volíme z bohaté nabídky volnočasových aktivit, která přináší i své negativum. A stejně tak jako se zrychluje pracovní život, zvyšuje se i pocit co nejvíce využít volného času. Ve výsledku se zaměří volný čas s na sebe přesně navazujícími činnostmi, které nedovolují zastavení.³⁷

Protikladem k horečnatému stádní aktivit se stává trávení volného času v prostředí domova, sledování televize, přepínání vysílacích kanálů, bezcílné brouzdání na

³² Srov. kapitola 1.2, s. 12613.

³³ Srov. European Commission: eurostat, *Gender pay gap statistics* [online]. ©199562011 [cit. 2012-10-22]. Dostupné na WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics#Further_Eurostat_information>.

³⁴ Srov. WEGGS, J. R., LADRECH, R. *Evropa po roce 1945*, s. 170.

³⁵ Srov. Evropská komise, *Rozdíly v odměňování žen a mužů* [online]. ©199562012, poslední aktualizace 5. 3. 2012 [cit. 2012-10-22]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-pay-gap/promotional-material/index_cs.htm>.

³⁶ Srov. VAN LOON, H. W. *Dějiny lidstva*, s. 347.

³⁷ Srov. BORSCHEID, P. *Virus času: kulturní dějiny zrychlování*, s. 4036404.

internetu i etba. V západní Evropě preferuje tento styl jako nejoblíbenější způsob relaxace necelých 70 % obyvatel.³⁸

Svíj podíl na rozlišeném tempu volného času lze spatřovat také v rostoucím odklonu od náboženství. Srovnáme-li například industriální společnost, kde křesťanské církevní svátky značily dobu oddechu, sešlo se sousedy a příbuznými, moderní člověk s výdobytkem čtyřiceti hodinové pracovní doby za týden, si chce vytvářet čas sám.³⁹

Od průmyslové revoluce až do současnosti pozorujeme v západoevropské společnosti neustálé zrychlování a kladení vyšších a vyšších požadavků na pracující. Volný čas, který pro průmyslové dělníky neměl a kterým moderní člověk disponuje, se přesouvá na vedlejší kolej (především u pracovníků mužského pohlaví).

V posledních čtyřech stoletích prošla západoevropská společnost mnohými změnami. Od vesnického poklidného způsobu života naplněného fyzickou prací na polích plynule prokládaného křesťanskými svátky, následovanou průmyslovou společností charakteristickou vykořisťováním nebohých dělníků s minimem volného času hlijících v drsných podmínkách, až po společnost pyšící se rychlými komunikacemi a vysokým životním standardem, včetně velkého množství volného času. Smysluplné využití volného času k odpočinku a naberání nových sil se však často zaměňuje s pásem aktivit i naopak bezprizorním vasedáváním před televizí nebo počítačem. Nakolik je přítomnost lepší, nežli v industriální společnosti je těžko odhadnutelné. Opomeneme-li materiální blahobyť, vidíme v dnešním světě člověka bez náboženství, jehož nejvyšší hodnotou je rychlost, která mu přináší úspěchy a společenské výsady a se kterou se ztotožňuje v technologické společnosti.⁴⁰

³⁸ Srov. E15: Finexpert.cz, *Jsmo generace workoholik ?* [online]. 2003 [cit. 2012-10-23]. Dostupné na WWW: <<http://finexpert.e15.cz/jsmo-generace-workoholiku>>.

³⁹ Srov. BORSCHEID, P. *Virus času: kulturní dějiny zrychlování*, s. 407.

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 3806387.

2 VÝVOJ VNÍMÁNÍ VYVÁŽENOSTI PRÁCE A ODPOVĚDNOSTI NA ÚZEMÍ NAŠEHO STÁTU VE 20. STOLETÍ

V nadcházející kapitole se budeme zabývat vývoji práce a odpovědnosti na území našeho státu. První dvě podkapitoly jsou věnovány situaci panující v Československu před sametovou revolucí roku 1989. Přiblížíme si prvorepublikové uspořádání spolu s válečným obdobím, následované více než čtyřiceti lety pod nadvládou Sovetského svazu a totalitního režimu. Další vývoj po roce 1989 nás zavede zpět ke kapitalistické společnosti a s ní souvisejícímu pojetí práce a odpovědnosti. A kolivrtovily české země po dobu několika desetiletí jednotný stát se Slovenskou republikou, jejich pokrok, styl života a životní úroveň obyvatel se značně lišily. Pro naše účely tedy ponecháme historický vývoj Slovenska stranou a přiblížíme si podmínky panující v oblasti dnešní české republiky. Závěrem druhé kapitoly porovnáme shody a rozdíly panující v oblasti práce a odpovědnosti v současné západní Evropě a české republice.

2.1 Vývoj vnímání práce a odpovědnosti v Československu v letech 1918-1945

Konec první světové války roku 1918 přinesl výraznou změnu v uspořádání jednotlivých evropských států, především státoevropských a východoevropských. Pro české země znamenal tento rok významný posun k autonomnímu státnímu zřízení. Říjnová kapitulace Rakousko-Uherska umožnila definitivní vyhlášení nového státu Československa, který zahrnoval země české (Čechy, Morava a Slezsko), země Slovenskou a Podkarpatskou.

České země patřily již za dob Rakousko-Uherska k nejvyspělejším územím Evropy i celého světa a jejich slibný vývoj pokračoval i v rámci nové samostatné republiky. Autoři se rozšířily v přesném vymezení a adí poválečné Československo na desáté až sedmácté místo ve světě.⁴¹ Přímou dobrého postavení byl jednak vyspělý průmysl, který v minulosti tvořil celé dvě třetiny rakousko-uherské výroby a jednak vyspělá zemědělství, které disponovalo dobrým technickým vybavením a kvalifikovanou

⁴¹ O desátém až sedmáctém místě ve světovém řebíku hovoří Kvaček a adí české země mezi státní průmyslově vyvinuté země spolu s Itálií, Rakouskem atd., Pacner naopak uvádí pouze desáté místo, které dokládá 1,7% podílem Československa na hospodářské produkci. Z evropských zemí se výše umístily pouze Německo, Velká Británie, Francie, Sovetský svaz, Itálie a Belgie.

Srov. KVAČEK, R. *České dějiny II.*, s. 118.; PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*, s. 116.

pracovní silou. Tyto dva faktory činily z první republiky prmyslov agrární stát, jenž dominoval především svou výrobou v oblasti strojírenství, textilnictví, chemie apod. Zásadou prosperujícího prvního a druhého sektoru se mohl rychlému rozvoji textilního a potravinářského sektoru v oblasti dopravy, obchodu a peněžnictví.⁴²

Přestože sledky prosperujícího státu nepociťovali všichni obyvatelé rovnoměrně, lze říci, že životní úroveň závěru dvacátých let a následujícího desetiletí překračovala léta minulá. Pro bližší představu Kvaček dokládá průměrné mzdy o 20-25 % oproti předválečné mzdě, což roku 1926 činilo u dřevníka 555 Kč, při němž kilogram masa bylo možno zakoupit za 18 Kč, kilogram másla za 23 Kč a kilogram brambor za 1 Kč.⁴³ Dobrou životní úroveň potvrzuje i Pacner a prokazuje ji údaje o snížení negramotnosti obyvatelstva ve třicátých letech na polovinu, což roku 1930 představovalo 1,32 %. Pozitivně připomíná také fakt, že v letech třicátých bylo v českých zemích zaznamenáno pouze 6 % domácností bez elektřiny.⁴⁴

Po vzoru západních zemí byla v Československu zákonem č. 91/1918 Sb. vyhlášena osmihodinová denní pracovní doba a pracovní týden v maximálním rozmezí čtyřiceti osmi hodin. Lze tedy konstatovat o principu pracovní doby v praxi, který byl formulován již lonkolik let dříve, roku 1900. Principem pracovní doby, jak je chápeme doposud, je myšlenka, při kterém je produktivita práce nejvyšší. Odklon od této doby má na produktivitu práce negativní vliv. U dospělého jedince není doba efektivního výkonu osm hodin denně, stejně jako naznačuje zákon i v současnosti.⁴⁵

Dalším uzákoněným opatřením byl zákaz práce dětí mladších třinácti let.⁴⁶ V návaznosti na zlepšování pracovních podmínek byla roku 1921 schválena placená dovolená pouze pro horníky a roku 1925 byla rozšířena na všechny zaměstnance. V praxi to znamenalo šest a osm dní ročně pro horníky a pro soukromé zaměstnance dva až tři týdny.⁴⁷ Dalším legalizovanou výhodou byly zákony, jež shrnovaly podmínky, za kterých mohl být zaměstnanec propuštěn. Tím nabýval vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem rovnocennější podoby, než tomu bývalo v dobách minulých. Obecně také panovala vysoká zaměstnanost, která dosáhla vrcholu

⁴² Srov. KVAČEK, R. *České dějiny II.*, s. 118.

⁴³ Srov. Tamtéž, s. 119.

⁴⁴ Srov. PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*, s. 195.

⁴⁵ Srov. GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*, s. 473.

⁴⁶ Srov. SVOBODA, I. *Zákoník práce s komentářem*, s. 11.

⁴⁷ Srov. GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*, s. 36.

roku 1929, kdy činil počet nezaměstnaných pouhých čtyřicet tisíc oproti přibližně 1 milionu nepracujících lidí roku 1924.⁴⁸

Spolu se slibně se rozvíjející hospodářskou situací, rostoucí životní úrovní a zkracováním pracovní doby se také zvyšovala poptávka po rozmanitosti volnočasových aktivit. Ty již nesloužily k regeneraci sil a přípravě na další pracovní dny, ale byly zdrojem rozptýlení a zábavy. Volný čas byl ovlivněn kulturním prostředím západní Evropy a inspiroval se především v kultuře francouzské. Dále přispěl k rozvoji fakt rostoucí gramotnosti obyvatelstva a zvyšující se vzdelanosti zásluhou vzniku nových odborných a vysokých škol. Lidé více vyhledávali noviny, časopisy s desítkami různých titulů a obsahů, vzkvétala literatura, rozhlas, hudba a film. Velké oblibě se těšilo divadlo a to nejen ve velkých městech, ale i jednotlivých regionech. Jak již bylo výše uvedeno, volný čas sloužil k zábavě, a tak vedle kvalitních děl vznikala i nenáročná povrchní představení a publikace. Od této doby lze hovořit o tzv. *zábavním proumu*. Tradičně oblíbený byl sport, který nadále představoval jednu z preferovaných volnočasových aktivit. Byl podporován jednak výstavbou nových sportovních hřišť, stadionů a jednak zakládáním různých oddílů, například turistických či trampských, i v neposlední řadě vznikem TJ Sokol. Československo v oblasti sportu přispívalo též na mezinárodní úrovni. Od roku 1920 pravidelně soutěžili českí sportovci na olympijských hrách a fotbalisté na mistrovstvích světa. Fotbal patřil obecně k nejoblíbenějším a nejoblíbenějším druhu sportovní činnosti.⁴⁹

Příznivý vývoj československa byl narušen Světovou hospodářskou krizí z konce třicátých let. Pokles výroby, mezd, pracovních míst vedl k zhoršení životní úrovně, pokles zahraničního obchodu a devalvace doposud pevné a vázané české koruny vrhlo mnoho lidí do kategorie nezaměstnaných či polozaměstnaných a odkázaných na pomoc druhých. Druhý negativní zásah do československého hospodářství nastal s obsazením území německými okupanty a jejich zabráním téměř dvou třetin příměrně, dvě třetiny orné půdy a rozsáhlých lesních oblastí.⁵⁰

Protektorátní pracovní právo nařizovalo od roku 1939 pracovní povinnost pro všechny muže ve věku 16-25 let. Ke konci války se však povinnost rozšířila i na mladší chlapce. Mnozí byli povoláni za prací do Německa. S klesající pracovní silou se zhoršovaly pracovní podmínky a pracovní doba se opět prodlužovala, i na deset hodin

⁴⁸ Srov. KVA EK, R. *České dějiny II.*, s. 119.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 137-145.

⁵⁰ Srov. Tamtéž, s. 135.

denní a až –edesát hodin týdně.⁵¹ Tehle roku byl zaveden předložený systém, jenž spočíval v nákupu na základě obdržených lístků. Ty se rozlišovaly na potravinové lístky a poukázky na textil a obuv a byly předloženy na základě národnosti, druhu práce a počtu odpracovaných hodin.⁵²

Nelehké období v jiných zemích se promítlo i do oblasti volného času a kultury. Publikace byly podrobovány politickému dohledu, který propagoval říšskou ideologii a eliminoval jakékoli vlivy ze Západu. Těle říše trestala poslech zahraničního rozhlasu, stanovovala seznam zakázaných knih, snižovala tvorbu českých filmů a popravovala významné intelektuály a umělce. Zákazy a omezení postihly také sportovní kluby a sportovní události, které byly ke konci války zcela zrušeny. Obsah veřejného kulturního dění reflektoval tehdejší aktuální válečnou situaci. I přes všechno přiklí se lidé snažili vést běžný život a těle se z toho mála kulturního, co jim bylo ponecháno. Navštěvovali divadelní představení, uchovávali a podporovali tvorbu lidových písní, a dokud to bylo možné, scházeli se na sportovních událostech. Ty sloužily těle jako zdroj informací a místo, kde mohli lidé cítit sounáležitosti.⁵³

Pechod od demokraticky se rozvíjející společnosti k podrobenému státu znamenal pro Československo velkou změnu nepříznivým směrem. Z nadvlády se však nedostalo ani po válce. Následující zvrátím na svém domě Sovětský svaz a jeho propagace socialistické ideologie.

2.2 Vývoj vnímání práce a odpovědnosti v Československu v letech 1946–1989

Přes nelehká léta během druhé světové války se po jejím skonění přidalo Československo do kategorie přemyslově vyvinutých zemí. Státní uspořádání se vrátilo k předválečnému modelu a politická elita se nadále přikláněla k demokratickému stylu řízení. Po válce situace byla zkomplikována úbytkem praceschopného obyvatelstva, na což roku 1945 zareagoval prezident Beneš vyhlášením všeobecné pracovní povinnosti zahrnující muže ve věku 16–55 let a ženy ve věku 18–45 let. Zároveň zavedl

⁵¹ Srov. KVA –EK, R. *České dějiny II.*, s. 38.

⁵² Srov. LUSTIGOVÁ, M. *Každodenní život v protektorátu I.* [online]. 2005 [cit. 2012-11-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/kazdodenni-zivot-v-protektoratu-i>>.

⁵³ Srov. KVA –EK, R. *České dějiny II.*, s. 171–173.

tzv. pracovní knížky, které sloužily nejen k pohledu kvalifikace pracovníka a jeho praxe, ale také k evidenci pracovních sil jako takových.⁵⁴

Vedle práce se lidé snažili využít volný čas, který naplňovala z velké části kultura, v níž doposud panovala jistá svoboda slova. Největšími náměty k tvorbu pak byly válečné zážitky. K tomu všemu přispívalo zakládání nových škol, včetně vysokých škol a knihoven. Svou oblibu si samozřejmě zachoval i nadále sport.⁵⁵ V následujících letech sílila pozice komunistické strany a to zásluhou jejího zaměření na dělníky, kteří zaujímali ve společnosti velký procentuální podíl. Definitivní převrat nastal roku 1948, kdy se komunistická strana pasovala tzv. Vítězným únorem do čela státu a z dosavadní demokratické republiky učinila součástí Sovětského bloku a nástroj k plnění úkolů východní totalitní vlády.

Ideologie Sovětského bloku byla zaměřena na spodní třídu společenského řebíku, tzn. na dělníky a ostatní manuálně pracující obyvatele. Reklam se stavěl proti bohatým kapitalistickým podnikatelům a snažil se o sjednocení jednotlivých vrstev, které probíhlo do jisté míry úspěšně. Kvůli dokonce hovořilo o dvou společenských třídách – o dělnících a zaměstnancích.⁵⁶ Wegeš popisuje elitní třídu stranických byrokratů, která se těžila značným privilegii. Zaměření státu na dělníky a na straníky se projevovala mimo jiné v oblasti práce. Fyzická práce zaznamenávala vyšší prestiž než práce duševní. Pracovníci veřejného sektoru sloužili společenské nepřízni a jejich práce byla považována za podléhající zaměstnání. V praxi to znamenalo, že lékaři, právníci, editelé velkých podniků apod. byli odměňováni daleko nižší mzdou než příslušníci těchto povolání na Západě, ovšem dělníci a straníci se mohli o poznání lépe. Stoupenci komunistické strany a dělníci v důsledku daných okolností rychle přibývali.⁵⁷ Další negativum představovalo násilné umisťování pracujících podle potřeb a nařízení státu.⁵⁸

Na druhou stranu vneslo pracovní právo založené na socialistických základech i několik pozitivních reforem. Především se jednalo o svátkové právo a čas dovolené. Svátkové právo bylo rozšířeno o garanci náhrady mzdy a zvláštní příspěvek za práci ve sváteční den. První úprava dovolené se týkala spravedlivého vytyčení doby volna pohybující se od dvou do tří týdnů ročně pro všechny dělníky, druhá úprava platná od

⁵⁴ Srov. SVOBODA, I. *Zákoník práce s komentářem*, s. 14.

⁵⁵ Srov. KVAČEK, R. *České dějiny II.*, s. 185.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 198.

⁵⁷ Srov. WEGES, J. R., LADRECH, R. *Evropa po roce 1945*, s. 201.

⁵⁸ Srov. GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*, s. 38.

roku 1959 pak rozšířila dovolenou na dva až tři týdny ročně.⁵⁹ Pozitivní změny zaznamenalo odvětví bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, dále oblast odpovědnosti podniku při nemoci z povolání i pracovního úrazu zaměstnanců a v neposlední řadě socialistické právo zlepšilo ochranu těhotných žen a matek při výkonu práce.⁶⁰ Toto a mnohé další sjednocoval první zákoník práce z roku 1966.

Nivelizace společnosti byla uskutečnitelná jednak díky národním majetku a přemyslu a jednak díky kolektivizaci zemědělství. Nový vlastník stát se zaměřil podle plánu Sovětského svazu na tiskový přemysl a vyvlastňováním půdu přerodil jednotlivým nově vzniklým zemědělským družstvům. Zemědělství se stalo základnou pro rozvoj tiskového přemyslu, jelikož se podílelo zhruba jednou třetinou na hrubém domácím produktu, avšak přijímalo pouze 15 % investic. Tím klesala životní úroveň drobných rolníků. Naopak rozvoj druhého sektoru zaznamenal růst nových pracovních míst, na která byla přijímána nekvalifikovaná pracovní síla, včetně žen. V návaznosti na vzniklou situaci proto mnoho zemědělských pracovníků odcházelo za prací do měst do továren, a tak se podíl rolníků během let snižoval. Mencl uvádí, že roku 1949 pracovalo v prvním sektoru 2,12 milion lidí, roku 1953 už pouze 1,61 milion lidí.⁶¹

Dominující rozvíjející se tiskový přemysl nedokázal zajistit vysokou životní úroveň obyvatel českých zemí. Splácení základních rodinných výdajů bylo stále více proveditelné pouze v případě, že pracovaly i ženy. Pacner doslova říká, že *šmufl m byla při ní mzda nedostačující k výživě rodiny; zaměstnání žen se tak nestalo volbou, ale existenční nutností.*⁶² Ženy zaujímaly 52 % z celkového počtu pracujících a dvě třetiny z nich si vydělávaly na živobytí manuální prací. Na druhou stranu v mnoha profesích vyřadujících vysokoškolské vzdělání předstávaly ženy v tisku, například zaujímaly 79 % v oboru učitelství i 60 % v oboru lékařství. Důvod byl jednoznačný: v tisková populace mufl totiž zastávala důlnický post, jak jsme si již výše uvedli. Mzda žen odpovídala zhruba 68-70 % platů mužů při výkonu stejné práce. Nelehké postavení je-t podporovala práce v domácnosti, která byla a priori považována za ryze ženskou povinnost. Wegs shrnuje celou situaci slovy: *škrom dovolené byl volný as n co, co žena za socialismu neznala.*⁶³

⁵⁹ Srov. SVOBODA, I. *Zákoník práce s komentářem*, s. 14.

⁶⁰ Srov. GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*, s. 38.

⁶¹ Srov. MENCL, V. et al. *Křivky 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*, s. 247.

⁶² PACNER, K. *Osudové okamžiky československa*, s. 575.

⁶³ WEGS, J. R., LADRECH, R. *Evropa po roce 1945*, s. 214.

Obecně pomalu rostoucí mzdy, stále nedostatečně zajištěný trh spotřebního zboží, mnohdy nekvalitního a nemoderního, bytová krize, to vše vedlo ke zvykající se nevoli proti stávajícímu režimu.⁶⁴ Navíc až do šedesátých let se tvrdý režim odrážel také ve volném časě a v každodenním životě. Sovětský blok plánoval vše od školství, přes zdravotní brigády, až po organizované dovolené v rekreačních zotavovacích střediscích. Vše probíhalo cenzurou, film, televize, divadlo, literatura. Kultura obecně byla zcela podřízena komunistické straně a vyvíjela se odděleně od jakýchkoli západních vlivů. Jisté zlepšení a uvolnění striktnosti socialistické ideologie přinesla šedesátá léta, a lidé tak měli v této době možnost konfrontace s životním stylem na Západě. Srovnávání vypovídalo v neprospěch Sovětského bloku a nade vše převažující nespokojenost politická vedla ke snahám o návrat k demokratické formě státu. Ve které nad je byly zmařeny roku 1968, který představoval začátek období normalizace a ztrátu politické svobody na našem území.⁶⁵

Následující dvě desetiletí plnil záměr komunistické strany uplatnit konzumní styl života, který by přesunul pozornost od totalitního diktování a odtržení země od západních zemí. Prostředníkem se stala tzv. *společenská smlouva*, jak ji nazývá Kvaček, která spojívala v zajištění základních životních potřeb a eliminaci starostí ze strany státu s remakem občanů. Stát od občanů na oplátku vyfadoval politickou nezávislost.⁶⁶ Zkrácení pracovního týdne na pět dní, nabídka bezplatné lékařské péče, levných služeb, jízdného a levného ubytování mělo zajistit poslušnost. Pro srovnání uvádí Wegs, že například roku 1982 činil nájem pro obyvatele českých zemí zhruba 12 % platu, oproti průměrnému Pařížanovi, jehož nájem představoval celých 39 % měsíční mzdy.⁶⁷

Podřízenost byla souběžně vyfadována v oblasti volného času. Kultura byla podrobena ještě výraznější cenzuře, dokonce docházelo k tzv. personálním represím, které znamenaly zákaz nebo omezení činnosti uměleckých osobností ve všech oblastech kulturního života. Kontrola literatury a opětné seznamy zakázaných děl vedly k rozvoji samizdatové a exilové literatury. Na druhou stranu podporovala komunistická strana tvorbu a natáčení televizních seriálů, které se staly velké divácké oblíbeností. V období normalizace se značně zvýšila poptávka po chatách a chalupách, které

⁶⁴ Srov. MENCL, V. et al. *K životu 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*, s. 272.

⁶⁵ Srov. WEGS, J. R., LADRECH, R. *Evropa po roce 1945*, s. 252.

⁶⁶ Srov. KVAČEK, R. *České dějiny II.*, s. 221.

⁶⁷ Srov. WEGS, J. R., LADRECH, R. *Evropa po roce 1945*, s. 252.

představovaly náplň víkendového volného času. V neposlední řadě dostala změna i oblast sportu, který sloužil jako prostředek pro upevnění komunistické moci. Mnoho organizací proto ztratilo své členy. Pozvolné uvolnění rigidního politického režimu nastalo v osmdesátých letech.⁶⁸

Přes veškeré sociální výhody, které se socialistický stát snažil zajistit, se od konce sedmdesátých let v důsledku zpomalování hospodářského růstu propadala životní úroveň obyvatelstva a ruku v ruce s ní opět stoupala vlna nesouhlasu proti stávajícímu režimu, která vyvrcholila svržením komunistické vlády roku 1989.

2.3 Postoj české republiky k otázce práce a odpočinku v současné době

Více než čtyřicet let trvající komunistický režim ukončil převrat v listopadu roku 1989, nazývaný sametová revoluce. Československá republika byla zprvu označována jako československá federativní republika, o čemž později byl název poupraven na Českou a Slovenskou Federativní Republiku. Zdániliv nepatrná změna názvu předvídala pokračující válečné neshody obou zemí. Definitivní rozpad federativní republiky nastal k prvnímu lednu 1993. Od tohoto okamžiku se hovoří o dvou na sobě nezávislých státech, a to sice o České republice a Slovenské republice.

Odrhnutí od Sovětského bloku přinesl pro české země spoustu významných změn. Především pak návrat k demokratickému stylu vedení a tržnímu hospodářství. Wegs uvádí, že ze všech zemí bývalého východoevropského bloku se Česká republika potýkala s výstavbou tržní ekonomiky a řešením soudobých ekonomických problémů nejlépe.⁶⁹ Znárodně podniky změnily svou podobu na akciové společnosti, jejich část byla nabízena k odkoupení občanům nebo byly v restitucích navraceny původním majitelům. Přitom Pacner uvádí, že z výzkumu provedeného Světovou bankou vyplývá, že československá republika zastávala roku 1989 se svými 97 % první místo v počtu znárodněných podniků.⁷⁰

Další proměny zaznamenaly postkomunistické české země v oblasti zahraničního obchodu. Zánik Rady vzájemné hospodářské pomoci umožnil orientaci obchodních aktivit na západní trh. Zároveň se však s touto postupně otevřel český trh, který představoval

⁶⁸ Srov. KVAČEK, R. *Česká dějiny II.*, s. 2266228.

⁶⁹ Srov. WEGS, J. R., LADRECH, R. *Evropa po roce 1945*, s. 254.

⁷⁰ Srov. PACNER, K. *Osudové okamžiky československa*, s. 575.

přívliv investic zejména ze Spojených stát amerických a sousedního Německa.⁷¹ Přes rostoucí zahraniční dluh se tedy v letech 1992-1996 těly české země ekonomické stabilitě s vysokým procentem zaměstnanosti. Následující období poznamenané ekonomickou recesí dolehlo na oblast práce a zaměstnanosti negativně. Poté se jistota zaměstnání sílila.⁷²

Akoliv počet zaměstnaných klesá, stále se mále česká republika pyšní nadprůměrnou mírou ekonomické aktivity v Evropské unii. Z analýzy Eurostatu vyplývá 64,3% míra ekonomické aktivity v EU27 oproti 65,7 % dosahených v české republice.⁷³ Následujícím pozitivem českého pracovního trhu je vysoký podíl plných pracovních úvazků, což do jisté míry naplňuje výše zmíněnou poptávku po jistotě. Jak uvádí analýza Centra pro výzkum veřejného mínění, jistotu považuje za velmi důležitou 84 % ekonomických aktivních obyvatel.⁷⁴ Oproti západní Evropě se pružné a zkrácené úvazky vyskytují stále sporadicky, počet zkrácených úvazků dokonce klesá.⁷⁵

Nicméně tento trend má za následek horší možnost harmonizovat soukromí a profesní život, a tudíž není překvapujícím fakt, že desetina pracujících žen by naopak zkrácený pracovní úvazek v rozmezí deseti až třiceti hodin týdně uvítala.⁷⁶ Problémy sladění práce a rodiny však pociťují více než dvoutřetina mužů (konkrétně 44 %) a necelé dvoutřetiny žen (39 %). Třetina mužů a necelá polovina žen pak raději volí zkrácení času stráveného s rodinou a preferují dobře zvládnuté pracovní povinnosti.⁷⁷

⁷¹ Srov. WEGS, J. R., LADRECH, R. *Evropa po roce 1945*, s. 254.

⁷² Srov. ADOVÁ, N. *Proměny představ českých občanů o ideálním zaměstnání v letech 1997 až 2005* [online]. 2006 [cit. 2012-11-20] s. 2. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3955/f11/100058s_NS0206_Cadova.pdf>.

⁷³ Srov. ESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zpřeměnila mil. osob EU27 loni pracovalo 217 mil. osob* [online]. 2012 [cit. 2012-11-20] s. 4. Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/6b5c18eccf5e21d7c1256c4d0034d22b/2348282ecc490325c1257a4e003acf0e/\\$FILE/czam080312analiza.pdf](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/6b5c18eccf5e21d7c1256c4d0034d22b/2348282ecc490325c1257a4e003acf0e/$FILE/czam080312analiza.pdf)>.

Statistiky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj pro rok 2000 uvádí ekonomickou míru aktivity v české republice 71,6 % v porovnání k 69,5 % v Evropské unii. Srov. KOTÝNKOVÁ, M., NĚMEC, O. *Lidské zdroje na trhu práce*, s. 88.

⁷⁴ Srov. ADOVÁ, N. *Postoje českých občanů k zaměstnání* [online]. 2006 [cit. 2012-11-20] s. 2. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3330/f3/100603s_eu61020.pdf>.

⁷⁵ Srov. KOTÝNKOVÁ, M., NĚMEC, O. *Lidské zdroje na trhu práce*, s. 90.

⁷⁶ Srov. ADOVÁ, N. *Proměny představ českých občanů o ideálním zaměstnání v letech 1997 až 2005* [online]. 2006 [cit. 2012-11-20] s. 3. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3955/f11/100058s_NS0206_Cadova.pdf>.

⁷⁷ Srov. HORÁKOVÁ, N. *Problémy harmonizace rodinného a pracovního života* [online]. 2004 [cit. 2012-11-20]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3934/f11/100036s_horakova-prace.pdf>.

Přitom různé průzkumy hodnotových preferencí českých obyvatel se již několik let shodují na výhodě kvalifikačního rodinného a profesního prostředí nad osobním kariéřním postupu.⁷⁸

Posun na pracovním trhu lze spatřovat také v sektorové oblasti. Zatímco komunistický režim prosazoval třetí průmysl neboli druhý sektor, sousoší kapitalistické doby vedlo k rozvoji prvního sektoru, sektoru služeb. Daná situace se odráží i na platových podmínkách. Ve srovnání fyzické a duševní práce jednoznačně vítězí první sektor. Mezdu práce duševní, přičemž platové ohodnocení fyzické práce zůstává téměř neměnné. Přímou výhodu není pouze aktuální úroveň znalostí, nýbrž také nedostupnost těchto profesí v rámci Sovětského bloku.⁷⁹ S tím souvisí zvyklá se poptávka po vzdělání, dokonce lze hovořit o požadavku celoživotního vzdělávání. V této souvislosti zmíníme Galvasův trend stírání rozdílů mezi pracovní a mimopracovní dobou. Tímto trendem označuje soudobý požadavek na zaměstnance, kteří by měli v novatřetinu svého volného času dalším vzděláváním a tím zvyšovat své kvalifikace, neboli měli by obětovat třetinu svého volného času aktivitám vázaným s jejich prací.⁸⁰

Nerovnoměrně rostoucí mzdy se odrážejí i na nerovnoměrné úrovni obživy. Podle průzkumu serveru Práce.cz hospodaří s výplatou bez sebemenších problémů pouze 15 % obyvatel České republiky. Další 61 % pociťuje menší či větší finanční problémy, druhý plat by proto uvítalo. Zbýlých 24 % s jedním příjmem nevystačí a musí tedy část svého volného času trávit v druhém zaměstnání.⁸¹ Nelehkou situaci dokládá tisková zpráva z roku 2012, jež uvádí, že čtvrtina lidí nedisponuje žádnou finanční rezervou

⁷⁸ Srov. TUŠEK, M. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité?* [online]. 2011 [cit. 2012-11-20] s. 2. Dostupné na WWW:

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3882/f3/101160s_ov110621.pdf>.

Srov. ERVENKA, J. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité?* [online]. 2008 [cit. 2012-11-20] s. 2. Dostupné na WWW:

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3523/f3/100799s_ov80611.pdf>.

Srov. ERVENKA, J. *Hodnotové orientace v naší společnosti* [online]. 2005 [cit. 2012-11-20]. Dostupné na WWW:

<http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3942/f11/100044s_cervenka-hodnoty.pdf>.

⁷⁹ Srov. MÜLLER, J. *Malé peníze: Mzdy za komunismu a dnes o zbohatli jsme skoro všichni!* [online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.penize.cz/mzda-a-plat/238337-male-penize-mzdy-za-komunismu-a-dnes-zbohatli-jsme-skoro-vsichni!>>.

⁸⁰ Srov. GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*, s. 474.

⁸¹ Srov. KUBICOVÁ, M. *čtvrtina lidí si nemůže dovolit odpočinout po práci. S jedním platem nevystačí* [online]. 2012, poslední aktualizace 25. 1. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <[http://zpravy.ihned.cz/?p=012000_d&article\[id\]=54521310](http://zpravy.ihned.cz/?p=012000_d&article[id]=54521310)>.

a další tvrtin obyvatel by úspory vysta ily na pouhý jeden m síc v p ípad nemofnosti jiného pen fního p íjmu.⁸²

Finan ní t ílkosti se odráfejí na podob volného asu. Více nefl dv p tiny ob an nevycestovaly po dobu posledních t í let do zahrani í a necelá polovina dotazovaných tráví svou dovolenou na chalup . Omezení výdaj vyhran ých na dovolenou v letech minulých totífl v sou asnosti p edstavuje kompenzaci celoro ních ekonomických t ílkostí. Na daném faktu se shoduje 34 % obyvatel.⁸³ Po et lidí preferujících tuzemskou dovolenou, a uflz osobních í finan ních d vod , tedy kařdoro n stoupá. V roce 2012 jífl p edstavovali nadpolovi ní v t-ínu obyvatel eské republiky, celých 60 %.⁸⁴

Ve zp sobu trávení kařdodenního volného asu jednozna n p evládají pasivní innosti, které up ednost uje zhruba t etina obyvatel. T mí jsou my-ěny zejména sledování televize í trávení asu u po íta e, jehofl oblíba oproti minulým let m znateln stoupá. Další p í ku obsazuje etba zahrnující z v t-í ásti asopisy, z men-í knihy, které se v nuje alespo jedenkrát týdn necelých 70 % ech . Na stejné úrovni nalézáme sport, jenfl p edstavuje kařdotýdenní aktivitu pro t etinu obyvatel. Protípólem je druhá t etina obyvatel, která nikdy nesportuje. Mezi následující, jífl mén ásté aktivity, pat í trávení asu s rodinou, s p áteři, zahradni ení, procházky, zvy-ování kvalifikace, poslech hudby, ven ení ps .

Jisté rozdíly v preferencích volno asových aktivit zaznamenáváme jednak mezi muflí a ženami, a jednak mezi mlad-í a star-í generací. fieny up ednost ují klidn j-í styl, etbu asopis a knih, náv-t vu výstav, divadla atd. Muflí naopak vyhledávají aktivn j-í styl, více dbají na své koní ky nap . sport, jsou ást j-ími hosty v kavárnách í jiných restaura ních za ízeních. Mlad-í ro níky, zhruba do t iceti let v ku, více vyhledávají koncerty a jiné akce spojené s hudbou, více sportují a ást jí se v nují zvy-ování své kvalifikace. Na druhou stranu star-í ro níky více nav-t vují kina, restaurace a více se v nují etb .⁸⁵

TKála volno asových aktivit nabízí v sou asné dob nep eberné mnofství a í u nás, stejn jako na Západ , se ásto setkáváme se zbyte ným st ádáním jednotlivých inností

⁸² Srov. TNS AISA. *Jak flíjí e-í v roce 2012?*[online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <http://simar.cz/assets/media/Clanky/TZ_TNS%20Aisa_Lifestyle%202012.pdf>.

⁸³ Srov. Tamtéfl.

⁸⁴ Srov. TK: eská tisková kancelá . *e-í trávíli dovolenou v t-inou doma, tvrdí pr zkum* [online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/relax/cestovani/cesi-travili-dovolenou-vetsinou-doma-tvrdi-pruzkum_248414.html>.

⁸⁵ Srov. AMANOVÁ, G. *Volný as* [online]. 2010 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3718/f3/100994s_OZ100114.pdf>.

místo jejich skutečného vnímání a prožívání. Na druhé straně nechybí ani jakési plýtvání času určeného k regeneraci sledováním často povrchních zábavních programů, které slouží k prostému zabíjení času.

Období jako západní Evropa i české země si prošlo vývojem zahrnujícím dramatické změny v životě společnosti. Období do druhé světové války lze charakterizovat zprvu jako velmi úspěšné, jak na poli hospodářském, ekonomickém, na poli pracovních podmínek, tak na poli kulturním. Jisté oslabení přinesla Světová hospodářská krize, která snížila hospodářskou výrobu, a tím negativně zasáhla do života mnoha zaměstnanců. Následující fáze okupace Československa zhoršila pracovní podmínky, omezila každodenní život příslušným systémem a podmanila si kulturní domény, které přizpůsobila svým vlastním potřebám. Konec světové války přinesl pro české země krátké osvobození posléze draze vykoupené více než čtyřiceti desítkami pod vlivem Sovětského svazu.

Komunistický režim zcela potlačil přirozený vývoj hospodářství a do popředí stavěl za všech okolností a na úkor ostatních sfér těžký průmysl. Pod slibem sociálních výhod vyfadoval od občanů nezasahování do politické sféry a zpřesňování republiky. I přesto se podařilo na podzim roku 1989 zabránit dalšímu podléhání a zdemokratické socialistické země se stala zemí kapitalistickou. Již v té době však činil státní dluh osm miliard dolarů, přičemž koncem osmdesátých let žádný dluh neexistoval.⁸⁶ Trhová hospodářství, zprvu úspěšné, začalo záhy ukazovat svou stinnou stránku. Stoupající nezaměstnanost, finanční obtíže a zvyšující se nároky na zaměstnance tvořily ze soudobé společnosti boj o dobré bytí ruku v ruce se společenskou soutěží, která nepromítá nedostatky a slabost.

2.4 Rozdíly a shody v postojích západní Evropy a české republiky k dané oblasti v současné době

Vzhledem k tomu, že české pracovní prostředí staví na stejných základech jako pracovní prostředí západoevropské, nacházíme více společného než odlišného. Jednotný

⁸⁶ Srov. PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*, s. 575.

trh, volný pohyb zboží, kapitálu a osob, stejné pracovní podmínky a podmínky pracovního prostředí a pracovní podmínky v jednotlivých regionech.

V oblasti rozdílů jmenujme především stoupající počet zaměstnanců v západní Evropě oproti nízkým, dokonce klesajícím zkráceným úvazkům v České republice. Logicky poté vyplývá, že český pracovní trh doposud funguje zpravidla v tísni na plných pracovních úvazcích. V Evropské unii se v tomto směru radíme dokonce na stejné místo.⁸⁷ Jak jsme již výše ekli, pozitivem tohoto stavu je vyšší jistota pracujících, negativem pak složitější harmonizace profesní a soukromé sféry.

Dalším rozdílem je stále nižší počet lidí pracujících v sektoru služeb v porovnání se sektorovým rozložením ostatních zemí nejen západní Evropy, ale také východních zemí Evropské unie.⁸⁸

V otázce týdenní pracovní doby se Česká republika řadí do první desítky nejvíce pracujících obyvatel Evropské unie, zároveň se však řadí v rámci volných dní, konkrétně v průměru třetí v deseti státních svátcích. Tím se řadí na sedmé místo ze všech dvaceti sedmi zemí.⁸⁹

I přes nejnižší podíl tohoto sektoru ve struktuře zaměstnanosti je v naší zemi, obdobně jako na Západě, patrný důraz na rozvoj práv tohoto odvětví. Důvodem opoždění může být skutečnost, že na konci roku 1989 tvoil počet vysokoškolsky vzdělaných lidí pouhých 8,5 % české populace.⁹⁰ V souvislosti s tím můžeme pozorovat i jiný společný fakt, a to sice, že je stále více kladen důraz na zvyšování odbornosti zaměstnanců a jejich pravidelné vzdělávání v pracovní i mimopracovní době.

Obdobně lze spatřovat postupující sekularizaci a touhu českých lidí organizovat si volný čas pouze podle vlastních potřeb a přání. Odklon od víry a oslavování materiálních statků prohlubuje sílící vliv masmedií. Ty nám předkládají ideální způsob života, kterého můžeme dosáhnout nikoliv skrz osobní rozvoj, nýbrž nákupem propagovaných štredyů v cí. Nadspotřeba jako životní styl části populace je patrná u obou vytyčených zemí jižních oblastí.

⁸⁷ Srov. *ESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Situace na trhu práce v ČR v porovnání s ostatními zeměmi EU* [online]. ©2012 [cit. 2012-11-22]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/analyza/czam050609analyza_a09.doc>.

⁸⁸ Srov. Tamtéž.

⁸⁹ Srov. LAVI KA, V. *Češi patří v Evropě k nejvíce pracujícím, ale také více odpocívají* [online]. 2011, poslední aktualizace 3. 8. 2011 [cit. 2012-11-22]. Dostupné na WWW: <<http://byznys.ihned.cz/c1-52453520-cesi-patri-v-evrope-k-nejvetsim-pracantum-ale-take-nejvice-odpocivaji>>.

⁹⁰ Srov. PACNER, K. *Osudové okamžiky československa*, s. 575.

V oblasti volného času nalézáme pouze nepatrné nuance. Volný čas i nadále slouží nejčastěji jako zdroj regenerace sil a zdroj zábavy. Oproti západním zemím tráví čeští obyvatelé méně času sportem a návštěvami kina. Taktéž zůstáváme pozadu v počtu hodin strávených u počítače, což lze považovat za kladné, avšak v počtu hodin strávených před televizní obrazovkou dosahujeme srovnatelné úrovně. Ani v etnosti navazování užitkových kontaktů ve volném čase se nepříblížíme západoevropskému průměru. V nálepně prospěch také hovoří snížená schopnost oddělování pracovní a soukromé sféry, což se v praxi projevuje opakovaným přemýšlením o pracovních povinnostech v úvolněném prostorem. Na druhou stranu jsou podle průzkumu češi v mimopracovní době méně často znuděni.⁹¹

Po skončení druhé světové války se oba regiony vydaly odlišnou cestou. Kapitalistický Západ mířil k vytvoření jednotné unie s jednotným vnitřním trhem a jednotnou měnou.

Česká republika se naopak stala nedobrovolnou součástí unie jiné, východní socialistické v čele se Sovětským svazem. Rok 1989 znamenal významný krok k opětovnému začlenění českých zemí do západní Evropy. Již více než dvacetiletí se tak snažíme přiblížit západoevropské hospodářské a životní úrovni. Stát se však plnohodnotným prosperujícím členem Evropské unie a zároveň vyspělým státem jako takovým je dlouhodobý a zcela jednoznačně nelehký úkol. Nicméně pozitivním zůstává skutečnost, že základy pracovního trhu již máme dožijí stejné a i v oblasti životní úrovně jsou na tom české země velmi dobře.

⁹¹ Srov. TRAFR, J., PATO KOVÁ, V. *Trávení volného času v české republice ve srovnání s evropskými zeměmi* [online]. 2010 [cit. 2011-11-22]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a4013/f11/100119s_Traveni%20volneho%20casu.pdf>.

3 POJETÍ PRÁCE A ODPO INKU Z POHLEDU fIDOVSKO-K ES ANSKÉ TRADICE

Již jsme si představili historický vývoj a souasný pohled na práci a odpo inek v západní Evrop a eských zemích. Pro celkové pochopení je v-ak nutné v novat se je-t jednomu hledisku, které protíná v-echna vý-e p íblížená století. Tímto hlediskem máme na mysli nábofenství, konkrétn fíidovsko-k es anskou tradici, jejíž my-lenky formovaly evropské státy a jejíž vliv je patrný dodnes, by v men-í mí e. Slábnoucí význam víry a zrychlující se spole nost se zdají být v úzké souvislosti. ím více se postmoderní lov k zam uje na sebe sama a p ítomnost, tím mén prostoru ponechává pro duchovní stránku svého íivota. D sledky takového jednání p echází v celospole enské, obtífn e-itelné problémy. V následující kapitole se proto zam íme na biblický pohled na oblast práce a odpo inku v etn stanovisek církve k této problematice od konce devatenáctého století. Zvlá-tní pozornost si v tomto ohledu zaslouží encyklika Jana Pavla II. O lidské práci.

3.1 Pojetí práce a odpo inku ve Starém zákon

Starý zákon chápe práci jako nezbytnou sou ást dobrého bytí. Ozna uje tak ve-kerou innost, kterou jedinec vyvíjí, ke které je povoláván a jejíž prost ednictvím má napl ovat zemi.⁹² Vzor k inorodému íivota nachází lov k v Bohu. Samotný B h pracuje, je stvo itelem a udríovatelem sv ta.⁹³ Své stvo itelské dílo v-ak íní spole nou zálefitostí a nabízí ho v-em svým následovník m, kte í se na n m mohou prací podílet. B h je pojímá jako své spolupracovníky.⁹⁴ Práci ukládá lidem za povinnost a do protikladu staví zahálku, která je ve Starém zákon chápana negativn .⁹⁵

Bohem daný optimistický a radostný charakter práce se m ní prvotním h íchem. Stvo itel poskytl Adamovi rajskou zahradu, ve které m l hospoda it a ú astnit se tak bofského díla.⁹⁶ Stanovil si jedinou podmínku pro harmonické spoluffití ó zakázal

⁹² Srov. Gn 1,28.

⁹³ Srov. Gn 1,31.

⁹⁴ Srov. VON ALLMEN, J.-J. et al. *Biblický slovník*, s. 209.

⁹⁵ Srov. P 6,6611.

⁹⁶ Srov. Gn 2,15.

Adamovi jíst z jednoho jediného stromu, stromu poznání dobrého a zlého. Posléze stvořil Otec první ženu, Adamovi rovnocennou partnerku. Oba se provinili proti božím přikázáním a ochutnali plody stromu poznání. Za neuposlechnutí přikázání je Bohem potrestán a z práce uvolněn útrapou.⁹⁷ V důsledku toho zaznamenáváme i změnu vnímání práce. Tak již neslouží pouze k oslavě Boha a podílení se na jeho stvořitelství, ale i k hromadění a vykořisťování jiných lidí, stává se smyslem samotným.⁹⁸

Shromáždění a lakomství Starý zákon odsuzuje. Vnímá je jako pochybování i dokonce nesouhlas s božím plánem. Nicméně Bohem daný blahobyt a hojnost jsou projevem božích požehnání a jsou v souladu se Stvořitelovým záměrem. Vždy je důležité mít na paměti, že veškerá hojnost je projevem jeho dobré vůle a veškeré nabyté statky jsou v základu statky Boží.⁹⁹

K přirovnání smyslu práce, tedy k jejímu chápání ve smyslu správy božím majetku, vybízí den odpočinku sabat neboli sedmý den. Sedmý den slouží k oddechu po předešlých šesti dnech naplněných prací, ve kterých Bohem na počátku také pracoval, stvořil a dokončil své dílo.¹⁰⁰ Sobota je ve Starém zákoně nazývána Hospodinovým dnem¹⁰¹ a její nedodržování bylo sankcionováno, mnohdy i trestem smrti.¹⁰² Zároveň bylo naplnění dne odpočinku, proroky chápáno jako nezbytný předpoklad k dosažení Hospodinova požehnání, které nalzáme ve Starém zákoně na několika místech.¹⁰³

Důležitým prvkem dne odpočinku je jeho sociální povaha a jeho zaměření na všechny lidi, především na slabé a bezmocné. Sedmý den by neměl pracovat nejen dospělý jedinec mužského pohlaví, kterému je Desatero adresováno, ale také děti, neměli vykonávat potomci, otroci i dokonce ani dobytek.¹⁰⁴

V Božích smlouvách s lidem, v Desateru, nalzáme výše popsaný pracovní a odpočinkový rádek ve čtvrtém přikázání.¹⁰⁵ Čtvrté přikázání samotné je ve Starém zákoně vykládáno dvěma způsoby. První z nich vyzdvihuje v knize Exodus důležitost odpočinku a zároveň dne Hospodinu. Oproti tomu kniha Deuteronomium zdůrazňuje

⁹⁷ Srov. Gn 3,16-19.

⁹⁸ Srov. Kaz 2,46-11; Ex 1,11-14.

⁹⁹ Srov. VON ALLMEN, J.-J. et al. *Biblický slovník*, s. 187.

¹⁰⁰ Srov. Gn 2,1-3.

¹⁰¹ Srov. Lv 23,1-3.

¹⁰² Srov. Ex 31,14; Nm 15,32-36.

¹⁰³ Srov. Iz 58,13; Ez 20,13.

¹⁰⁴ Srov. Ex 20,8-11.

¹⁰⁵ Srov. Tamtéž; Dt 5,12-15.

sedmý den jako připomenutí osvobození a vyvedení lidovského národa z Egypta. Ze získané svobody vyplývá radostný charakter dne, který by neml být opomíjen.¹⁰⁶

Dívodem k tomuto dvojímu pojetí je posun ve způsobu slavení svátků. Na počátku nalézáme úzké propojení svátečních dní s přirodou a zemědělským cyklem. Hovoříme zejména o těch významných svátcích spojených s hospodářským životem o svátku přesnic neboli flnů, který časově korespondoval s Velikonocemi, dále pak o letnicích připadajících na dobu doflínek a o svátku stánků konajících se na podzim. Touto dobou se scházeli členové rodin s ostatními usedlíky a společně slavili a radovali se.¹⁰⁷ Zmínupřinesla Joziášova reforma, od které se slavnosti řídí podle předem určených kalendářních dní¹⁰⁸, a jejich spojitost se zemědělstvím upadá. Nejen zemědělství však zaznamenalo oslabení významu. Ustupoval také radostný ráz a na jeho místo nastoupila vážnost spjatá se zděrazováním minulosti lidovského národa.¹⁰⁹

Starý zákon nám podává vysvětlení změny charakteru práce z radostného počátku symbolizujícího boží milost, po povahu trápení a tflké diny. Příčinou posunu byla chyba na straně člověka, kterou Bůh spravedlivě trestal. Taktéfl svátky značí přesun od veselí a každodennosti k jasnému vymezeným kalendářním dnům zděrazujícím nelehké lidovské dny. Pojetí práce a odpočinku ve Starém zákoně představuje do jisté míry základy pro pojetí práce a odpočinku v Novém zákoně, přesto však Nový zákon přináší jisté odlišnosti.

3.2 Pojetí práce a odpočinku v Novém zákoně

Obdobně jako Starý zákon chápe i Nový zákon práci jako ve své podstatě dobrou a zároveň nedílnou součástí lidského bytí. Vedle Boha Otce Stvořitele se však k esané inspirují i postavou Ježíše Krista, jenfl sám celý život pracoval a zároveň pomáhal ostatním. Svým konáním posunul chápání práce jako takové.

V Novém zákoně přetrvává vnímání práce jako Bohem daný úkol, možnost spoluúasti na jeho díle, ale současně jako na utrpení a cíl sám o sobě. Dokladem jsou Janova slova o marnosti tohoto jednání: *šNeusilujte o pomíjející pokrm, ale o pokrm z stávající pro flivot věčný; ten vám dá Syn člověka, jemufi jeho Otec, Bůh,*

¹⁰⁶ Srov. LOCHMAN, J. M. *Desatero: Směrovky ke svobodě*, s. 55656.

¹⁰⁷ Srov. VON ALLMEN, J.-J. et al. *Biblický slovník*, s. 267.

¹⁰⁸ Srov. Lv 23,5.

¹⁰⁹ Srov. VON ALLMEN, J.-J. et al. *Biblický slovník*, s. 268.

vtiskl svou pe e .¹¹⁰ Nicmén výraznou vý-e avizovanou odli-ností p edstavuje oproti Starému zákonu chápání práce jako slufby blifním.¹¹¹ Taková práce má pak vřdy svou hodnotu. Nový zákon nevyzdvihuje řádný typ práce, v-echny vnímá jako rovnocenné. D lefít j-í nefl druh práce je duch, ve kterém se lov k v dob innosti nachází a ve kterém tvo í své dílo. Z tohoto dvodu lze o kařké práci hovo it jako o d stojné.¹¹²

Motiv blifního se objevuje téř v otázce hromad ní statk . Oproti Starému zákonu vnímajícímu hojnost za projev bořního pofehnutí, zd raz uje Nový zákon pot ebu d lit se s blifními a hospoda it s pen zi tak, aby byla ve spole nosti nastolena co nejv t-í rovnost. Jak sám Jakub uvádí, bohatství vřdy zap í i uje nespravedlnost, která nenachází v Novém zákon řádné opodstatn ní.¹¹³ Pro hluboce v ícího lov ka hojnost jako taková nic neznamená, netouří po ní a dokonce se jí dobrovoln z íká. Nenechává se ovládnout pen zi, které Jeffí-povařuje za nástroj ke ztrát svobody.¹¹⁴

Postava Jeffí-e Krista ovlivnila i oblast odpo inku. Jeffí-a první k es ané po vzoru Starého zákona zpo átku dodřřovali jako den klidu sobotu. Jeffí-kázal v synagogách a spolu se svými stoupenci vyufflval den klidu k misijní innosti.¹¹⁵ Od po átku se v-ak odli-oval od řidovského u ení tím, ře vyzdvihoval lov ka nad sobotu, cofl dokládají i Markovy a Luká-ovy ver-e.¹¹⁶

Mezní událostí, jeř pro k es any znamená napln ní řidovských svátk , je akt zmřtvýchvstání Jeffí-e Krista, od n hofl se nadále starozákonní svátky nedodřřují. Namísto řidovského sedmého dne v řřdnu ó soboty byl dnem odpo inku ustanoven p vodn první den v řřdnu ó ned le neboli den Pán ¹¹⁷. Prvním dnem je ned le nazývána v návaznosti na první Jeffí-ovo Zjevení a je symbolem k es anské víry ve vzk í-ení a nad ji na v ný řřivot. V Novém zákon hovo í o prvním dni v-ichni ty i evangelisté.¹¹⁸ Dále, jak uvádí Skoblík, je toto zmín no ve Skutcích apo-tolských, ve kterých je ned le uvedena jednak jako první den v řřdnu a jednak jako den pro setkání

¹¹⁰ J 6,27.

¹¹¹ Srov. Mt 25,40; Ga 5,13.

¹¹² Srov. VON ALLMEN, J.-J. et al. *Biblický slovník*, s. 2096210.

¹¹³ Srov. Jk 5,166.

¹¹⁴ Srov. VON ALLMEN, J.-J. et al. *Biblický slovník*, s. 1886190.

¹¹⁵ Srov. Sk 9,20; 14,1.

¹¹⁶ Srov. Mk 3,165; Lk 14,16 6.

¹¹⁷ Srov. Zj 1,10.

¹¹⁸ Srov. Mt 28,1; Mk 16,2; L 24,1; J 20,1; 20,19.

k lámání chleba¹¹⁹, které zna í eucharistický charakter hostiny. Taktéř Luká– i Jan uvádí ve svých evangeliích společné stolování s Pánem.¹²⁰

Nedle stejnjako ostatní k esanské sváte ní dny dbají zejména na dodrřování christologické povahy svátk .¹²¹

Z vý–e uvedeného m fleme shrnout společné i odli–né znaky vymezení práce a odpo inkuv Starém a Novém zákon . Společnými znaky u flid a k esan je ustanovení práce jako nedílné sou ásti lidského řivota, stejnjak jako boříp řkaz práce po dobu –esti dní p ede–ých. P řkladem je pracující B h, v Novém zákon se vzorem stává i Boří Syn Jeří– Kristus. Obojí u ení se shoduje na práci jako utrpení následkem prvotního h řchu, odsuzuje lenost a stav ní práce na první místo v řeb í ku hodnot. Naopak vřdy zd raz ují boří aspekt a chválu Boha, pop . Jeří–e Krista. K esanské pojetí práce je navíc obohaceno o sociální motiv sluffy bliřnímu.

Starozákonní pojem hojnosti zna í boří pofřhnání, Jeří– Kristus naopak navádí k z eknutí se pen z a p erozd lování nabytých statk pot ebným, aby tak byla vymřcena bída, chudoba a nespravedlnost panující ve společnosti. řidovské sváte ní dny zd raz ují nábořenský a d jinný řáz izraelského národa se zvlá–ním z etelem na sociální charakter, Nový zákon oproti tomu vyzdvihuje u ení a řivot Jeří–e Krista a bohosluffy. Ob u ení dbají na dodrřování dní klidu.

P řblřřené chápání práce a odpo inkuv Starém a Novém zákon nám nyní dovoluje blřře se v novat pojetí práce a odpo inkuv jednotlivých sociálních encyklikách. Vyjád ení církve umofní lépe pochopit novodobý historický vývoj západní Evropy a řeských zemí.

3.3 Pojetí práce a odpo inkuv sociálních encyklikách

Sociální encykliky z let 1891ó1991 reagují na historický vývoj a zm ny, které v jeho rámci vznikaly. Poklidný charakter agrární společnosti, pomalé řivotní tempo a malé vesnické usedlosti vyst řídala společnost p řmyslová vyzna ující se rychlostí, urbanizací a p edev–ím zm nou na poli práce, a to nejen v oblasti nápln práce, ale také v oblasti

¹¹⁹ Srov. řk 20,7.

¹²⁰ Srov. řk 24,30; ř 21,9ó13.

¹²¹ Srov. VON ALLMEN, J.-J. et al. *Břiblický slovník*, s. 271.

pracovních podmínek. Palivost n kterých společenských otázek tak vedla církve a její představitel k reflexi a reagování na nastalé poměry.

Rerum novarum o nastolení harmonie mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, spravedlivém rozdělení majetku a činnosti svépomocných organizací

První sociální encyklika z konce devatenáctého století se potýkala sadou vážných společenských problémů. Pechod k industriální podobě společnosti znamenal pro mnoho lidí život v bídě a špatných pracovních a hygienických podmínkách. Společnost se více a více dělila na dělníky a továrníky, majitele kapitálu, kteří neváhali vykořisťovat chudé pracovníky, ženy, děti. Mnohosti změn nespravedlivých společenských poměrů sledává papež Lev XIII. ve spolupráci s církví, státem a svépomocných organizací.

Církev promlouvá ke všem lidem, k zaměstnancům i zaměstnavatelům. Připomíná, že všechny statky jsou přední statky boží, kterých má být uříváno k jedincovu vlastnímu přefití, nikoliv ke stádání. Tím vyzývá všechny, kteří se těží majetkovému blahobytu a nadbytku, aby se po vzoru Ježíše Krista a jeho stoupců podělili se ostatními.¹²² Dokladem Ježíšovy dobročinnosti a zároveň vzorem pro bohaté jsou novozákonní verše v knize Skutků apořtolských.¹²³ P erozdělením majetku však nemá být nastolena společenská rovnost. Naopak nerovnost je vnímána jako přirozený důsledek rozdílů mezi lidmi. Velikost a množství statků, které jedinec vlastní, mají být výsledkem pouze jeho vlastní práce a práce. Zároveň papež dodává, že smyslem života nejsou materiální statky, ke kterým lidé směřují, nicméně je to mravnost, která by měla být v centru pozornosti každé jedince.¹²⁴

Lev XIII. uvádí výet povinností zaměstnance a zaměstnavatele. Za viníky tehdejší nelehké životní situace totiž neoznačuje pouze továrníky a uvědomuje si, že je třeba zaměřit se také na pracující. Dodržování sjednaných podmínek tak náleží oběma stranám rovnoměrnosti. Zaměstnanec by měl plnit podmínky stanovené v pracovní smlouvě, dále by se měl vyvarovat hanlivému jednání se zaměstnavatelem, měl by zamezit úkodám na majetku, měl by se vyhýbat lidem, kteří by ho mohli svěst na scesti a neměl by se účastnit vzpoury nebo ji iniciovat. Zaměstnavatel by měl jednat

¹²² Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. *Rerum novarum* (dále jen RN) 19.

¹²³ Srov. Sk 4,34.

¹²⁴ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. RN 7; 14.

s podřízenými v úctě, respektovat jejich lidskou důstojnost, měl by zohledňovat jejich fyzický stav, dále by jim měl dopřát každou chvíli odpočinku a chvíle pro plnění jejich náboženské víry. Taktéž by měl pracující spravedlivě odměňovat. Papež zdůrazňuje vzájemné soužití majetných a nemajetných za nutné, za prospěchu pro nastolení a udržení harmonie ve společnosti.¹²⁵

Dohled nad touto harmonií by měl být soustředěn na úrovni státu. Avšak nemělo by se jednat o pouhé zasahování do vzniklých problémů, mělo by se jednat o vybudování státu, jehož podstatou by a priori směřovala k zajištění blaha jak celku, tak všech jednotlivců. Zvláště péče a ochrana práv by přitom měla být v nově právo vykonávaným dělníkům, v jejichž práci spatřuje papež základy státní hojnosti. O nich hovoří jako o chudých lidech, kteří nemají prostředky na obranu a o to více tedy zátitu ze strany státu potřebují. V těchto případech je také žádoucí, aby stát ze své pozice autority a vlastníka moci zasáhl a odstranil bezpráví. Na druhou stranu zdůrazňuje, že ani chudí nesmí pouze brát. Vztah občana a státu je vztahem vzájemným a mělo by proto brát a dávat obě strany.¹²⁶

V otázce ochrany slabých klade papež dále mimo jiné na zlepšení pracovních podmínek dělníků a žen. Děti by podle něj měly nastupovat do pracovního procesu ve vyšším věku, než tomu bylo doposud, tedy jako osoby rozvinuté tělesně i duševně.¹²⁷ Ženy by v ideálním případě měly zůstat v domácnosti a starat se o děti, což je jejich povinnost, a nejlépe tak dokážou rozvíjet celou rodinu. Nicméně papež neopomíná ani silné ženy a znovu apeluje na zaměstnavatele, aby zohledňovali fyzické možnosti dělníků, a aby jim vypláceli spravedlivou mzdu, stejně jako je tomu v Bibli.¹²⁸ Spolu se spravedlivou mzdou by měla být dělníkům ponechána možnost vlastnictví, jež je nezpochybnitelnou součástí lidského řádu. Možnost vlastnictví je zejména důležitá u mužské části populace, otce, jejichž úkolem je zaopatřit své rodiny a poskytnout vzdělání dětem.¹²⁹

Papež Lev XIII. na rovině státu hovoří i o potřebě svátečních dní a doby odpočinku.

Odpočinek má být poskytnut časem pro bohoslužbu a nalezení klidu a má mu být umožněn prostor pro svícení svátečních dní. V neposlední řadě je odpočinek nutný pro udržování a zvyšování výkonnosti dělníka v práci a to nejen svátečními dny, ale také přestávkami

¹²⁵ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. RN 15616.

¹²⁶ Srov. Tamtéž, RN 26629.

¹²⁷ Srov. kapitola 1.2, s. 13. V první polovině 19. století byla zakázána práce dělníků mladších osmi let.

¹²⁸ Srov. Lv 19,13; L 19,11627.

¹²⁹ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. RN 10.

byhem pracovní doby. Délka odpoinku by pak měla záviset na druhu innosti, na fyzickém stavu zaměstnanců, stejně jako na okolnostech ročního období, času a místa vykonávané innosti.¹³⁰

Svépomocné organizace, které postupně v devatenáctém století vznikaly na ochranu dělníků a zlepšování jejich pracovních podmínek, by podle Lva XIII. neměly usilovat pouze o praktické ústupky jako je zkrácení pracovní doby či zajištění vyší bezpečnosti při práci. Měly by se zaměřovat také na duchovní rozměrovka, na prohlubování jeho náboženskosti a mravnosti, jeť je, jak již bylo výeeno, považována za životní cíl jedince. V oblasti péšvk, podpory a zvyšování pracovních péšvitostí papeš innost svépomocných organizací plně podporuje.¹³¹

Encyklika nahlíží na práci jako nezbytnost pro péšití, tedy jako na neodmyslitelný rys lidského života. Taktěť je tímto rysem lidského života odpoinek, který má sloužit k regeneraci těla a duše, a který byl zejména v devatenáctém století často zcela opomíjen. Papeš apeluje jak na jedince, tak na církve samotnou, na stát i na svépomocné organizace. Posun k vyšímu životnímu standardu, spokojenosti a zmenšení sociálních problémů totiž nemě nastat pouze za pomoci jedné složky, jak papeš v encyklice dokládá.

Společnost následujících let však nedokázala odstranit všechny nedostatky, o kterých Lev XIII. hovoří. Roku 1931 v souvislosti se 40. výroím vydání encykliky *Rerum novarum* proto reagoval na tehdejší problémy papeš Pius XI. encyklikou *Quadragesimo anno*.

Quadragesimo anno o opekonání liberalismu a komunismu, zásad subsidiarity a obnov mravů ve společnosti

Vidina harmonie mezi vlastníky kapitálu a dělnickou třídou, kterou nastíjuje papeš Lev XIII. v sociální encyklice *Rerum novarum*, se nenaplnila. Společnost byla po první světové válce stále neslučitelně rozdělena a konflikty mezi třídami neustávaly. Marxistická ideologie vyzdvihující třídní boj se ve společnosti jeť více rozšířila a zesílila. Poáteně slibný rozkvět hospodářství dvacátých a padesátých let přerušila Světová hospodářská krize roku 1929. Negativní hospodářské a společenské

¹³⁰ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. RN 32633.

¹³¹ Srov. Tamtéž, RN 38; 43.

d sledky na sebe nenechaly dlouze čekat a uvrhly státy do stavu životní úrovně o několik let zpátky. Vyjádření církve k tehdejší situaci a sociálním problémům bylo tedy více než flácoucí.

Po estofe vydání předchozí encykliky *Rerum novarum* napomohlo k několika významným posunům na poli práce, například vlivu a potu svépomocných organizací, vznik pracovního práva, lepší existenci zabezpečení pro důlníky, ale třeba i vyší důvěra důlníků v sebe sama, stále se společnost potýkala s vážnými společenskými problémy. Na jedné straně stály státy vyznaující se svobodnou soutěží a tržním hospodářstvím přinájejícím zisk a moc pouze úzké skupině lidí. Na straně druhé stály státy řídicí myšlenky komunismus, prosazující zestátnění majetku, zničení soukromého vlastnictví a podporující třídní boj. Oba typy vnašely do společnosti nerovnováhu. Papež Pius XI. se stejně jako jeho předchůdce Lev XIII. staví jak proti socialismu, tak proti liberalismu a doslova říká, že *liberalismus se ukázal naprosto neschopným odnervy řešit sociální otázky a socialismus přicházel s lékem, který byl ještě daleko horší než choroba sama a byl by tak uvrhl lidskou společnost do nebezpečí ještě horších.*¹³² Východisko nalézá v reformě institucí a návratu ke stavovské společnosti. Připomíná, že moc by neměla být ani v rukách úzkého okruhu vlastníků kapitálu, ani v rukách široké masy důlníků jako tomu bylo v Evropě třicátých a čtyřicátých let. Navrhuje upustit od nepřehledného třídního systému, aby tak mohli všichni spravedlivě zůstat z výnosů hospodářského pokroku.¹³³

Papež si je dobře vědom, že změnu stávajícího režimu nelze provést pouze shora, a proto poprvé vyslovuje pojem *subsidiarity*. Zásada subsidiarity se vyskytuje jak v pracovních vztazích, tak v celé společnosti a je závazná pro každého jedince. Označuje proces, při kterém si každý člověk nejprve snaží pomoci sám, sám se přičinuje na zlepšení svého stavu, sám se snaží dosáhnout vytyčeného cíle, který si stanovil, a až pokud je jeho úsilí neúspěšné, jsou zapojena v této společnosti, popř. stát stojící na vrcholu pyramidy.¹³⁴

Další hledisko nezbytné pro úspěšné přeekonání potíží shledává Pius XI. obdobně jako Lev XIII. v nutnosti obnovy mravopanujících ve společnosti. Je třeba zamezit honu za mocí, statky a všeobecné sobeckosti a navrátit se ke klasickým zásadám. Lidé by měli usmírnit své vášně a touhy, které plynou z labilitě celého hospodářství.

¹³² *Sociální encyklika (1891-1991). Quadragesimo anno* (dále jen QA) 10.

¹³³ Srov. Tamtéž, QA 54655; 76678.

¹³⁴ Srov. Tamtéž, QA 79.

V třinácti letech té doby se zaměřila buď na zvyšování svého životního standardu, nebo na boj o holé přežití. V obou případech odsunula do pozadí vše ostatní, včetně rodinného života a svatebních dnů.¹³⁵

Život vyzdvihující práci, o které Pius XI. hovořil, se výrazně nezměnil ani v letech následujících. Taktéž požadavek po zamezení vykořisťování lidí, upřednostování bohaté elity, liberalismu, komunismu, hromadění a sobeckosti nebyl uskutečněn. Výrazný mezník ovlivňující chod nejen států západní Evropy pak přichází v roce 1939 v podobě druhé světové války. Svět po ní se potýkal s velkými trpkostmi, k nimž se vyjadřuje encyklika Jana XXIII. z roku 1961.

Mater et magistra o spravedlivém rozvoji ve společnosti, spravedlivé mzdě a důležitosti odpočinku

Encyklika vydaná ke sedmdesátému výročí Rerum novarum mapuje nelehké období, kterými svět v letech 1931-1961 prošel. Boj s následky první hospodářské krize, druhá světová válka a její důsledky, poúnající světová bipolarita a technický pokrok, jsou jen některé události, se kterými se společnost vyrovnávala. Přesto bylo dosaženo ve většině států západní Evropy lepšího sociálního zabezpečení, vyšší úroveň vzdělanosti mezi větší částí populace a taktéž vyššího životního standardu.

Sjednocujícím prvkem druhé poloviny dvacátého století se stává rychlost a zisk. Podíl na tom nesou nové vynálezy, automatizace ve výrobě, rozhlas, média, zrychlování dopravních prostředků apod.¹³⁶ Papež si tuto skutečnost plně uvědomuje a poukazuje na problémy, které tím souvisejí. Na obecné úrovni lze pozorovat zvyšující se blahobyt a mobilitu na straně jedné a zvládajícími se sociálními problémy na straně druhé, které ústí ve vzrůstající napětí mezi méně a více vyspělými oblastmi.¹³⁷ Zároveň dodává, že hospodářský rozvoj musí být vždy následován rozvojem sociálním, aby celá společnost profitovala nárůstem národního bohatství.¹³⁸

Ambivalence se projevuje i v oblasti práce, konkrétně v hodnocení práce. Činnost s menší společenskou důležitostí bývá hodnocena nepoměrně lépe oproti dlouhodobě usilovné práci se společensky větší důležitostí. Přirovnání bývá zcela opomíjená

¹³⁵ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. QA, 1296135.

¹³⁶ Srov. Tamtéž, *Mater et Magistra* (dále jen MM) 46.

¹³⁷ Srov. Tamtéž, MM 48.

¹³⁸ Srov. Tamtéž, MM 73.

základní zásada o nárok na spravedlivou mzdu.¹³⁹ Nerovnomrnost lze zaznamenat také v sektorové oblasti. Děláči z továren se mohou těžit lepšímu sociálnímu zabezpečení než lidé pracující v zemědělství. Ten samý nepoměr postihuje technickou stránku. Primární sektor bývá opomíjen, a tak mnoho rolníků volí raději jiné zaměstnání. Aby se úbytku pracujících zamezilo, je nutné, aby stát podporoval nejen technickou modernizaci zemědělských strojů, ale současně i výhody pro zaměstnance, například bytovou výstavbu a vzdělání. Obecného blaha totiž nelze dosáhnout s nerovnoměrným vývojem jednotlivých odvětví, potažmo flivotní úroveň sektorových zaměstnanců.¹⁴⁰

S rozvíjejícím se pokrokem je dbáno na větší zručnost a více znalostí, proto by měl být každému poskytnut dostatek času, aby získal potřebnou výbavu pro své budoucí povolání.¹⁴¹ Znalosti by měly být ve společnosti cennější než majetek a lidé by měli být vedeni k upřednostování duchovních hodnot nad honbou za materiálním blahobytem, jak lze sledovat v některých hospodářsky vyspělých zemích.¹⁴² Stejně jako Pius XI. upozoruje Jan XXIII. na riziko mravního úpadku a ztrátu důstojnosti lidí snažících se ovládnout chod světa.¹⁴³

S připomínkou kvalitního duchovního flivota souvisí neopomíjení svatých dnů a vynahrazení si času na posvátný vztah s Bohem, s rodinou a na regeneraci těla. Nedodržování sedmého dne odpočinku se stává běžnou praxí v moderní společnosti a papež proto apeluje na vedoucí státníky, zaměstnavatele i zaměstnance, o přehodnocení a přeměnu tohoto stavu.¹⁴⁴ Záměrem pro opomíjení svatých dnů lze považovat také skutečnost odklonu lidí od náboženství a stavění lovců do stědu veškerého dne. Moderní lovci se soustředí pouze na pozemský flivot a uspokojování svých tužeb. Věc, co by narušovala i dokonce odporovalo jeho stylu flivota, odmítá a to včetně křesťanského učení. Pro překonání zacílenosti společnosti na konzumní styl flivota je však třeba křesťanského učení přijmout a řídit se jeho zásadami. Jedině tak lze nastolit spravedlivou společnost a vrátit se k vyššímu flivotnímu smyslu, tedy vztahu s Bohem a spasením.¹⁴⁵

¹³⁹ Srov. *Sociální encyklika (1891-1991)*. MM 68671.

¹⁴⁰ Srov. Tamtéž, MM 1246151.

¹⁴¹ Srov. Tamtéž, MM 94695.

¹⁴² Srov. Tamtéž, MM 176.

¹⁴³ Srov. Tamtéž, MM 2426244.

¹⁴⁴ Srov. Tamtéž, MM 2486253.

¹⁴⁵ Srov. Tamtéž, MM 215.

Obrácení k lepšímu životu závisí v první řadě na jednotlivcích. Oproti prvním dvěma encyklikám proto směřuje Jan XXIII. svou encykliku především široké veřejnosti. Posun ve vnímání člověka jako bytosti vyznávající křesťanskou víru jako správcí božích statků se ovšem nemění ani v následujícím období, jež rekapituluje encykliky Jana XXIII., Pavla VI. a Jana Pavla II.

Pacem in terris o dodržování lidských práv a potřeb k esanské výchovy

Encyklika *Pacem in terris* reaguje na neklidnou situaci v druhé polovině dvacátých let. Evropa složená z východního bloku pod nadvládou Sovětského svazu a západního kapitalistického vedení, berlínské krize následované stavbou Berlínské zdi, politický převrat na Kubě, válka ve Vietnamu, Korejská válka, nebezpečí atomové války, to vše vedlo k úsilí o nastolení světového míru.¹⁴⁶ Spolu s dosažením míru bylo potřeba rezolutně se postavit proti diskriminaci a násilí obecně, včetně zbrojení a vlastnictví zbraní hromadného ničení. Lidé, potažmo státy, mají být jifi podle názvu encykliky, směřovány k pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě, za podmínky dodržování lidských práv.

Papež zdůrazňuje, že lidská práva jsou nezcizitelná a náleží všem lidem bez rozdílu. Do lidských práv zahrnuje i práva pracovní, včetně práva na dostatek pracovních příležitostí. Z toho nárok vyplývají dle stejné pracovní podmínky, které nesmí narušovat fyzický ani psychický stav jedince a zvláště nesmí narušovat jeho dobré mravy. Výše zmíněné platí o to více, hovoříme-li o mladistvých a ženách. Ženám má být navíc vytvořeno patřičné prostředí pro podporu jejich role matky a manželky. Vykonávání práce na základě vlastního svobodného rozhodnutí by pak mělo být ve všech státech samozřejmostí.¹⁴⁷

Vedle práv, kterými každý jedinec disponuje, je nutné připomenout také povinnosti, které se k nim váží. Každý pracující je povinen vykonávat svou práci dobře a dodržovat podmínky stanovené ve smlouvě se zaměstnavatelem. Zároveň musí respektovat práva a povinnosti ostatních lidí a nezasahovat do jejich dle stejného života.¹⁴⁸

Encyklika z poloviny sedmdesátých let shledává spojitost mezi nedostatkem křesťanské víry a jednáním v nízké vzdělanosti a s tím spojeným nízkým stupněm křesťanské výchovy. Papež proto nabádá země a jejich představitelé k lepšímu systému

¹⁴⁶ Srov. TEEPLE, J. B. *Kronika historie sv. církve*, s. 423-431.

¹⁴⁷ Srov. *Sociální encyklika (1891-1991). Pacem in terris* (dále jen PT) 18619.

¹⁴⁸ Srov. Tamtéž, PT 31.

vzdávání, který by zahrnoval náboženskou výchovu a úctu k tradičním hodnotám. Jedině ve světle křesťanského učení a Boha působícího lidskou pirozenost lze dosáhnout spravedlivé společnosti.¹⁴⁹

Spravedlnost se však netýká jen jednotlivých národů. Je třeba zaměřit se i na spravedlnost na mezinárodní úrovni, ke které se blížil vyjadřuje Pavel VI. v encyklice *Populorum progressio*.

Populorum progressio o o navrácení ke správným hodnotám

Papež Pavel VI. si uvědomuje, jak rychle vzrůstá rozdíl mezi bohatým severem a chudým jihem, o kterém nalézáme zmínku již v *Mater et magistra* papeže Jana XXIII. Potřeba rovnosti a spravedlnosti není pouhou důležitostí jednotlivých národů, je nutné zaměřit se na společnost z celosvětové perspektivy.

Prudce rostoucí životní úroveň vyspělých států v protikladu se zaostáváním jichkých zemí směřuje k zamyšlení a zděrazování správné hierarchie hodnot. Lidé se snadno dostávají do stavu, kdy práci neshledávají jako prostředek k získávání základních potřeb pro dlouhodobé štěstí, ale jako prostředek pro množení statků. V důsledku toho často obracejí své chování k lakotě a hrabivosti, k touze po moci a zastižení tím svojí vnitřní rásou a dobré mravy. S tím souvisí dvojí pojetí lidských podmínek. Zahorší životní podmínky již nelze považovat pouze objektivní okolnosti, například finanční a materiální obtíže, zneužití moci institucemi atd., ale lze je nacházet též na úrovni duševní. Mravní bída, o níž se papež zmíní, bývá způsobována námi samotnými a našou touhou po požitcích, odmítáním vyší autority.¹⁵⁰

První úkol práce, kterým je podíl na chodu světa spolu s Bohem Stvořitelem, se dostává do pozadí a je zastíněn hodnocením práce na základě zisku, moci a úspěchu v ekonomické soutěži. Jedině se snadno nechává práci pohltit a zotročit. Papež se zmíní i o druhé stránce práce. Práce nám nepřináší jen hmotné statky, avšak rozvíjí souasně mravní charakter, smysl pro povinnost a lásku k bližnímu.¹⁵¹ Solidarita s druhými by měla být povinností všech, především těch zamořených, kteří disponují velkým majetkem, oproti hladovým lidem, umírajícím v brzkém mládí v jiných částech

¹⁴⁹ Srov. *Sociální encyklika (1891-1991)*. PT 153.

¹⁵⁰ Srov. Tamtéž, *Populorum progressio* (dále jen PP) 18621.

¹⁵¹ Srov. Tamtéž, PP 26628.

sv ta. B fln se v-ak setkáváme s opakem. Práv ti slabí a ohrofení jsou ast ji ochotní pod lit se s druhými a aplikovat pravé hodnoty v praxi.¹⁵²

Mezinárodní spolupráce, solidarita a sociální spravedlnost se stává více a více naléhavou otázkou, jeff vybízí k rychlému efektivnímu zásahu, který by minimalizoval jiff vzniklé -kody. Vzájemná podpora a rozvoj národ musí probíhat na pozadí lásky k blifnímu, ochrany lidské d stojnosti a v neposlední ad ochrany lidských práv v-ech jednotlivc sv tové populace. A to nejen v oblasti práce a odpo inků, ale ve v-ech oblastech lidského flivota. Sociálním otázkám se blífle v nuje encyklika *Sollicitudo rei socialis* vydaná o dvacet let pozd ji, roku 1987.

Sollicitudo rei socialis ó o konzumismu a sobeckosti obyvatel vysp lých zemí na úkor obecného blaha

Rozvrfení sv ta na bohatý sever a chudý jih se v druhé polovin 20. století nevytracuje, naopak se dokonce zhor-uje. Hospodá ský r st vysp lých stát se je-t více urychluje, ímfl napomáhají zaostávajícím stát m dostávat se do závislého postavení, které jim neumofl uje stát se konkurencí na sv tovému trhu. Oproti vizi p edchozí encykliky je nyní patrné, fle p eklenutí t chto obrovských rozdíl je cestou mnoha let a desetiletí s nejistým pr b hem a koncem.¹⁵³

Vysp lé státy, mezi které adíme mimo jiné zem západní Evropy devadesátých let dvacátého století, upadají do ideje materialismu, jenfl lze v této fázi nazývat jiff *konzumismem*. Ten se vyzna uje chtivostí lidí po nových a lep-ích v cech, které se jiff zcela vymykají b flné lidské pot eb . Neustálá tendence nahrazovat fungující a dosta ující v ci novými a lep-ími iní z lidí více nefl kdy d íve skute né otroky vlastnictví. Obyvatelé bohatého severu nejsou schopni odolávat reklam a nabídce, která je jim p edkládána, a p stují v sob v-udyp ítomnou nespokojenost.¹⁵⁴ Tato honba za ziskem poté spolu s touhou po moci za káfldou cenu brání plnému rozvoji nejen jednotlivce, ale celé spole nosti. V d sledku toho jsou uctívány peníze, technologie

¹⁵² Srov. *Sociální encykliky (1891ó1991)*. PT 41645.

¹⁵³ Srov. TEEPLE, J. B. *Kronika historie sv ta*, s. 4416449.

¹⁵⁴ Srov. *Sociální encykliky (1891ó1991)*. *Sollicitudo rei socialis* (dále jen SRS) 18.

a tečdní ideologie namísto p íjetí a praktikování k es anského u ení.¹⁵⁵ Prvotní řivotní cíl řbýtš se tak postupn p etvá í na řmítš.¹⁵⁶

Nemalý podíl na osobním r stu lov ka náleří í práci a odpo inku. Práce má více neřl v letech minulých sm ovat nejen k vlastnímu rozvoji a pokrytí základních řivotních pot eb, nýřbrř se má podílet na rozvoji celosv tovém neboli má se podílet na Bofřím stvo ítelském díle v íroké perspektiv . Touhu po moci, zisku, potařfmo statky, za kterými se moderní lov k řene, mají slouřit nejen jemu, ale mají p íspívat k obecnému blahu. Papeřř hovo ří o tzv. *sociální hypotéce*, neboli o spole enském ur ení majetku a zdroj Bohem daných v-em lidem bez rozdílu.¹⁵⁷

I p es zlep-ující se mezinárodní spolupráci mezi bohatým severem a chudým jihem, je t eba nadále poukazovat na sobeckost vysp lých zemí a p edev-ím pak na sobeckost jednotlivc samotných. Práce jifř dávno opustila sv j p vodní význam, více a více se stává prost edkem k uspokojení nekon ících p ání po nových materiálních v cech. Svoboda ve v ýb ru, kterou práce, respektive zisk z práce p íná-í, je v-ak pouze zdánlivá. Pravá svoboda spo řívá v p íjetí vy-ích hodnot a p esahující Bofří autority. K budoucímu vývoji sebest edné spole nosti se Jan Pavel II. vyjad uje t eřl ve své encyklice *Centesimus annus*.

Centesimus annus ó o nezbytnosti návratu ke k es anskému chápaní práce a roli statk v řivot jedince

Od vydání poslední encykliky *Sollicitudo rei socialis* ub hly pouhé ty í roky, ov-em na sv tově scén znamenaly velký mezník. Sv t vyrovnávající se s koncem studené války, sv t potýkající se s hrozbou uřlfití zbraní hromadného ni ení, pádem komunistického bloku ve východní Evrop a rozpadem samotného Sov tského svazu.¹⁵⁸ To v-e vytvá ří nové otazníky budoucnosti, na které církve v ele s Janem Pavlem II. reaguje.

Patrný posun v otázce práce, jeřř zaznamenáváme s nástupem industrializace, s sebou p íná-í adu negativních zm n. Pojímání práce jako zbořří, vyko ísování d lník , nespravedlivá mzda, dlouhá pracovní doba a jiné aspekty této oblasti se prolínají celým devatenáctým a dvacátým stoletím. Jednotlivé encykliky vyzdvihují

¹⁵⁵ Srov. *Sociální encykliky (1891ó1991)*. SRS 37.

¹⁵⁶ Srov. Tamtéřř, SRS 28.

¹⁵⁷ Srov. Tamtéřř, SRS 42.

¹⁵⁸ Srov. TEEPLE, J. B. *Kronika historie sv ta*, s. 430, 441ó451.

převodní smysl práce, hovoří o osobním významu práce, o nutnosti zkvalitování práv pracovníků a dalších důležitých aspektech, které je třeba opakovat připomínat. Práce jednotlivce se navíc stává pouhým článkem ve výrobním řetězci. K této skutečnosti papež přidává potřebu v domě práce pro ostatní a s ostatními. V souvislosti s tímto je nezbytné rozpoznat potřeby druhých lidí a činit tak práci efektivnější.¹⁵⁹

Efektivnější by však mělo být zacházení i se mzdou, potažmo statky, které práce umožní získat. Stejně jako ve své předchozí encyklice zdůrazňuje papež též v encyklice *Centesimus annus* sílí konzumní atmosféru ve vyspělých zemích. Ve vleku utilitaristických myšlenek, touhy po stále dokonalejších vycvičených lidích a k obrazu svému hierarchii hodnot a na první místo staví profit a uspokojování pudů. Tím zakrývají ztrátu smyslu svého života a odcizení od sebe sama a své duchovní stránky, která je každému člověku vlastní.¹⁶⁰

Encyklika vydaná k 100. výročí *Rerum novarum* stejně jako všechny dokumenty předchozí spatřuje východisko ze soudobé situace v návratu ke katolické tradici a ke slovu Božímu. Nejinak je tomu v sociální encyklice Jana Pavla II. *O lidské práci*, která je stejné publikací ve vnímání práce a odpovědnosti a která nám doplní celkový náhled církve na danou oblast v letech 1981-1991.

3.3.1 Pojetí práce a odpovědnosti v encyklice *Laborem exercens* (O lidské práci)

Svět a s ním spojený pohled na práci se od vydání encykliky *Rerum novarum* roku 1891 značně změnil. Urychlování tempa ve výrobní sféře a v běžném životě, zavádění automatizace, stoupající ceny energií a uvádění si omezení přírodních zdrojů, úsilí o ochranu přírody, to vše je pro společnost nové a zčásti matoucí. Papež se proto k dané situaci vyslovuje a předkládá postoj, který k daným skutečnostem zaujímá katolická sociální nauka, jež staví práci do středu svého učení.

Církev vnímá práci jako *základní rozměr pozemské existence člověka*¹⁶¹. Práce je člověku nejen Bohem danou povinností, ale zároveň je i prostředkem pro naplnění pozemského života.¹⁶² Podmíněním země prací se uskutečňuje tzv. objektivní význam práce. Papež však hovoří souso o subjektivním významu práce, jež vychází

¹⁵⁹ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. *Centesimus annus* (dále jen CA) 31.

¹⁶⁰ Srov. Tamtéž, CA 29641.

¹⁶¹ *Sociální encykliky (1891-1991)*. *Laborem exercens* (dále jen LE) 4.

¹⁶² Srov. Gn 1,28.

z lidské podstaty samé a nahlíží na práci jako na činnost jedince, kterému je práce vlastní a ze kterého práce vychází. Z tohoto důvodu závisí důležitost činnosti na vlastní důležitosti člověka. Při hodnocení práce proto musí vždy převládat dimenze subjektivní nad dimenzí objektivní.¹⁶³

První polovina 19. století, charakteristická idejemi materialistického ekonomismu, odsouvá subjektivní povahu práce a na první místo klade objektivní povahu, resp. upřednostňuje druhy lidské činnosti a její výsledky před pracovníkem samotným. Tím se zcela mění situace na pracovním trhu a člověk z člověka pouhý výrobní nástroj, jehož jediným úkolem je poskytnout co nejvyšší zisk a navýšení kapitálu. Jak již bylo výše uvedeno, toto však zcela odporuje jádru práce samotné a tím pádem fakt, že konečným cílem veškeré činnosti je vždy lidská osoba.¹⁶⁴

Skutečným smyslem práce ovšem není zmnožování statků a finanční prospěch. Práce je člověku povinností na základě Božího příkazu, na základě jeho vlastní odpovědnosti, jelikož práce je pro něj dobrem a jejím prostřednictvím uskutečňuje a rozvíjí sám sebe, zároveň je mu povinností v rámci rodiny a v rámci národa. Papež Pius II. hovoří o práci jako základním aspektu rodinného života, a to sice ze dvou důvodů. Jednak práce slouží jako zdroj pokrytí základních životních potřeb, a jednak představuje výchovný faktor, jelikož pomáhá formovat osobnost jedince.¹⁶⁵

Vedle rozlišení objektivního a subjektivního významu práce předkládá encyklika rozlišení v oblasti zaměstnavatele na přímého a nepřímého zaměstnavatele. Přímý zaměstnavatel je chápán jako subjekt, se kterým jedinec uzavírá pracovní smlouvu a který v pracovním vztahu nese přímou odpovědnost. Nepřímý zaměstnavatel, zejména stát, pak ovlivňuje veškeré ostatní aspekty na poli pracovního trhu, dbá na spravedlivou pracovní politiku a pracovní podmínky, zamezuje vykořisťování pracovníků, dohlíží na dodržování doby odpočinku atd. Zvláště důležitou roli poté sehrává otázka spravedlivé mzdy, která vypovídá o spravedlnosti celého společensko-hospodářského systému. Mzda musí zabezpečovat přiměřený chod života jedince, včetně jeho budoucnosti. To samé platí v případě rodiny. Pokud není rodinný příjem dostačující, má být doplněn o sociální příspěvky tak, aby byla zajištěna optimální doba pro péči o děti a tím

¹⁶³ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. LE 466.

¹⁶⁴ Srov. Tamtéž, LE 668.

¹⁶⁵ Srov. Tamtéž, LE 9; 16.

nebyla narušena jejich výchova. Zaměstnanec, potažmo jeho rodina, musí být vředy kladena do stádu zájmu pánímého i nepánímého zaměstnavatele.¹⁶⁶

V závěru encykliky *Laborem exercens* je připomenuta podstata lidské práce neboli spoluúčast člověka na stvořitelském díle. Jedinec stvořený k obrazu Božímu má následovat svého pána nejen ve vykonávání práce, ale též v odpočinku. Obojí tvoří nedílnou součást lidského života.

Sociální encykliky mapující společnost od konce devatenáctého do konce dvacátého století nám umožnily pohlédnout na oblast práce a odpočinku z jiného úhlu pohledu. Zejména v dnešní době je třeba si uvědomit, že práce nemá být smyslem lidského života. Smyslem života nemají být ani statky, ani moc, kterou nám práce zprostředkovává. V prvních encyklikách je patrné téma vykořisťování dělníků a opomíjení jejich základních (nejen pracovních) práv. Přestože se situace značně zlepšila, je-t stále nalézáme propastné rozdíly mezi bohatými a chudými, mezi zaměstnanci a zaměstnavateli. Předevíme si však obyvatelé vyspělých států, tedy v etn zemích západní Evropy, mnohdy sami zapíí ujítkosti, se kterými se potýkají. Mnoho z nich totiž opomíná pravý smysl bytí a místo n j oslavuje a vyznává konzumní styl života, jak dokládají i výše zmíněné církevní dokumenty.

¹⁶⁶ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. LE 17619.

4 DOPAD NEROVNOMERNÉHO ROZLOŽENÍ PRÁCE A ODPOVĚDNOSTI NA LIDSKÉ

Jak jsme si již výše ukázali, disharmonie mezi aktivním pracovním prostředím a prostředím odpovědnosti je v současné době běžnou praxí. Negativní následky takového pojetí dopadají nejen na jednotlivce, ale i na jeho okolí. Lidé kvůli tomu jsou obklopeni jinými lidmi, ať se jedná o rodinu, přátelé či pouze pracovní kolektiv. Stejně jako potěšení práce je nám součástí práce sociálního kontaktu, která nám pomáhá naplnit nedostatky od těch nejnižších fyziologických až po vyšší, jakými jsou například nezbytnost lásky a úcty.¹⁶⁷ Rostoucí požadavky a rostoucí rychlost na poli pracovního trhu významně zasahují do oblasti soukromí, mezilidských vztahů a vnitřní rovnováhy jedince. Na daná úskalí se proto zaměříme v následující kapitole.

4.1 Vliv práce a odpovědnosti na sociální vztahy jednotlivce

V první části čtvrté kapitoly se budeme zabývat avizovaným mezilidským vztahem, ve kterých se jedinec pohybuje a které svým jednáním ovlivňuje. Mohou to být vztahy formální regulované normami s jednoznačně určeným stylem chování, které je v daném společenství fládnoucí, nebo vztahy neformální, do kterých vstupuje dobrovolně a které jsou charakteristické vyšší mírou intimity. Oba typy se mohou vzájemně prolínat, například pracovní kolegové jsou zároveň přátelé, vyučující a flák jsou součástí matky a syna, avšak obecně platí vyšší kvalita vztahů neformálních v životě každého člověka.¹⁶⁸ Ty jsou také více zasaheny pracovními podmínkami jednotlivce, ať se jedná o dlouhou pracovní dobu a přesčasové hodiny či například vysoké požadavky kladené ze strany zaměstnavatele a z nich plynoucí pocit a prožitkový stres. Z tohoto důvodu na nás budeme v nadcházejících dvou podkapitolách kázat v třetí řadě.

¹⁶⁷ Hierarchii potřeb předkládá například Maslow ve své pyramidě. Ta zahrnuje pět stupňů od nejnižšího po nejvyšší: 1. základní fyziologické potřeby, 2. potřeba bezpečí a jistoty, 3. potřeba lásky, příslušnosti, sounáležitosti, 4. potřeba uznání, úcty, 5. potřeba seberealizace. Pro pochopení každého stupně je třeba naplnit nižší stupeň, tzn. nižší potřebu. Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*, s. 175-176.

¹⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 304.

4.1.1 Třetí společenské

V našem pojetí začneme do třetího společenského věku lidí, kteří se pohybují v běžném jedincově prostředí: přátelé, známí, pracovní kolektiv, kolegové ze zájmových kroužků atd. Tato skupina lidí zahrnuje oba typy vztahů – formální i neformální. A koliv jsou do jisté míry jedincově svobodným rozhodnutím, jsou vždy ovlivněni rodinou, ze které pocházejí. V této souvislosti lze hovořit o trojím druhu kapitálu – kulturním (vzdělání a kultivovanost), ekonomickém (materiální statky a finance) a sociálním kapitálu rodiny (soubor sociálních kontaktů).¹⁶⁹

Z trojího pojetí kapitálu lze usuzovat, jaké hodnoty člověk preferuje. Společnost západních zemí dvacátého prvního století nutí člověka být stále na pokraji, přizpůsobovat se zrychlujícímu tempu a tržnímu principu nabídky a poptávky, považovat práci za první a jedinou hodnotu, pokud se chce udržet pro zaměstnavatele žádaným. Na oplátku je mu vyplácena finanční odměna, která mu umožní uspokojovat tzv. *pseudopotřeby*, o kterých hovoří Rolský. Snaha uspokojit tyto pseudopotřeby spoívá v nahrazování stávajících věcí novými i usilování o věci zcela jiné, doposud nevlastněné.¹⁷⁰ Přirozeným důsledkem je poté porovnávání se s ostatními na základě vlastnictví, zejména s těmi, kteří mají více materiálních statků než jedinec samotný.¹⁷¹ Pokud však člověk vyrůstal v rodině, pro kterou statky a honba za nimi nepředstavují žádnou hodnotu, je pravděpodobné, že ani on sám jim nebude přikládat větší význam.

Touhu po nových a lepších podmínkách podporují v lidech masmédiá a dobrý marketing, zejména výdatná reklama, které zastávají v současné společnosti neodmyslitelnou pozici. Spolu s domnělou představou potřeb po rozmnožení statků ovlivní masmédiá a souasný charakter společnosti již zmíněný hodnotový řebíček. Na první příčky jsou všeobecně stavěny úspěchy a uznání u mužské části populace, u ženské části populace jsou naopak vyzdvihovány atraktivita a krása.¹⁷²

Třetí společenské přináší jedince pozitivní i negativní. Negativní vliv spoívá zejména v konfliktech, které v mezilidské interakci běžně vznikají. Pokud však dosahují vyšší intenzity, mohou působit jako významným stresor narušující vnitřní rovnováhu jedince. Na druhou stranu zastává třetí okolím jednu z úrovní sociální opory,

¹⁶⁹ Srov. MOŠŇNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 103-104.

¹⁷⁰ Srov. ROLNÝ, I., LACINA, L. *Globalizace, etika, ekonomika*, s. 23.

¹⁷¹ Srov. WINTER, R. *Znudení v kultúře zábavy*, s. 117.

¹⁷² Srov. PONDĚCKÝ, J. *Člověk a jeho postavení ve společnosti*, s. 77.

konkrétně tzv. mezoúroveň. Sociální opora představuje poskytnutí podpory v náročných situacích, v etnických pracovních, jednorázových i dlouhodobých, kterým je jedinec vystaven.¹⁷³ Na mezoúrovni sehrává velmi důležitou roli právě pracovní kolektiv, jež může být značným zdrojem pomoci. Zároveň působí jako jeden z faktorů celkové spokojenosti s prací, kterou jedinec vykonává.¹⁷⁴

Dalším zdrojem pomoci, pro člověka nejvýznamnější, nalézáme v rodině a nejbližším okolí neboli mikroúrovni sociální opory. Ta, vedle pracovníka samotného, zpravidla nejvíce trpí nesouladem práce a odpočinku jednoho ze svých členů.

4.1.2 Rodina

Nenahraditelnou součástí životy jedince sehrává od útlého věku jeho rodina a nejbližší přátelé. V předindustriální době byl pracovní a rodinný život úzce provázán. Zemědělský charakter společnosti umocňoval rodinným způsobem trávit mnoho společného času, přestože značná část byla věnována práci. Přemyslová revoluce ovšem přinesla výraznou změnu, jež určuje podobu obou sfér dodnes. V současné době soudobých rodin se odvíjí do tzv. smíšeného modelu, který se vyznačuje zaměřeností obou rodičů s podporou kariéry matky. Na druhou stranu stále přetrvává v domácnostech prací nesoucí se v duchu tzv. tradičního modelu, kdy muž zaopatřuje veškeré prostředky k životu a žena se stará o děti a domácnost.¹⁷⁵ V současné době ovšem ekonomická situace státu, potřeba lidí, nepodporuje tradiční model v celkovém rozsahu, tzn. jednopříjmový model, jelikož přetrvává v domácnostech pracujících se potýká s většími finančními problémy a platový příjem obou partnerů je pro chod domácnosti nezbytný.¹⁷⁶

Pracovní nejistota a vysoké nároky ze strany zaměstnavatele tím pádem dopadají na oba rodiče a vybírají si svou daň uvnitř rodiny. Následně totiž bývá narušena komunikace mezi jejími členy a čas, který by měl být určený pouze pro společně strávené chvíle.¹⁷⁷ Vysoké pracovní tempo, flexibilita a zisk za každou cenu nesoucí se v duchu kapitalismu odporují podstatě této primární skupiny. Možný říká, že v současné

¹⁷³ Srov. K. IVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 94-104.

¹⁷⁴ Srov. KOSEK, J. *Člověk je (ne)tvor společenský*, s. 181-182.

¹⁷⁵ Srov. HRUŠKOVÁ, M., KOZLOVÁ, L. Rodina z hlediska uspořádání genderových vztahů a rolí. In TRAJER, J., MUSIL, L. et al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 32.

¹⁷⁶ Srov. kapitola 2.3, s. 27-28.

¹⁷⁷ Srov. TRAJER, J. Sociálně-etický pohled na problematiku dnešní rodiny. In TRAJER, J., MUSIL, L. et al. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*, s. 51.

společnosti s ohledem na požadavky pracovního trhu rodina jedince dokonce přímo omezuje.¹⁷⁸ V důsledku toho bývá pracovní nasazení jedním z vážných a závažných důvodů jejího rozpadu a panující vysoké rozvodovosti.

Vysoké pracovní tempo a delší pracovní dobu však nelze považovat za jednoznačný předstupeň rozvodu. V oblasti zvládnutí stresu v rámci rodiny působí další dva důležité faktory – resilience a vulnerabilita. Resilience je chápána jako pozitivní vlastnost rodiny, jejíž označuje její schopnost udržovat, popř. obnovovat, dobré fungování. Z resilientních rodin, která dříve otevřenost v emocionální oblasti a kde nechybí mateřský identifikační vzor, často vyrůstají resilientní chlapci. Resilientní dívky naopak vyrůstají z rodin, které vyzdvihují nezávislost a kde nechybí mateřský identifikační vzor. Dobré zázemí tedy není důležité pouze pro pracující partnery, ale ovlivňuje rovněž budoucí schopnost zvládnutí náročných situací u dětí, včetně těch pracovních. Opakem nedostatku rodinných zdrojů pro zajištění dobrého fungování je vulnerabilita neboli zranitelnost. Zranitelné rodiny se často vypořádávají se stresovými situacemi, a v důsledku toho u nich často dochází k závažným krizím.¹⁷⁹

Jak jsme již výše naznačili, rodina tvoří významný zdroj pomoci v případě tíživosti, funguje jako tzv. sociální opora. Kvalitní vztahy a harmonický rodinný chod představují důležité záchranné body pro vnitřní pohodu jednotlivce a regeneraci sil. Lidé s dobrým zázemím často řeší problém méně snadnou vyřešitelností. Naopak jedinci s nižším stupněm sociální podpory se uchylují k úniku.¹⁸⁰ Křivohlavý navíc připojuje výsledky studie autorů Kaplana a Toshiomy, kteří spojují nedostatečné sociální zázemí s vyšší pravděpodobností výskytu stresových nemocí u jedince.¹⁸¹

Je zřejmé, že rodina formuje člověka po celý život, a již v roli dítěte nebo později v roli rodiče. Poskytuje pracujícímu oporu, zdroj k naplnění energie a vyšší smysl života. Je však třeba mít na paměti, že vlastním přístupem k práci ovlivňuje rodiči budoucí náhled dítěte a to, zda bude dítě přistupovat ke komplikacím přímo, či od nich bude utíkat. Proto je nutné usilovat o rovnováhu mezi pracovním a soukromým životem a učit tak potomky, že práce má být vykonávána na úkor společně stráveného času pouze ve zcela výjimečných případech.

¹⁷⁸ Srov. MOŘIČEK, I. *Rodina a společnost*, s. 286.

¹⁷⁹ Srov. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*, s. 80-86.

¹⁸⁰ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 151-155.

¹⁸¹ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 107.

Dle flitost této rovnováhy v írím okolí a rodin jsme si jifl p edstavili. V následující podkapitole nastíníme d sledky nerovnom rného rozlofení práce a odpo inku na jedince samotného. Nejprve se zam íme na dva, stále více frekventované, aspekty sou asného pracovního trhu ó na workoholismus neboli závislost na práci a syndrom vyho ení. Záv rem si p íblíflíme psychické a zdravotní potífl, které vysoké pracovní tempo a vysoké pracovní nasazení provázejí.

4.2 Vliv práce a odpo inku na jednotlivce

Nadm rná pracovní zát fl dopadá v nejv t í mí e na jednotlivce samotného. Stejn jako v p ípad rodiny, i zde je t eba p íhlédnout ke dv ma specifickým vlastnostem, které p edur ují jedincovo hodnocení a proflívání stresových situací. Taylor p edkládá rozd lení jedinc na osobnost s vy í mírou zdraví a osobnost se sklonem k nemocem. První typ v í ve vlastní síly zvládat problémy a je optimisticky zalofený. Druhý typ se vyzna uje negativním pohledem na sv t a na komplikace, které se mu staví do cesty, se sklonem k depresivnímu proflívání.¹⁸² Pokud bychom vý-e uvedené porovnali se zvládáním obtíflí rodiny, mohli bychom p írovnat osobnost s vy í mírou zdraví k resilientnímu typu rodiny, naopak osobnost se sklonem k nemocem k rodinám s vy í úrovní vulnerability.¹⁸³

V této podkapitole se zam íme na dva významné fenomény moderní spole nosti, které se zvý-eným tempem a stresujícími událostmi úzce souvisí, a to sice na workoholismus a syndrom vy erpání. V záv ru p ípojíme rizika na psychické a fyziologické úrovni, která jsou s nerovnom rným rozlofením práce a odpo inku neodmysliteln spojena.

4.2.1 Workoholismus

Úvodem objasníme pojem workoholismus, jelikofl se jedná o relativn novodobý termín, jehofl po átek se datuje zhruba do období osmdesátých let dvacátého století.

lov k ozna ený za workoholika se vyzna uje závislostí na práci, k emufl ho vede

¹⁸² Taylorovo rozd lení osobností charakteristické sklonem jedinc ke zdraví i nemoci bylo p evzato z knihy *Psychologie zdraví*. Srov. K IVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 82.

¹⁸³ Srov. kapitola 4.1.2, s. 53.

jeho vnitřní potěba neustále noco tvořit. V momentě, kdy workoholik dosáhne předem vytyčeného cíle, stanoví si další, zpravidla vyšší a náročnější, jelikož stagnaci na stejné úrovni považuje za osobní selhání.¹⁸⁴

Psychiatr a psychoterapeut Tomáš Rektor hovoří o dvou typech takto závislých lidí. Prvním je workoholik, který v čínu úkol splní. Druhý typ naopak v čínu úkol pouze za ne, ale nedokončí.¹⁸⁵ Nežpor se zmíní uje o podrobnější typologii Robinsona, který uvádí pět typů lidí závislých na práci:

- *Urputný workoholik* pracuje prakticky neustále, hodně práce za ne a hodně dokončí, téměř neodpočívá.
- *Záchvatový typ* jifl podle názvu napovídá, ffe tento typ workoholika pracuje nárazov v etapách. Záchvaty práce poté stídají období útlumu a neaktivity. Výsledkem je nížší množství jím splněných úkolů než úkolů odvedených ostatními zaměstnanci.
- *Příliš aktivní typ s poruchami pozornosti* se vyznačuje značnou touhou po nové práci, ale nízkou úrovní práce úspěšně zvládnuté. Svou touhou po něčem novém dobrovolně vstupuje do problémů a sám je i zámrně vytváří.
- Typ *Vychutnáva* představuje workoholika perfekcionista. Večerá práce, kterou jiní, musí být precizně odvedena. Z tohoto důvodu ve výsledku za jiná a dokončuje jen malé množství práce.
- Závrněm Robinson popisuje tzv. *Operovávající*, který snadno podléhá vyerpání, jelikož potěby a prosby ostatních lidí se vřdy snaží splnit a vřdy je upřednostňuje před svými vlastními.¹⁸⁶

Pro všechny uvedené typy je charakteristické špatné zacházení s volným časem určeným pro odpočinek, ježdříve nebo později vřdy vyústí v psychický kolaps následovaný problémy na úrovni psychické a fyzické.¹⁸⁷

Rektor dále uvádí, ffe a koliv se takový jedinec může zdát jako vynikající pracovník, opak je pravdou. Svým specifickým přístupem k práci nepřínivě zasahuje jak do provozu organizace, tak do vřtáh v rámci pracovního kolektivu (zejména Příliš-

¹⁸⁴ Srov. KILINGER, B. *The Workaholics: Understanding the Dynamics of Workaholism* [online]. 2011 [cit. 2013-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.psychologytoday.com/blog/the-workaholics/201112/understanding-the-dynamics-workaholism>>.

¹⁸⁵ Srov. REKTOR, T. *Workoholik je nebezpečný sobě i okolí* [online]. 2010 [cit. 2013-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://psychologie.cz/workoholik-je-nebezpecny-sobe-okoli/>>.

¹⁸⁶ Srov. NEŽPOR, K. *Závislost na práci*, s. 15618.

¹⁸⁷ Srov. kapitola 4.2.3.

aktivní typ s poruchami pozornosti, který je b ěným vyvoláva em konflikt). Navíc mnofství vykonané práce bývá vskutku asto níží neř u ostatních zam stnanc .¹⁸⁸ V–eobecn v–ak stále p etrvává mylná p edstava o lidech závislých na práci. Jsou považováni za opravdový p ínos pro spole nost a mnohdy jsou pro svou houřevnatost a oddanost dokonce oslavováni a považováni za vzor pro ostatní.¹⁸⁹

Z vý–e uvedeného je patrné, ře p ístup k práci workoholika negativn ě dopadá na dal–í sféry jedincova bytí. Nejenř jedinec postupn ě vytla uje ze svého řivota ve–keré innosti, které se netýkají práce, nap . koní ky, p átele atd., ale také upoza uje rodinu a její spole n strávený as. Není schopen jednozna n stanovit hranice mezi prací a soukromým řivotem a dodrřovat je. To má za následek astý rozpad rodin.

P estofe m ře workoholismus zpo átku p sobit jako zásluřná a cen ná pracovitost, je t eba si uv domit, ře se skute n jedná o závislost, která s sebou p iná–í mnohá rizika. Jedincovo zhroucení, problémy v rámci rodiny, konflikty na pracovi–ti, –patn odvedená práce a dal–í, vyřladují zvy–enou pozornost s následnou intervencí. P íkladem psychického zhroucení je syndrom vyho ení popsáný v následující podkapitole.

4.2.2 Syndrom vyho ení

Vysoké pracovní tempo by m lo být st ídáno dobou odpo inkou a nabíráním pot ebných sil. Av–ak stále ast ji jedincovo nasazení nest ídá as regenerace, nýbrř celkové zhroucení a vy erpanost jedince. Toto vy erpání ozna ované za syndrom vyho ení probíhá nejen na fyzické úrovni, ale zasahuje i psychickou stránku lov ka a ovliv uje jeho náhled na sv t a vykonávanou profesi. Ve v t–in ě p ípad ě se jedná o d sledek pracovní zát ře.¹⁹⁰

Vzniku napomáhá n kolik okolností. K ivohlavý vychází z definice Pinese a Aronsona, kte í za spou–t ě považují prvotní ideály v kombinaci se stresovými událostmi, které jedince del–í dobu provářejí.¹⁹¹ Stock dodává nedodrřování pracovních

¹⁸⁸ Srov. REKTOR, T. *Workoholik je nebezpe ný sob ě i okolí* [online]. 2010 [cit. 2013-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://psychologie.cz/workoholik-je-nebezpecny-sobe-okoli/>>.

¹⁸⁹ Srov. PYZHYL, T. A. *Don't Delay: The Personality of the Workaholic and the Issue of ěSelfě* [online]. 2010 [cit. 2013-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.psychologytoday.com/blog/dont-delay/201003/the-personality-the-workaholic-and-the-issue-self>>.

¹⁹⁰ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 1306135.

¹⁹¹ Srov. K IVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 1136114.

a odpočinkových dní.¹⁹² Rush neopomíná ani charakter současně svata, jenž zná nou mírou přispívá k rozvoji a četnosti syndromu vyhoření v populaci. Jmenuje společenský důraz na soutěživost a oslavu vítězství z ní plynoucí, dále vřadit rychlost, se kterou se musíme vypořádávat, a v neposlední řadě úsilí, které vnujíme tomu, abychom nezaostávali za ostatními. Připomíná také otázku finančního tlaku, kterou je v současnosti vystavena většina pracujících a který také snadno přispívá ke vzniku syndromu vyhoření.¹⁹³

Nyní si přiblížíme osobnostní rizikové faktory a rizikové faktory na pracovišti. Mezi hlavní faktory osobnostní, jež se podílejí na syndromu vyhoření, jsou především perfekcionismus, cílev domost, přehledění o vlastní práci jako o té nejlépe odvedené, což má za následek snahu splnit vše sám/sama, nízká tolerance k vlastnímu selhání i k selhání druhých, tendence ke kontrole ve kterémkoliv případě.¹⁹⁴ Keřba připojuje vlastnosti charakteristické pro pomáhající profese, jež jsou obecně jednou z nejohroženějších skupin v oblasti syndromu vyhoření. Jedná se zejména o senzitivitu, idealismus, obětavost, empatii, entuziasmus apod.¹⁹⁵

Mezi rizikové pracovní faktory jsou řazeny tyto okolnosti: vysoké pracovní tempo, zvyšující se objem informací, se kterými musí jedinec disponovat a se kterými musí pracovat, rostoucí nárok na zaměstnance v důsledku snižování množství pracovníků a rostoucího tlaku přicházejících termínů, nejisté pracovní smlouvy, důraz na rozvoj emocionální a sociální schopností zejména u pomáhajících profesí, v neposlední řadě přispívá ke vzniku stresu i dlouhá a nepružná pracovní doba, jež znátnost fluje harmonizací pracovního a soukromého života.¹⁹⁶ Křivohlavý doplňuje rizikové faktory o pracovní podmínky, které mohou mít značný negativní vliv na psychickou a fyzickou pohodu jedince. Zmíní uje například hluk i nedostatek spánku.¹⁹⁷

Přestože syndrom vyhoření způsobuje především pracovní stres, je třeba neopomínat ani stres mimopracovní. Tím jsou myšleny problémy v partnerském a rodinném životě včetně obtíží s výchovou potomků, finanční potíží, starostí s bydlením, ale také

¹⁹² Srov. STOCK, CH. *Syndrom vyhoření a jak jej zvládnout*, s. 15.

¹⁹³ Srov. RUSH, M. D. *Syndrom vyhoření*, s. 30634.

¹⁹⁴ Srov. Tamtéž, s. 35636.

¹⁹⁵ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 146.

¹⁹⁶ Srov. Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, *Evropské observatorium rizik: Stále více osob žije v práci psychosociálním rizikem* [online]. 2008 [cit. 2013-02-05]. Dostupné na WWW: <https://osha.europa.eu/fop/czech-republic/cs/news/tiskove_zpravy_eu/tz01022008.php>.

¹⁹⁷ Srov. KřIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 177.

například nerovnoměrné rozdělení domácích prací v neprospěch ženy, jež pro ni může být silným zdrojem dlouhodobého stresu.¹⁹⁸

Závažnost otázky stresu u pracovníků potvrzuje i Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, která hodnotí stres jako druhou nejčastější nemoc z povolání. Tuto pozici dokazuje fakt, že odhadem 50-60 % všech pracovních absenčních dnů zapříčinuje právě proflitek stresu.¹⁹⁹

V další kapitole si proto ukážeme, jaké konkrétní psychické a fyzické potíže pramení z dlouhodobého působení pracovního stresu, od těch méně závažných až po flivot ohrožující nemoci.

4.2.3 Psychická a zdravotní rizika

Workoholismus a syndrom vyhoření jsou dvě krajní formy pracovního flivota. Obě jsou v dnešním světě stále více aktuální a jejich výskyt se zvyšuje. První představuje závislost na práci a druhý typ nepříjemné pocíty ve vztahu k práci, lze nalézt několik společných rizik jak na úrovni psychické, tak na úrovni fyzické, která skýtá stejného je-t více.

V oblasti psychického jsou zaznamenány především shodné potíže s udržení pozornosti a podráždění se sklonem k záchvatům agresivity.²⁰⁰ Kéžba dodává postupné sniflování pracovní výkonnosti.²⁰¹

Další projevy ufl se zna n li-í. Workoholici se často vykazují vnitřním napětím a jakousi nepřiměřeností o nepřiměřené aktivitě na úkor odpočinku, ježfl opomínají, nepřiměřené stídání nálad vykazující se častým přechodem mezi dobrou a špatnou náladou, poruchy spánku a pocíty nudy kompenzované občasným denním sním.²⁰² Naopak lidé trpící syndromem vyhoření inklinují k negativním, depresivním proflitkům,

¹⁹⁸ Srov. K. IVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*, s. 179.

¹⁹⁹ Nejčastější skupinou nemocí z povolání jsou tzv. muskuloskeletární obtíže se Syndromem karpálního tunelu na prvním místě.

Srov. Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, *Evropské observatorium rizik: Stále více osob čelí v práci psychosociálním rizikům* [online]. 2008 [cit. 2013-02-05]. Dostupné na WWW: <https://osha.europa.eu/fop/czech-republic/cs/news/tiskove_zpravy_eu/tz01022008.php>.

²⁰⁰ Srov. NEŘPĚR, K. *Závislost na práci*, s. 20.

Srov. *Syndrom vyhoření. Příznaky vyhoření* [online]. 2008-2012 [cit. 2013-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.syndrom-vyhoreni.psychoweb.cz/syndrom-vyhoreni-uvod/priznaky-vyhoreni>>.

²⁰¹ Srov. NEŘPĚR, K. *Závislost na práci*, s. 20.

Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 137.

²⁰² Srov. NEŘPĚR, K. *Závislost na práci*, s. 20.

jakými jsou například duševní a citové vyerpání, lhostejnost, nepřátelské pocity k vlastní osobě a k práci, pesimismus o pracovním úspěchu, ztráta touhy po osobním rozvoji, bezmocnost, sebelítost atd.²⁰³

Psychické potíže obou typů se projevují jednak v práci, jednak v soukromí. Z výše uvedeného je zřejmé, že ani jeden z těchto zaměstnanců není přínosem pro funkci chodu instituce. Jak již bylo výše řečeno, lidé závislí na práci negativně narušují pracovní kolektiv, potažmo týmovou práci, a ve výsledku jejich dokončená práce nedosahuje patřičných a požadovaných rozměrů. Dále pro ně může být typická nepředvídatelnost, nespolehlivost a opožděné pracovní pochybení.²⁰⁴ Naopak vyhořelí lidé se kromě nízké výkonnosti potýkají s hostilnými pocity vůči profesi jako takové, včetně snahy vyhýbat se co nejvíce kolegům a klientům. V práci vykazují málo osobního zaujetí a uchylují se k rutinním postupům.²⁰⁵ Kezba dodává, že vyhořelí lidé jsou také často spojováni s rozpory a konflikty na pracovišti, obdobně jako je tomu u Píli-aktivního typu s poruchami pozornosti u workoholiků. Nicméně se v této věci jedná o nepřímé pasivní zavinění jako následek jejich lhostejného apatického postoje vůči profesi, klientům a celkovému dění v organizaci.²⁰⁶

Jak jsme již naznačili, zasaženy jsou také vztahy prolovka významnější a to vztahy soukromé. Tuto oblast u workoholika charakterizuje odcizení a tím pádem i nízká úroveň mimopracovní komunikace v důsledku nepřiměřeného počtu hodin tráveného v zaměstnání. Stejně tak jako workoholik nevnímá dostatek času sobě samému, nevnímá ani svým blízkým. Tím dochází k vyústění v neshody v rodině, posléze rozvodům a rozpadům rodin, jak již bylo výše uvedeno.²⁰⁷ Syndrom vyhoření také vyvolává vyústění početně konflikty v jedincův blízkém okolí, nicméně zde platí spíše pocity nezájmu, snižující se schopnost empatie a snaha o minimalizaci sociálních kontaktů jako takových.²⁰⁸

Nerovnoměrné rozložení práce a odpočinku si vybírá svou daň nejen v psychickém pohodě jedince, nýbrž také v oblasti fyzické.

²⁰³ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 137-138.

²⁰⁴ Srov. NEŘPĚR, K. *Závislost na práci*, s. 20.

²⁰⁵ Srov. Syndrom vyhoření. *Průznaky vyhoření* [online]. 2008-02-12 [cit. 2013-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.syndrom-vyhoreni.psychoweb.cz/syndrom-vyhoreni-uvod/priznaky-vyhoreni>>.

²⁰⁶ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 139.

²⁰⁷ Srov. NEŘPĚR, K. *Závislost na práci*, s. 20.

²⁰⁸ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 137-139.

Z těchto méně závažných příznaků proflívajícího stresu jmenujme především bolesti hlavy, větší unavitelnost, nechuť k jídlu a naopak přejídání, svalové napětí, tiky, poruchy spánku atd. Stres přitom působí nepříznivě také na menstruační cyklus a potenci, vede k poruchám krevního tlaku, dýchacím a zařívacím obtížím, oslabuje imunitní systém, jehož následkem jsou často i nachlazení.²⁰⁹

Mezi vážnější následky patří to, že stres může spouštět astmatický záchvat, ve vyšší míře se vyskytuje revmatoidní artritida a kardiovaskulárních onemocnění. Nepřímo může ovlivnit také vznik cukrovky.²¹⁰ Jedním z důsledků vysokého pracovního nasazení a proflítku stresu je i často i přiklon k jiným druhům závislostí u workoholiků, například kouření, sklon k alkoholu, vyšší míra užívání léků.²¹¹

Z uvedeného je tedy zřejmé, že zdravotní problémy jsou s důležitým napětím a proflíváním dlouhodobého stresu nerozlučně spjaty.

Odklon od větší pracovních dní následovaných sedmým dnem odpočinku, jak praví Bible, si dříve nebo později vybírá nálohu svou daň. V této kapitole jsme si proto ukázali, jaké neblahé následky může mít nedodržování této rovnováhy. Také jsme si připomněli, jak úzce souvisí pracovní sféra se sférou soukromou, nakolik může být další zdroj stresu nebo naopak zdroj podpory, lásky a důkazem smysluplnosti života. Je nutné znovu poznamenat, že nálohu, potažmo rodina, by měla vždy stát nad prací a neměla by se jí nechat ovládnout.

²⁰⁹ Srov. K. IVOHLAVÝ., J. *Psychologie zdraví*, s. 185-187.

Srov. NEŘPŘOR, K. *Závislost na práci*, s. 20.

²¹⁰ Srov. K. IVOHLAVÝ., J. *Psychologie zdraví*, s. 185-187.

²¹¹ Srov. NEŘPŘOR, K. *Závislost na práci*, s. 20.

5 AKTUÁLNÍ POTÍŽE A MOŽNÉ ZLEPŠENÍ SITUACE PRACUJÍCÍHO LIDSKA V SOUČASNÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI

V závěrečné kapitole poukááme na současná problémová okruha pracovního trhu a možnosti zlepšení panující nerovnováhy mezi pracovním a soukromým životem. Ve druhé kapitole jsme uvedli, že Česká republika patří mezi evropské země s nadprůměrnou mírou ekonomické aktivity. Práce je tedy stále pro většinu společnosti ve věku 15-64let nedílnou součástí běžného života. Nicméně soudobý trend rychlosti a flexibility přináší pro účastníky pracovního trhu mnohá úskalí a nesnáze. Ty mohou narušit profesní dráhu jedince, stejně jako jeho soukromý život a jeho psychickou a fyzickou pohodu, jak jsme si připomínali v předchozí kapitole. Je tudíž třeba novat se i potenciálním možnostem pro zlepšení stávající situace. Na začátku kapitoly však nejprve uvedeme současnou realitu na poli práce a odpočinku v kontextu českých východisek.

5.1 Česká východiska a současná realita na poli práce a odpočinku

Českoství neodlučitelně patří k evropským zemím. I přes rozvíjenou sekularizační atmosféru panující ve společnosti zaujímá víra stále významné místo. Také v České republice je odklon od náboženství patrný, a tudíž i církve a církevní organizace nepředstavují součást života pro majoritní část obyvatel. Nicméně české názory na práci a odpočinek by rozhodně neměly být opomíjeny, ba naopak by měly být zahrnuté do teorie a převezené do běžné (nejen pracovní) praxe.

Již samotné základní rozvržení na šest pracovních dní a jeden volný odpočinkový den nedělní, není v českém Zákoníku práce dodržováno. Kromě povolání vyžadující nepřetržitý provoz, jakými jsou například lékaři, zdravotníci, policie, hasiči apod., nalézáme spoustu jiných profesí, které jsou od zajištění zdravého bezpečného chodu společnosti vzdáleny, a přesto jsou hojně vykonávány. Hovoříme především o povoláních souvisejících s pohostinstvím a obchodem. V roce 2004 byl v České republice přednesen návrh České a demokratické unie-československou stranou lidovou (KDU-ČSL) o omezení práce v obchodní sféře v nedělní. Návrh byl zamítnut. Opětovně vyvstal požadavek pracovního omezení znovu v roce 2009. A kolik v otázce

nedlního prodeje samotného nebyla zaznamenána žádná změna, došlo alespoň ke zkrácení doby prodeje v obchodech na TMdry den.²¹²

Na evropské úrovni se nedlní pracovní doba projednávala naposledy v roce 2011. Rada evropských biskupských konferencí a k es an-tí demokraté p sobící v Evropském parlamentu prosazovali celoplošnou regulaci práce vykonávané poslední den v týdnu. Avšak také bez úspěchu. Přitom Rada evropských zemí již v t-í i men-í zákonné úpravy schválila a zavedla do provozu. Například ve Francii jsou povolené malé obchody a vybrané supermarkety. V Belgii je umožněn prodej pouze malým prodejnám s potravinami. Obdobně je tomu v N mecku, kde jsou tolerovány obchody se základním zbožím, které musí být v souladu se zákony jednotlivých spolkových zemí. Od t-ích se odvíjí i rozdílné podmínky povolených pracovních nedělí. Taktéž TMpan lsko a TMýcarsko stanovuje určitě množství nákupních nedělí. Ve TMpan lsku lze nakoupit osm nedělí v roce, zbylé neděle musí mít obchody zavazeno. TMýcarsko uzákonilo pouze tyto neděle, nicméně sedmý den v týdnu není prodej nijak limitovaný na nádražích a letištích. Liberálnější postoj k dané problematice zastává například Velká Británie, která ohraničuje prodejní dobu na šest hodin pouze obchodem rozlohou v t-ím nepřesně 280 m². Absence téměř jakýchkoli omezení, jako je tomu v české republice, lze nalézt například v Itálii.²¹³

Odpověď na změnu se odvolávají především na finanční ztráty, a tím pádem snižování počtu nabízených pracovních míst. S daným souhlasí samotní zaměstnanci, jelikož víkendové služby znamenají také víkendový příspěvek za vykonanou práci. Jak jsme již uvedli v druhé kapitole, více než polovina českých obyvatel se potýká s v t-ími i men-ími finančními potížemi a víkendový příspěvek pro ně má značit nezanedbatelný rozdíl v celkové výši měsíční výplaty.²¹⁴ V neprospěch návrhu zakazujícího prodejní neděle hovoří fakt, že češi jsou již natolik zvyklí na dostupnost chokoli a kdykoli, že případná změna by mohla vyvolat velkou nevoli ve společnosti. Navíc se lze v české společnosti jen stěží odvolávat na k es anský význam neděle, t-í přikázání a s ním spojený liturgický obřad, vzhledem ke všeobecně nízkému vlivu náboženství v životě českého člověka.

²¹² Srov. NOVOTNÝ, P. P., BROŮ, J. *Česko je zemí víkendových nákupů* [online]. 2011 [cit. 2013-02-23]. Dostupné na WWW: <http://finance.idnes.cz/cesko-je-zeme-vikendovych-nakupov-nepomahaji-anizstiznosti-politiku-11x-/podnikani.aspx?c=A110804_1629303_podnikani_zuk>.

²¹³ Srov. Tamtéž.

²¹⁴ Srov. kapitola 2.3, s. 27628.

Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že neděle není pouze dle litým dnem pro k es any pro setkávání se s Bohem, ale současně dnem pozastavení se jako takového, dnem klidu, odpočinku, naplnění energie, dnem odklonu od pracovních starostí a stresu, a především dnem pro trávení společných chvílí s rodinou, s blízkými. V důsledku pracovních povinností ubývá v současnosti těchto setkávání během pracovního týdne, a proto by především neděle měla poskytnout přehlednost a dostatek času pro udržování a zlepšování rodinných nebo jiných významných mezilidských vztahů.

Vzhledem k vyší poptávce než nabídce pracovních míst na českém pracovním trhu, přijímají lidé dobrovolně horší pracovní podmínky, jež však představují alespoň nějaký vlastní finanční příjem. V odlišné situaci se nacházejí lidé, kteří zastávají vyší pracovní posty, které s sebou přináší i velké množství práce, jež vyžaduje mnohé přesasy a sebevzdělávání v mimopracovní době. Výsledkem vyší pracovní pozice je i vyší finanční odměna, která je signifikantním motivujícím prvkem dnešní doby. Jiří papež Jan Pavel II. ve svém encyklice *Sollicitudo rei socialis* z roku 1987 hovoří o atmosféře konzumu panující ve vyspělých zemích.²¹⁵ Česká republika není výjimkou. Naopak je také společností opouštějící nové a šlechetnější cíle, kterým přikládá stále větší důležitost v každodenním životě. Nyní proto apeluje na všechny lidi, potažmo rodiny, i papež Benedikt XVI. říká, že v životě má být vlivy upřednostněno bytí samotné před materiálními statky.²¹⁶

Nadále platí tradiční k esanské zásady, které je třeba opakovat. Ty pohlíží na práci jako na jedincovu možnost spolupodílení se na Stvořitelovo dílo. Obzvláště v dnešní době je nutné si připomínat rovnocennost všech druhů práce, jelikož se jedná o činnost vycházející z lidské podstaty samotné, a tudíž má každá svou důstojnost. Taktéž je třeba vyzdvihovat rovnocennost všech pracovníků všech odvětví a usilovat o co nejvíce spravedlnost v jejich odměňování.

Velký podíl na úrovni pracovních podmínek, pracovní doby a doby odpočinku, spravedlivé mzdy apod. nese stát, kterému budeme v nově následující podkapitole.

²¹⁵ Srov. kapitola 3.3, s. 45.

²¹⁶ Srov. PRINZ, J. *Papež vzkázal rodinám: je dle lit j-á šbýtō nejl šmítō* [online]. 2012 [cit. 2013-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://tisk.cirkev.cz/ze-zahranici/papez-vzkazal-rodinam-dulezitejsi-je-byt-nez-mit/>>.

5.2 Obtížná situace pracovníka a možná východiska pro její zlepšení na úrovni státu

Situaci pracovního trhu značně koriguje stát prostřednictvím právních ustanovení. Česká republika se jako člen Evropské unie zavazuje plnit nadnárodní opatření plynoucí z rozhodnutí evropských zákonodárných institucí. Vzhledem k rozmanitosti hospodářské úrovně jednotlivých členských zemí však v této ustanovení zahrnuje spíše obecné záležitosti než konkrétní nařízení.

Hlavním nástrojem pro dosažení stabilní a dobře fungující společnosti je co nejvyšší míra sociální spravedlnosti, ke které směřuje sociální politika. Ta má za úkol postarat se o všechny příslušníky svého státu, kteří se ocitli v nouzi a potřebují vnější pomoc. Mimo jiné jsou mezi nimi lidé, kteří se potýkají s obtížnou pracovní situací a nedostatkem pracovních míst, kterých v současné době stále ubývá. Úkolem státu, jak již zmínil papež Jan Pavel II., je tedy formulovat takové podmínky pro zaměstnavatele, které budou iniciovat dostatek pracovních příležitostí pro občany.²¹⁷ Zajistit takový stav je jistě cíl neskonalý, avšak jeho řešení by mohlo spočívat například v podpoře české výroby a drobných podnikatelů. Nicméně vývojové trendy poukazují spíše na klesající počet příležitostí, než naopak vzrůstající. K lednu letošního roku bylo evidováno téměř set tisíc nezaměstnaných ekonomicky aktivních lidí v poměru k necelým třiceti tisíci zaměstnaným volných pozic nabízených Úřady práce a dalším téměř třiceti tisíci nabízeným prostřednictvím internetu. Z celkového počtu nepracujících však byla podpora v nezaměstnanosti vyplacena za čtvrtletí roku 2013 jen necelých čtvrtin lidí. Momentální politika zaměstnanosti a její program navíc směřuje zejména k mladým lidem do dvaceti let v návaznosti na politiku Evropské unie.²¹⁸ Tudíž je zcela pochopitelné, proč někteří pracovníci odrodí úpědnost ujídobě odvedené pracovní úkoly na úkor času vyhrazeného pro rodinu.²¹⁹

Každá práce má být odměněna spravedlivou mzdou, kterou označil Lev XIII. jako mzdu, jejíž má být dostatečně vysoká pro zajištění základních potřeb pracovníka i jeho rodiny. Dodává, že k potěbnému zajištění nesmí být vyvolávány děti a slabé ženy.²²⁰

²¹⁷ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. CA 48.

²¹⁸ Srov. FILIPOVÁ, T. *Nezaměstnanost v ČR, vývoj, rok 2013* [online]. ©2000-2013 [cit. 2013-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/>>.

²¹⁹ Srov. kapitola 2.3, s. 26.

²²⁰ Srov. *Sociální encykliky (1891-1991)*. QA 71.

Přesto se v současnosti setkáváme opět s opačným trendem. V předchozí kapitole jsme poukázali na fakt, že většina rodin zapadá do tzv. smíšeného modelu rodiny.²²¹ Zčásti proto, že ženy matky samy touží po emancipaci a seberealizaci v pracovní sféře. V druhé je však ta, že mnoho rodin, resp. pracujících partnerů, se musí oddálit od tradičního modelu, jelikož mzda muže by potřeby rodiny finančně nepokryla. Aktuální minimální mzda 8000 Kč hrubého měsíčně při standardní týdenní pracovní době, tj. 40 hodin.²²² Požadavek Lva XIII. na spravedlivou mzdu pracovníka-muže, otce rodiny, která má zajistit základní potřeby nezbytné pro běžný chod domácnosti by tedy bylo značně obtížné naplnit ze stanovené výše minimální mzdy. Keller dodává, že nyní již ani zaměstnanost obou partnerů nevnáší do rodiny jistotu finančního zabezpečení. Aktuálně i dvouprůměrné rodiny mohou flít a hospodařit na hranici chudoby i mírně nad ní.²²³ Ta se v české republice pohybuje kolem dvaceti tisíc Kč měsíčně pro rodinu zahrnující dva dospělé a dvě děti.²²⁴

Mnohem lepší pozici na pracovním trhu a finančním flexibilitě ku zaručuje stupeň dosaženého vzdělání. Ideální kombinací je poté vzdělání spolu s vysokou úrovní adaptability v případě pracovních změn.²²⁵ Zároveň se více a více očekává schopnost samostatnosti jak v myšlení, tak i následném jednání, flexibilita a nejednostrannost pracujících.²²⁶ To, co dříve stačilo pro výkon zaměstnání po dobu celého života nebo jeho větší části, za jiná nyní tvoří pouhý zlomek profesní odbornosti kompenzovaný požadavkem celoživotního vzdělávání v oboru. Svou roli sehrává i pracovník v přístupu k novým technologiím a práci s nimi, resp. znalost práce s nimi.

Vedle objektivních znalostí a dovedností určuje výsledek pracovní činnosti je-t jedna okolnost, a to sice zaměstnanec v vlastní přístup k vykonávané práci. Pracovní podmínky a finanční ohodnocení, které je obojí státem regulovatelné a regulované, může pozitivně i negativně působit k úrovni (ne)splnění jedince, a tudíž i k jeho

²²¹ Srov. kapitola 4.1.2, s. 52.

²²² Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí, *Minimální mzda od 1. 1. 2013* [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit. 2013-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/13833>>.

²²³ Srov. KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*, s. 39.

²²⁴ Srov. MŮSTOVÁ, M. Roste podíl osob pod hranicí průměrné chudoby. *Statistika & My* [online], 2012, č. 6 [cit. 2013-02-25]. Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD4/\\$File/1804120620_21.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD4/$File/1804120620_21.pdf)>.

²²⁵ Srov. KUČHA, P. *Trh práce: sociologická analýza*, s. 18619.

²²⁶ Srov. BEIER, B., BIRNSTEIN, U., GEHLHOFF, B., SCHUTT, E. CH. *Kronika světových dějin*, s. 619.

celkové výkonnosti. Dleffit je také v domí uffite nosti odvedené práce pro pracovníka samotného a –ir–í okolí, pop . celospole enský p ínos výsledku jeho innosti.²²⁷

Pracovní spokojenost i nespokojenost se posléze odráffí i na kvalit rodinného flivota. I zde stát plní d leffitou úlohu, p edev–ím pak v otázce harmonizování obou sfér. Oproti zemím západní Evropy je v t–ina ech zam stnána na základ tzv. plných pracovních úvazk . Jifl jsme poukázali na nejv t–í výhodu tohoto typu ó na jistotu. Také jsme uvedli nejv t–í nevýhodu ó obtíffnou sladitelnost práce a soukromí.²²⁸ To lze do jisté míry zlep–it podporou tzv. alternativních pracovních úvazk . Takové úvazky mohou nabývat r zné podoby. Rydvalová mezi n adí:

- *Zkrácený úvazek* spo ívající v krat–í týdenní pracovní dob .
- *Úvazek pruffné pracovní doby*, který je charakteristický rozd lením na dobu, po kterou musí být zam stnanec p ítomen na práci-ti a na dobu, po kterou m fle vykonávat svou práci mimo dané práci-t .
- *Zhu–t ný pracovní týden*, který p edstavuje flexibilitu v podob jiného nefl standardního rozloffení týdenní pracovní doby, tj. osm hodin za den. To znamená, fle po dohod se zam stnavatelem si nap íklad m fle pracovník rozloffit ty icet hodin do ty pracovních dní a jeden den v týdnu mít volný.
- *Sdílené pracovní místo* spo ívající ve sdílení jednoho pracovního úvazku dv ma pracovníky.
- *Distan ní formy práce*, jefl p edstavují práci mimo dané práci-t . Zahrnují zejména homeworking (práce z prost edí vlastního domova) a teleworking (práce prost ednictvím komunika ních technologií, které umofl ují zam stnanci úplné odpoutání od práci-t , na kterém nemusím být v bec p ítomen).²²⁹

Alternativní pracovní úvazky nabízí st ední cestu mezi plným pracovním úvazkem a prací v domácnosti, neboli jinak e eno fládným pracovním úvazkem. Poskytují zam stnanc m finan ní p íjem, moflnost udržet se v oboru, být aktivní sou ástí pracovního trhu, poskytují sociální kontakt, by prost ednictvím informa ních technologií, pracovní zku–enost a roz–í ení kvalifikace a p edev–ím zna n usnad ují jifl avizovanou harmonizaci pracovní a soukromé sféry. Zájmem státu by tedy m lo být

²²⁷ Srov. VYM TALÍK, B., HENGSBACH, F., ADAMS, F. T., HANSEN, G. B. *Cesta k lov ku: aktuální otázky trffní spole nosti a k es anská etika*, s. 41.

²²⁸ Srov. kapitoly 1.3, s. 15; 2.3, s. 26.

²²⁹ Srov. RYDVALOVÁ, R., JUNOVÁ, B. *Jak sladit práci a rodinuí a nezapomenout na sebe*, s. 92699.

zformování patří i ných krok posilujících tyto formy úvazk vzhledem k pozitiv m, které p iná-ejí pro samotné zam stnance.

Oblast odpo inků bývá tradi n naru-ována p es asy, dobrovolnými i nedobrovolnými, a bývá posouvána na druhou kolej za prací. Jistou formu p es as p edstavují také pofadavky zam stnavatele, potařmo pracovního trhu, po neustálém sebevzd lávání a zvy-ování kvalifikace. Galvas se zmi uje je-t o jednom trendu soudobé spole nosti. Uvádí, ře dovolená, na kterou vyplývá ze zákona nárok nej ast jí v rozmezí ty týdn , bývá zam stnanci umofl ována jen v krat-ích asových úsecích, tzn. po dnech, ástech dní. Mnozí zam stnanci tak dokonce iní dobrovoln .²³⁰ Dlouhodobý odpo inek p itom p edstavuje nezbytnou sou ást dobrého fungování v pracovním řivot . Je to p ířefitost pro na erpání fyzických a psychických sil, pro obnovení rovnováhy, pozastavení se a uv dom ní si pravých hodnot, na které bychom se m li zam ovat. Bylo by vhodné, aby stát zasáhl a p ísn jí kontroloval dodrřování pat i né délky dovolené na zotavenou.

Stát v-ak seřrává v otázce pracovního trhu spí-e pasivní roli, aktivn jí se v rámci trhu podřlejí zam stnavatel a zam stnanec. Svou úlohu p í hodnocení práce a odpo inků seřrává řeřl obecný pohled ze strany spole nosti. V následující kapitole se proto budeme orientovat práv na postoj spole nosti a roli zam stnavatele. Zam stnanci budeme v novat samostatnou podkapitolu.

5.3 Obtířná situace pracovníka a východiska pro její zlep-ení na úrovni zam stnavatele a spole nosti

P edtím neř se zam íme na jedince samotného a jeho mořnosti pro zlep-ení situace, zastavíme se je-t u dvou faktor podřlejších se na (ne)rovnováze mezi prací a odpo inkem. První z nich ó zam stnavatel ó p sobí p ímo na kvalitu pracovního řivota jedince, druhý ó spole nost ó se podřlí spí-e nep ímo svými obecnými postoji k pracovnímu trhu a otázce volného asu.

P estofe se zam stnavatel musí ídit právními p edpisy závaznými v eské republice a pro eskou republiku ze strany Evropské unie, stále má sám mnoho prostoru pro budování zam stnancovy pracovní spokojenosti a pro podporu jeho

²³⁰ Srov. GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*, s. 494.

odpoinku. Tím způsobem působí na dobrý chod svého vlastního podniku, jelikož spokojený zaměstnanec vykazuje vyšší úroveň produktivity, loajality a zároveň nižší pravděpodobnost vzniku nemocí z povolání, které by chod organizace mohly negativně narušit. Spokojenosti lze docílit, i alespoň zvýšit její úroveň, vyvážeností objektivních aspektů práce a neformálních aspektů práce.

Objektivní aspekty práce lze upravovat podnikovými předpisy. Ty mohou zahrnovat například pracovní podmínky daného druhu práce, výši a formu odměny, pracovní postupy atd. Pozitivně může působit zejména známý kariérní řád obsahující jasně formulované možnosti povýšení zaměstnanců. Neformální sféry práce zahrnují vztah s kolegy, v etně nadřízených, kteří mají na pracovníkově subjektivní hodnocení spokojenosti velký vliv. V ideálním případě by mělo být na pracovním spolupracovníky i vedením směřováno k sociálně citlivému prostředí, jež je významným preventivním faktorem psychických problémů. Stejně pozitivně působí zapojení zaměstnanců do rozhodování a jejich v domě, které mohou fungování firmy ovlivnit.²³¹ Nesmírným předpokladem pro obě strany je zaměstnancova identifikace s firemními cíli a metodami. Pracuje-li člověk v podniku, s jehož náplní a zaměstnáním vnitřně souhlasí, úroveň jeho spokojenosti a výsledků práce se podstatně zvyšuje.²³² Kladně působí také specifické firemní rituály, například způsob oslavy narozenin a svátků členů kolektivu nebo předávání odměn.²³³

Kebza připouje jeť jeden způsob, jak zlepšit pracovníkovu psychiku, potažmo výkon práce. Hovoří o tzv. *kondičních programech*. Ty mohou být různě zaměřené podle potřeb organizace, například na týmovou spolupráci, pracovní poradenství, osobní rozvoj atd. Bohužel se v české republice jeť stále setkáváme s tímto trendem především u zahraničních firem.²³⁴ Nicméně lze zaznamenat určitý posun alespoň v rozšiřování a etnosti supervizí a dále v etnosti setkání za účelem stmelování a upevnění vztahů v rámci pracovního kolektivu, tzv. *teambuilding*.

Na druhou stranu v prostředí velkých firem zahrnují tyto aktivity relativně malý počet zaměstnanců. Zde se setkáváme s tzv. *stísněnou strukturou*, která firmě značně pomáhá navyšovat zisk. Princip spoívá v úzké skupině stálých pracovníků

²³¹ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 147-148.

O potřebě participace hovoří jifi papeš Jan XXIII. ve své sociální encyklice *Mater et Magistra* z druhé poloviny dvacátého století. Srov. *Sociální encyklika (1891-1991)*. MM 91-92.

²³² Srov. ASSLÄNDER, F., GRÜN, A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 93-95.

²³³ Srov. GRÜN, A. *Pracovat i žít: napětí mezi profesním a osobním životem*, s. 39.

²³⁴ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 147-148.

zastávajících vyšších a manažerských pozicích. Tito zaměstnanci spadají do kategorie plnohodnotných pracovních úvazků. Okrajové činnosti poté zajišťují dodavatelé a subdodavatelé, kteří svou práci vykonávají na základě neplnohodnotných pracovních smluv. Mzdový rozdíl v etních prémiech samozřejmě dosahuje mezi stabilním jádrem a nejistou periferií obrovských rozdílů.²³⁵

Mofné východisko v oblasti harmonizace práce a péče o děti představují firemní kolečky. Naneštěstí v praxi nalzááme stále nízký počet tohoto typu koleček, přestože lze požádat o dotaci ze státního rozpočtu a jejich zřízení a provoz spadá do daňových úhrad jiných výdajů organizace.²³⁶

Samozřejmě ze strany zaměstnavatele by mělo být dodržování žádné pracovní doby stanovené v pracovní smlouvě se zaměstnancem a také zákonem daných dob odpočinku nezbytných pro jedincovo psychické a fyzické zdraví.

Práce a odpočinek se vždy odehrávají ve společnosti. Každá společnost má svůj vlastní ideál, který v sobě spojuje nejlepší možné vlastnosti. Takový ideál lze nalézt také na poli pracovního trhu. Sociologové Beck a Beck-Gernsheim jím označují zaměstnance, který zasvětil práci celý život po absolvování studií a odchodu bez jakékoli přestávky, aniž by přitom do své profese promítnul rodinné i partnerské obtíže (v případě, že žije soukromým životem). Dále tento pracovní ideál plně přijímá pracovní dobu včetně veškerých přesčasů, které si vyžadují jeho fyzickou přítomnost na pracovišti, a vykazuje maximální možnou časovou a prostorovou přítomnost v návaznosti na aktuální požadavky zaměstnavatele.²³⁷

Ideální pracovník by byl aktuální společností také zcela jistě chválen a dáván za vzor pro ostatní. Ovšem tvrdá práce jí automaticky nevyvolává společenský obdiv a vášeň. Záleží také na tom, v jakém odvětví ona tvrdou práci lovk vykonává. V této souvislosti hovoří Assländer a Grün o jakési systémové chybě hospodářství a společnosti. Na mzdový piedestal zahrnující také nadstandardně vysoké prémie jsou stavěny profese, které nejsou úzce vázány na běžný život jedince a jeho bezproblémové fungování, například finanční deriváty. Naopak s nízkými mzdami musí hospodařit

²³⁵ Srov. KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*, s. 15.

²³⁶ Srov. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, *Firemní kolečka - informace* [online]. Praha: MSMT, © 2006-2012 [cit. 2013-02-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/firemni-skolka-informace>>.

²³⁷ Představa Ulricha Becka a jeho manželky Elisabeth BeckóGernsheim o ideálním pracovníkovi byla převzata z knihy Dudové, R. Srov. DUDOVÁ, R. *Nové práce a rizika: flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*, s. 60.

zaměstnanci společensky důležitých povolání, například učitelé, zdravotníci, umělci, vychovatelé apod.²³⁸ Na tuto nespravedlnost upozornil již papež Jan XXIII. v encyklice *Mater et Magistra* z počátku sedmdesátých let 20. století, podle níhož je tato systémová chyba hospodářství plně v rozporu se závazkem spravedlivé mzdy pro všechny.²³⁹ Nicméně od té doby uplynulo již čtyřicet let a mzdové rozdíly se nejen nezmenšují, ba naopak se prohlubují. Tomuto faktu napomáhá i výše zmíněný organizační styl velkých firem v podobě síťových struktur.

Finanční výdělky posléze ovlivňují postavení jedince ve společnosti. Již jsme si uvedli, že v současnosti nejdříve probíhá hodnocení své vlastní osoby a osob v jejím okolí na základě počtu a kvality materiálních věcí, které vlastní, a nikoli na základě charakterových vlastností, například dosažených úspěchů.²⁴⁰ Společenská atmosféra konzumu plně koreluje se zvyšováním životní úrovně a pokroku ve vyspělých kapitalistických zemích, včetně České republiky. Namísto lásky k bližnímu a solidarity s potěbnými se mezi lidmi upevňuje sobeckost, rivalita, násilí, touha po penězích, korupce a bezohlednost.²⁴¹

Možným východiskem ze soudobých poměrů je podle vzoru sociálních encyklik náprava mravů ve společnosti a oslabení vlivu materiálních věcí. O závažnosti problému svědčí skutečnost, že na nebezpečí záměny pravého smyslu života za hromadění peněz a věcí upozorňuje již na konci devatenáctého století Lev XIII.²⁴² Je třeba si stále znovu připomínat, že na prvním místě nemá být individualismus, který moderní člověk vyznává, nýbrž již zmíněná solidarita a láska k druhým. Také je nutné celospolečensky dbát na spravedlivé oceňování každé práce. Tak by nemělo být jinou pouze formou oprávněné spravedlivé výše mzdy, nýbrž také celkovým důstojným pohledem společnosti na všechny pracovníky a vykonávané druhy práce zajišťující náležitý vývoj jejich členů.

Na poli volného času a odpočinku by se mělo více dbát na jeho kvalitní proflívání. Vůdčí úloha rychlosti se projevuje i v představách rychlého naplnění potřebných sil, čímž bude vynahrazen dostatek prostoru pro zájmy a koníčky. Ty by měly mít moderní

²³⁸ Srov. ASSLÄNDER, F., GRÜN, A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 59.

²³⁹ Srov. kapitola 3.3, s. 41.

²⁴⁰ Srov. kapitola 4.1.1, s. 51.

²⁴¹ Srov. VYM TALÍK, B., HENGSBACH, F., ADAMS, F. T., HANSEN, G. B. *Cesta k člověku: aktuální otázky tržní společnosti a křesťanská etika*, s. 40.

²⁴² Srov. kapitola 3.3, s. 37.

lov k nespočetně, aby obsáhl širokou nabídku, která je mu společností předkládána.²⁴³ Avšak stejně jako aktivní trávení volného času je nezbytné nutné pozastavení a uvolnění se. Obě složky by měly být v souladu. Stejně tak by měla být společností zdůrazňována a vyzdvihována role rodiny, blízkých a kvalitních mezilidských vztahů, před oslavováním práce a materiálních věcí.

Přiblížili jsme si pracovní trh na úrovni státu, zaměstnavatele a společnosti, doplněné o postoj církve. Nyní se tedy zaměříme na poslední složku pracovního procesu, a to na jedince.

5.4 Obtížná situace pracovníka a východiska pro její zlepšení na úrovni jednotlivce

Budeme-li se držet zásady subsidiarity, kterou poprvé vyslovil roku 1931 Pius XI. v encyklice *Quadragesimo anno*, budeme klást nejvýše třídruhé na možné zlepšení nerovnováhy mezi prací a odpovídajícími právy samotného jedince – o pracovníka, partnera a rodiče.²⁴⁴

Keller předvádí princip neoliberální kapitalistické podoby státu, o němž tvrdí, že je v současnosti jedinou existující formou kapitalismu²⁴⁵, na moderního člověka. Každý člověk by podle něj měl sám sebe pojmout jako kapitalistu. Tím má na mysli, že každý jedinec disponuje určitým kapitálem profesním, vzdělanostním, zdravotním apod., a jeho povinností je udržovat a navyšovat své dispozice proto, aby se jednak udržel v řádném na pracovním trhu a jednak proto, aby navyšoval zisk reálným kapitalistickým organizacím. Má tak jednat i za cenu újmy druhých lidí, protože pro zisk firmy je vlivy jednotlivců v této konkurenceschopnosti pracovníků, není jejich solidarita s druhými. Bezvýhradná adaptabilita a podřízenost pracovníka o kapitalisty je pro zaměstnavatele nezpochybnitelnou a samozřejmou vlastností zaměstnance.²⁴⁶ Keller v člověka jako kapitalista a Beckova představa o ideálním pracovníkovi se do jisté míry překrývají. Společné je jim také to, že ani v jednom případě není pracovníkovi umožněno

²⁴³ Srov. kapitola 1.3, s. 16.

²⁴⁴ Srov. kapitola 3.3, s. 40.

²⁴⁵ Srov. TĚVELA, V. *Sociolog Keller: Střední třída má blízké hranice bíd* [online].

2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné na WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/sociolog-keller-stredni-trida-ma-blizk-hranice-bidy_249040.html>.

²⁴⁶ Srov. KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*, s. 63670.

dostatečné množství volného času a dostatek prostoru pro odpovědnost. Soudobý pracovní trh je svými požadavky neúprosný, a tím spíše se musí jedinec při iniciativě o zachování svého psychického a fyzického zdraví sám.

Prvním je důležité, aby si jedinec uvědomil skutečné hodnoty a stanovil si své vlastní životní priority. Církevní zdávaná poselství, že jedinec neslouží práci, nýbrž ona jemu, je natolik univerzálním návodem, že by mělo být nepochybně opakováno a především v české sekularizované společnosti. Zaujímá-li vyší práce hodnotových věcí rodina před prací, je třeba jí vynahradiť také dostatek volného času. V této souvislosti hovoří Grün o nutnosti překládání stejné důležitosti jak pracovním, tak soukromým termínům, do nichž lze zahrnout například podvěrné hranice her s dětmi i návštěvu divadla s partnerkou. Tímto striktním dělením si jedinec značně ulehčí jejich následné plnění, jelikož je plně zařadí do svého plánovacího kalendáře. Kromě těchto každodenních soukromých termínů je vhodné zařadit do plánovacího kalendáře také požadavek nepracovních víkendů.²⁴⁷ Pro plnohodnotný proflitek volných chvílí je nutné distancovat se od jakýchkoliv moderních technických vymožeností, například mobilní telefon, e-mail atd., které sice v mnohém život ulehčí, ale zároveň přispívají k nikdy nekončící osobní dostupnosti jedince, a stávají se tak rušivým elementem odpovědnosti.²⁴⁸

Dalším opatřením, které pomáhá předcházet pohlcení prací a pracovních povinností, jsou pravidelné výlety. Ty se zcela vymykají každodennosti, včetně každodenního volného času, a poskytují možnost vidět věci z jiné perspektivy.²⁴⁹ Zároveň nabízí způsob, jak se znovu v klidu zamyslet nad vlastním životem, nad jeho smyslem a cílem. Tím navíc mohou dát impuls pro případnou změnu a uvědomit si jedincova vlastní ovládnutí pracovními povinnostmi. Obdobnou funkci pozastavení pro přehodnocení představují sváteční dny.

Oprostit se od uspokojivého stresujícího pracovního trhu není lehké. Pro usnadnění doporučí Keřba odosobnit se od pracovních starostí a zachovat si emoční rezervovanost. Případně nezdary poté radí vnímat z pozice vloženého úsilí. Pakliže bylo vložené úsilí adekvátní situaci, není pro vlastní pracovníkovu pohodu fádoucí, aby se jimi nadále zaobíral.²⁵⁰

²⁴⁷ Srov. GRÜN, A. *Pracovat i flít: napětí mezi profesním a osobním životem*, s. 35, 110.

²⁴⁸ Srov. ASSLÄNDER, F., GRÜN, A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 79.

²⁴⁹ Srov. RUSH, M. D. *Syndrom vyhoření*, s. 118.

²⁵⁰ Srov. KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*, s. 149.

Jak jsme si již výše uvedli, k oproti ní se od stresu podstatně napomáhají mezilidské vztahy. Okolí, přátelé a především rodina představují zdroj podpory v náročných situacích.²⁵¹ Souasn mohou usmírovat jedincovo pracovní nasazení a připomínat mu, co je v životě skutečně důležité. V mezilidských vztazích je tedy harmonie mezi prací a volným časem naprosto nezbytná.

Někdy jsme hovořili o konzumní atmosféře ve vyspělých zemích. Převládá v tina lidí pracuje více, aby si mohla více koupit a více dovolit. Avšak méně pítom odpovídá. Přes tolik materiálních věcí si ani neuvdomují, že pravá podstata života jim uniká. Assländer a Grün spatují řešení a vodítka ke zlepšení situace v oděkání a odpoutanosti. Předkládají prostou slovní formuli, která vede člověka k zamyšlení a přehodnocení touhy po daném objektu. Praktikování v ty: *šExistuje tolik p věch v cí, které nepotřebuji.*²⁵² smůje jedince k pozastavení nad tím, že vlastně vě, co k životu potřebuje ufl má. Jinak věeno je bohatý ne tím, co ufl má nebo chce mít, ale vlastně tím, co z široké nabídky nepotřebuje.²⁵³ Pokud jedinec nastoupí cestu oděkání, skromného života a duchovního bohatství, nebude tolik vázán na finanční výdělek, popř. jeho zvyčování, který mu doposud umohl opotření z materiálna. Bude pro něj tedy i snazší dodržovat vyvážené rozdělení času mezi prací a odpouinkem.

Vynahrazení si volného času automaticky neznamená jeho správné využití. Je třeba ho naplnit kvalitně a vychutnávat si ho. Tím není myšleno zahlcení mimopracovní doby koníky a její využití do poslední minuty, jak jsme si již výše zmínili.²⁵⁴ Naopak. K rychlému stresujícímu pracovnímu životu musí představovat protipól možnost zpomalení a vydechnutí. Kromě trávení času s blízkými i navazování nových sociálních kontaktů, je dobré za adit mezi volnoasové innosti pravidelnou fyzickou aktivitu, nejlépe venku na čerstvém vzduchu, by jen v podobě krátké procházky. Př velkém pracovním stresu je také vhodné naučit se některou z relaxačních technik, která jedinci zajistí úinné uvolnění a osvělení.²⁵⁵

Na úrovni ist praktické p sobě pozitivně dodržování zdravého stravování s dostatkem vitamínů, v etně pravidelných přestávek mezi jednotlivými jídly, a ruku v ruce s tím také pitného režimu. Tyto zdánlivě banality velmi ovlivují fyzický stav

²⁵¹ Srov. kapitoly 4.1.1, s. 51652; 4.1.2, s. 53.

²⁵² ASSLÄNDER, F., GRÜN, A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 58.

²⁵³ Srov. Tamtéž, s. 58659.

²⁵⁴ Srov. GRÜN, A. *Pracovat i flit: napřítí mezi profesním a osobním životem*, s. 110.

Srov. kapitoly 1.3, s. 16; 2.3, s. 28629.

²⁵⁵ Srov. RUSH, M. D. *Syndrom vyhoření*, s. 70, 74.

jedince, potařmo jeho stav psychický. Negativn ě naopak dopadají na jedince jakékoliv závislosti, které ho svazují.

Odd lování pracovních starostí od soukromého řivota m ě být mnohdy opravdu sloflité. Av-ak jejich p ená-ení -kodí jak jedinci, který vlastn ě nikdy řnevypneř, tak jeho okolí. Pro p echod z jedné sféry do druhé bez p ená-ení problém ě s nimi spojených pomáhají rituály. Ty mohou nabývat zcela individuálních podob, jelikoř kařdému prospívá n co jiného. Mohou být aktivního rázu, nap . sport, nebo spí-e pasivního rázu, nap . pro ítání novin b hem snídan ě. Vhodným p íkladem také m ě být sprcha po skon ení pracovní doby, která symbolizuje smytí starostí a navozuje otev enou mysl pro as soukromý. Prosp -nými jsou i rituály ranní, p i kterých lovk na erpá energii p ed za átkem pracovní doby, a ve erní, které pomáhají uzav ít proflitý den a starosti, aby jedince nadále neprovázely. Rituály p edstavují chvíle, které má lovk jen sám pro sebe, p i kterých si sám sebe uv domuje.²⁵⁶

Odponek je stejn ě d leřitá sou ást řivota jako práce a proto je nutné ob tyto sou ásti zachovávat v souladu, aby tak mohly plnit sv j ú el.

V poslední kapitole jsme si ukázali, s jakými t řlkostmi se potýká moderní lovk, zam stnanec, rodi ě, na poli pracovního trhu. Církevní my-lenky, nakolik jsou pro jedince a spole nost prosp -né, nejsou v sou asném sv t vysly-eny. Rychlost udává řivotní styl, ve kterém odponek nenalézá místo. Státní zásahy hovo í ve prosp ch kapitalistického duchu, jenř poskytuje -anci pouze silným jedinc ěm. Zam stnavatel po vzoru státu a nadnárodních spole ností podporuje elitu a slabé vytla uje z výrobního procesu zavád ěním nových moderních stroj ě. Spole nost a masmědia p edkládají obraz mladých ambiciózních adaptabilních jedinc ě, kte í pracují vysokým tempem libovoln ě dlouhou pracovní dobu. Mít rodinu je v dne-ní dob ě risk ó státem je finan n -patn ě podporovaná, zam stnavatelem neřítaná a moderním lovkem odsouvaná. Své místo nenachází ani skute ný odponek, který je nahrazený řerií aktivit nebo naopak pasivním sledováním televize. Zásada subsidiarity v-ak hovo í jasn ě a se zm nou rozvrření práce a odponeku musí vřdy za ít jedinec sám.

²⁵⁶ Srov. GRÜN. A. *Pracovat i řít: nap ětí mezi profesním a osobním řivotem*, s. 35640.

ZÁVĚR

Práce je lov ku vlastní. Stejn tak je pro n j nezbytný odpo inek. Jedno by nem lo být bez druhého. Jedinec by nem l zahálet, ani by se nem l nechat prací pohltit. M l by na ob sféry klást stejný d raz.

Cílem mé diplomové práce bylo zhodnotit roli práce a odpo inku v flivot eského lov ka produktivního v ku. Téma jsem reflektovala na základ Písma svatého a sociálních encyklik posledních dvou století. P estofe k es anské u ení p edkládá konkrétní doporu ení pro dobrý flivot jedince a obecné blaho spole nosti, není jim v moderním sv t vyhrazen dostatek prostoru. Objektivní pracovní podmínky dozajista zaznamenávají neustálé zlep ování, nicmén p i tom bývá opomíjen du evní stav pracovník a jejich vnit ní rozvoj. Psychické obtíle pramenící z profitku stresu jsou na vzestupu, av ak bývají potla ovány p íslibem vy í odm ny, a tak se málo kdo v dne ní sloflité dob z ekne nabídky práce v jakýkoli den a as.

Spole nost dvacátého prvního století se ubírá specifickým sm rem. Na jedné stran vidíme jedince, kte í se flenou za ziskem, za kariérou, odsouvají rodinný a soukromý flivot, zanedbávají volný as vyhrazený sob samému, vyznávají konzumní styl flivota a radují se z materiálních statk . Na druhé stran stojí lidé, kte í taktéfl v nují p eváflnou ást dne práci, nicmén tak íní ze zcela odli ných d vod . Jejich cílem není napl ování pseudopot eb, o kterých jsme hovo ili ve tvrté kapitole, nýbrfl pot eb zaji ujících d stojný flivot. Proto mnohdy p íjímají náro né podmínky i si dokonce hledají druhé zam stnání. Obdobn jako první typ pracujících i tato skupina zam stnanc a zam stnavatel ve výsledku odpo inek zanedbává.

By se situace na eském pracovním trhu z hlediska po tu pracujících v pom ru k celkovému po tu ekonomicky aktivních obyvatel adí k t m lep ím v rámci Evropské unie, nelze ji ozna it za dosta ující. Poptávka po pracovních místech jednozna n p evy uje nabídku. Kdo práci má, v t inou se snaflí si ji udržet. V p ípad otce/matky to platí dvojnásobn . Vzhledem k trendu vyhledávání a up ednost ování vý e zmín ných Beckových ideálních pracovník , nenalézá rodina prakticky fládnou podporu ze strany pracovního trhu. Navíc pro zabezpe ení b flného chodu domácnosti musí být zam stnání oba rodi e a jifl ani to nezaru uje dostate ný finan ní p íjem pro pokrytí nezbytných výloh, nato fl pak moflnost vytvo it si pat í né rezervy a úspory.

Pokud pracovník volným časem disponuje, zpravidla jej neumí kvalitně využít a uchyluje se k pasivním činnostem. Zde je možné pozorovat jistý paradox, který z diplomové práce vyplývá. Ženy uvádí v hodnotových preferencích na prvních místech rodinu a blízké. Dokonce je považují za důležitější než práci. V otázce volného času však převládá sledování televize, třeba aj. Jinak ženy převládají individuální aktivity, které se zkvalitněním rodinných a jiných významných mezilidských vztahů nemají prakticky nic společného.

Je třeba soustředěně se zaměřit na dva faktory: na stát a jednotlivce. Stát jako zákonodárce by měl po vzoru českého učit dbát na to, aby pracovní podmínky zajišťovaly dostatečný život pracujících a jejich rodin. Mimo jiné mezi tyto podmínky spadá nárok na spravedlivou mzdu. Výše minimální hrubé mzdy nebyla navýšena od roku 2007. Během těchto posledních pěti let však vzrostla výše snížené sazby daně z přidané hodnoty (DPH) o 10 %. Svým jednáním tak stát podporuje jedincovo zaměření na pracovní činnosti na úkor odpočinku. Druhým aspektem je chování lidí samotných. Na jejich hodnotách a životním stylu závisí to, jak budou nakládat se svým časem. Zvláště rodiče by však neměli zapomínat, že peníze a materiální statky nikdy nenahradí lásku, důvěru, pocit bezpečí a sounáležitosti.

V současnosti se může zdát, že české pojetí práce a odpočinku představuje nedostatečné požadavky. To však neznamená, že bychom neměli dlat vě proto, abychom se jim alespoň přiblížili.

Seznam literatury

ASSLÄNDER, F., GRÜN, A. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydí: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-368-5.

BEIER, B., BIRNSTEIN, U., GEHLHOFF, B., SCHUTT, E. CH. *Kronika sv. tovaryšů*. Praha: Fortuna Print, 2004. ISBN 80-7321-134-3.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5.

BORSCHIED, P. *Virus času: kulturní změny zrychlování*. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1419-9.

DUDOVÁ, R. (ed.) *Nové výzvy a rizika: flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-138-5.

GALVAS, M. et al. *Pracovní právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 2. aktualiz. vyd. ISBN 80-7239-173-9.

GILBERT, F., CLAY LARGE, D. *Konec evropské éry. Dějiny Evropy 1890-1990*. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-0887-8.

GRÜN, A. *Pracovat i žít: napětí mezi profesním a osobním životem*. Kostelní Vydí: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-039-4.

HROCH, M. *Dějiny novověku*. Praha: Práce, 1998. 3. vydání. ISBN 80-208-0472-2.

KEBZA, V. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1307-5.

KELLER, J. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: SLON, 2011. ISBN 978-80-7419-059-9.

KOSEK, J. *Práce jako (ne)tvorba společnosti*. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-591-6.

KOTÝNKOVÁ, M., NEMEC, O. *Lidské zdroje na trhu práce*. Praha: Professional Publishing, 2003. ISBN 80-86419-48-7.

KRIVOHÁVÝ, J. *Psychologie zdraví*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-551-2.

- KUCHA, P. *Trh práce: sociologická analýza*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1383-3.
- KVAČEK, R. *eské dějiny II*. Praha: Práce, 2002. ISBN 80-86287-48-3.
- LOCHMAN, J. M. *Desatero: směr rovky ke svobodě*. Praha: Kalich, 2004. ISBN 80-7017-828-0.
- MENCL V. et al. *Křivobátka 20. století: světlo na bílá místa v nejnovějších dějích*. Praha: Naše vojsko, 1990. ISBN 80-206-0180-5.
- MOŠŇA, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2008. 2. uprav.vyd. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MUNCK, T. *Evropa sedmnáctého století 1598-1700*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-508-9.
- NETEPOR, K. *Závislost na práci*. Praha: Grada, 1999. Dostupné na WWW: <drnespor.eu/wadd4.doc>.
- PACNER, K. *Osudové okamžiky československa*. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-46-X.
- PONOMÁČEK, J. *lov k a jeho postavení ve světě*. Praha: TRITON, 2006. ISBN 80-7254-861-1.
- ROLNÝ, I., LACINA, L. *Globalizace, etika, ekonomika*. Ostrava: KEY Publishing, 2008. 3. rozšíř.vyd. ISBN 978-80-87071-62-5.
- RYDVALOVÁ, R., JUNOVÁ, B. *Jak sladit práci a rodinu a nezapomenout na sebe*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3578-8.
- RUSH, M. D. *Syndrom vyhoření*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-074-8.
- STEVENSON, J. *Dějiny Evropy: od nejstarších civilizací do počátku třetího tisíciletí*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004. ISBN 80-7181-132-7.
- SVOBODA, I. *Zákoník práce s komentářem*. Ostrava: KEY Publishing, 2008. ISBN 978-80-87071-66-3.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2007. 2. přeprac. vyd. ISBN 978-80-7367-250-8.

Sociální encykliky (1891-1991). Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

STOCK, CH. *Syndrom vyhoření a jak jej zvládnout*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3553-5.

TRAJER, J., MUSIL, L. (eds.) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice, Brno: ALBERT, 2008. ISBN 978-80-7326-145-0.

TEEPLE, J. B. *Kronika historie svta*. Praha: Euromedia Group, 2004. ISBN 80-242-1146-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.

VAN DÜLMEN, R. *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18. století) / II.: vesnice a město*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-812-5.

VAN LOON, H. W. *Dějiny lidstva*. Praha: NLN, 2000. ISBN 80-7106-417-3.

VON ALLMEN, J. J. et al. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1991. 2. vyd. ISBN 80-7017-180-4.

VYMĚTALÍK, B., HENGSBACH, F., ADAMS, F. T., HANSEN, G. B. et al. *Cesta k Evropě: aktuální otázky tržní společnosti a křesťanská etika*. Praha: Nezávislé odborové sdružení práce a svoboda, 1993. ISBN neuvedeno.

WANDYŃCZ, P. S. *Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti. Cena svobody*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0657-5.

WEGS, J. R., LADRECH, R. *Evropa po roce 1945*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-507-0.

WINTER, R. *Znudení v kultuře zábavy*. Bratislava: Porta libri, 2006. ISBN 80-89067-36-0.

Seznam elektronických zdrojů

ADOVÁ, N. *Postoje českých občanů k zaměstnání* [online]. 2006 [cit. 2012-11-20] s. 2. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3330/f3/100603s_eu61020.pdf>.

ADOVÁ, N. *Proměny představ českých občanů o ideálním zaměstnání v letech 1997 až 2005* [online]. 2006 [cit. 2012-11-20] s. 2. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3955/f11/100058s_N_S0206_Cadova.pdf>.

ERVENKA, J. *Hodnotové orientace v naší společnosti* [online]. 2005 [cit. 2012-11-20]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3942/f11/100044s_cervenka-hodnoty.pdf>.

ERVENKA, J. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité?* [online]. 2008 [cit. 2012-11-20] s. 2. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3523/f3/100799s_ov80611.pdf>.

ESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Situace na trhu práce v ČR v porovnání s ostatními zeměmi EU* [online]. ©2012 [cit. 2012-11-22]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/analyza/czam050609analyza_a09.doc>.

ESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Způsoby zaměstnání v EU27 loni pracovalo 217 mil. osob* [online]. 2012 [cit. 2012-11-20] s. 4. Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/6b5c18eccf5e21d7c1256c4d0034d22b/2348282ecc490325c1257a4e003acf0e/\\$FILE/czam080312analyza.pdf](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/6b5c18eccf5e21d7c1256c4d0034d22b/2348282ecc490325c1257a4e003acf0e/$FILE/czam080312analyza.pdf)>.

TK: česká tisková kancelář. *Češi trávili dovolenou v tání doma, tvrdí průzkum* [online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/relax/cestovani/cesi-travili-dovolenou-vetsinou-doma-tvrdi-pruzkum_248414.html>.

Europa.eu: Evropská unie, *Evropa bez hranic (jednotný trh)* [online]. ©1995-2012, poslední aktualizace 8. 10. 2012 [cit. 2012-10-22]. Dostupné na WWW: <http://europa.eu/pol/singl/index_cs.htm>.

European Commission: eurostat, *Gender pay gap statistics* [online]. ©1995-2011 [cit. 2012-10-22]. Dostupné na WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Gender_pay_gap_statistics#Further_Eurostat_information>.

Evropská agentura pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci, *Evropské observatorium rizik: Stále více osob čelí v práci psychosociálním rizikům* [online]. 2008 [cit. 2013-02-05]. Dostupné na WWW: <https://osha.europa.eu/fop/czech-republic/cs/news/tiskove_zpravy_eu/tz01022008.php>.

Evropská komise, *Rozdíly v odměňování žen a mužů* [online]. ©1995-2012, poslední aktualizace 5. 3. 2012 [cit. 2012-10-22].

Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-pay-gap/promotional-material/index_cs.htm>.

E15: Finexpert.cz, *Jsmo generace workoholiků?* [online]. 2003 [cit. 2012-10-23]. Dostupné na WWW: <<http://finexpert.e15.cz/jsmo-generace-workoholiku>>.

FILIPOVÁ, T. *Nezaměstnanost v ČR, vývoj, rok 2013* [online]. ©2000-2013 [cit. 2013-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/>>.

HORÁKOVÁ, N. *Problémy harmonizace rodinného a pracovního života* [online]. 2004 [cit. 2012-11-20]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3934/f11/100036s_horakova-prace.pdf>.

Investice do rozvoje vzdělávání: pro myšlená revoluce [online]. Olomouc: Gymnázium Olomouc-Hejvík, ©2009 [cit. 2012-10-20] s. 8. Dostupné na WWW: <http://smd.gytool.cz/downloads/5-4_PRUMYSLOVA_REVOLUCE_cb.pdf>.

KILINGER, B. *The Workaholics: Understanding the Dynamics of Workaholism* [online]. 2011 [cit. 2013-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.psychologytoday.com/blog/the-workaholics/201112/understanding-the-dynamics-workaholism>>.

KUBICOVÁ, M. *Čtvrtina lidí si nemůže dovolit odpočinek po práci. S jedním platem nevystačí* [online]. 2012, poslední aktualizace 25. 1. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <[http://zpravy.ihned.cz/?p=012000_d&article\[id\]=54521310](http://zpravy.ihned.cz/?p=012000_d&article[id]=54521310)>.

LAVICKÁ, V. *Češi patří v Evropě k nejtvrdším pracantům, ale také více odpočívají* [online]. 2011, poslední aktualizace 3. 8. 2011 [cit. 2012-11-22]. Dostupné na WWW: <<http://byznys.ihned.cz/c1-52453520-cesi-patri-v-evrope-k-nejtvrdsim-pracantum-ale-take-nejvice-odpocivaji>>.

LUSTIGOVÁ, M. *Každodenní život v protektorátu I.* [online]. 2005 [cit. 2012-11-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/kazdodenni-zivot-v-protektoratu-i>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, *Minimální mzda od 1. 1. 2013* [online]. Praha: MPSV, 2012 [cit. 2013-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/13833>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, *Firemní školka - informace* [online]. Praha: MSMT, © 2006-2012 [cit. 2013-02-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/firemni-skolka-informace>>.

MÜLLER, J. *Malé peníze: Mzdy za komunismu a dnes ó zbohatli jsme skoro vsichni!* [online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.penize.cz/mzda-a-plat/238337-male-penize-mzdy-za-komunismu-a-dnes-zbohatli-jsume-skoro-vsichni!>>.

N MEC, V. *Světová hospodářská krize, vznik totalitních systémů* [online]. ©1997-2012 [cit. 2012-10-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.dejepis.com/index.php?page=000&kap=022&pod=1>>.

NOVOTNÝ, P. P., BROŤI, J. *Cesko je zemí vikendových nákupů* [online]. 2011 [cit. 2013-02-23]. Dostupné na WWW: <http://finance.idnes.cz/cesko-je-zeme-vikendovych-nakup-u-nepomahaji-ani-stiznosti-politiku-11x-/podnikani.aspx?c=A110804_1629303_podnikani_zuk>.

PRINZ, J. *Papeřka vzkázal rodinám: je dlejší jít šetřit nejl šetřit* [online]. 2012 [cit. 2013-02-23]. Dostupné na WWW: <<http://tisk.cirkev.cz/ze-zahranici/papez-vzkazal-rodinam-dulezitejsi-je-byt-nez-mit/>>.

PYCHYL, T. A. *Dont Delay: The Personality of the Workaholic and the Issue of "Self"* [online]. 2010 [cit. 2013-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://www.psychologytoday.com/blog/dont-delay/201003/the-personality-the-workaholic-and-the-issue-self>>.

REKTOR, T. *Workoholik je nebezpečný sobě i okolí* [online]. 2010 [cit. 2013-02-01]. Dostupné na WWW: <<http://psychologie.cz/workoholik-je-nebezpecny-sobe-okoli/>>.

Syndrom vyhoření. *Príznaky vyhoření* [online]. 2008-2012 [cit. 2013-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.syndrom-vyhoreni.psychoweb.cz/syndrom-vyhoreni-uvod/priznaky-vyhoreni.>>.

TRÁFR, J., PATOKOVÁ, V. *Trávení volného času v české republice ve srovnání s evropskými zeměmi* [online]. 2010 [cit. 2011-11-22]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a4013/f11/100119s_Traveni%20volneho%20casu.pdf>.

AMANOVÁ, G. *Volný čas* [online]. 2010 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3718/f3/100994s_OZ100114.pdf>.

NEVELA, V. *Sociolog Keller: Střední třída má blíž k hranici bídě* [online]. 2012 [cit. 2013-03-01]. Dostupné na WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/sociolog-keller-stredni-trida-ma-bliz-k-hranici-bidy_249040.html>.

USTOVÁ, M. Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby. *Statistika & My* [online]. 2012, . 6 [cit. 2013-02-25]. Dostupné na WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD4/\\$File/1804120620_21.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD4/$File/1804120620_21.pdf)>

TNS AISA. *Jak flují peníze v roce 2012?* [online]. 2012 [cit. 2012-11-21]. Dostupné na WWW: <http://simar.cz/assets/media/Clanky/TZ_TNS%20Aisa_Lifestyle%202012.pdf>.

TUŠEK, M. *Jaké hodnoty jsou pro nás důležité?* [online]. 2011 [cit. 2012-11-20] s. 2. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3882/f3/101160s_ov110621.pdf>.

Seznam zkratek

Církevní dokumenty

- RN ó Rerum novarum (Encyklika papeře Lva XIII. z 15. května 1891)
QA ó Quadragesimo anno (Encyklika papeře Pia XI. z 15. května 1931)
MM ó Mater et Magistra (Encyklika Jana XXIII. z 15. května 1961)
PT ó Pacem in terris (Encyklika Jana XXIII. z 11. dubna 1963)
PP ó Populorum progressio (Encyklika Pavla VI. z 26. března 1967)
LE ó Laborem exercens (Encyklika Jana Pavla II. ze 14. září 1981)
SRS ó Sollicitudo rei socialis (Encyklika Jana Pavla II. z 30. prosince 1987)
CA ó Centesimus annus (Encyklika Jana Pavla II. z 1. května 1991)

Použitá biblická zkratka

- Gn ó První kniha Mojžíšova (Genesis)
Ex ó Druhá kniha Mojžíšova (Exodus)
Lv ó Třetí kniha Mojžíšova (Leviticus)
Nm ó čtvrtá kniha Mojžíšova (Numeri)
Dt ó Pátá kniha Mojžíšova (Deuteronomium)
P ó Písloví
Kaz ó Kazatel
Iz ó Izajáš
Ez ó Ezechiel
Mt ó Evangelium podle Matouše
Mk ó Evangelium podle Marka
L ó Evangelium podle Lukáše
J ó Evangelium podle Jana
Sk ó Skutky apoštolské
Ga ó List Galantským
Jk ó List Jakubův
Zj ó Zjevení Janovo

Abstrakt

HROBA OVÁ, P. *Oslabení role odpo inku v pracovním procesu. Nesoulad práce a odpo inku lov ka produktivního v ku v sou asné eské spole nosti v kontextu vývoje západní Evropy-pohled k es anské etiky.* eské Bud jovice 2013. Diplomová práce. Jiho eská univerzita v eských Bud jovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce J. Třajer.

Klí ová slova: práce, odpo inek, pracovní trh, kapitalismus, lidovsko-k es anská tradice, rizika nerovnováhy práce a odpo inku, mofná východiska

Diplomová práce se zabývá otázkou práce a odpo inku v život souběžného eského lov ka. Zahrnuje vývoj západní Evropy minulých století před a po nástupu průmyslové revoluce a do sou asné doby charakteristické drazem na rychlost a zisk. V další části se vnuje vývoji eských zemí ve dvacátém století, jež prošly výraznými dramatickými proměnami odrážejícími se také na poli práce a odpo inku. Změny, které se ve spole nosti a na poli pracovního trhu odehrály s nástupem kapitalismu, jsou reflektovány z pozice lidovsko-k es anské tradice a sociálních encyklik vydaných od konce devatenáctého století. Diplomová práce se sou asně zam uje na rizika, jež jsou s nerovnováhou práce a odpo inku spjata, jak na úrovni jednotlivce, tak jeho okolí. Závěrem je mapována aktuální obtížná situace lov ka a její mofná východiska na úrovni státu, zaměstnavatele, spole nosti a jednotlivce samotného.

Abstract

Weakening the role of relaxation in working process. Discrepancies between work and rest of a person at productive age in the Czech society in the context of development of western Europe-a view of Christian ethics.

Key words: work, rest, labour market, capitalism, Jewish-Christian tradition, the risk of imbalance of work and rest, possible solutions

The diploma thesis deals with the question of work and rest in the life of a contemporary Czech person. This includes the development of western Europe in past centuries before and after the industrial revolution up to the present situation characterized by the emphasis on speed and profit. The next part deals with the development of the Czech countries in the twentieth century that have undergone significant dramatic changes reflected even in the field of work and rest. The changes that took place with the commencement of capitalism are reflected from the position of the Jewish-Christian tradition and the social encyclicals issued from the late nineteenth century. It also focuses on the risks closely associated with an imbalance of work and rest both on the level of an individual and also his/her surroundings. Finally, current problems and possible solutions from the side of the state, the employer, the society and the individual himself/herself.